STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09553

OYSGEVEYLTE SHRIFTN FAR IDISHE SHULN UN HEYMEN

S. G. Frug

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

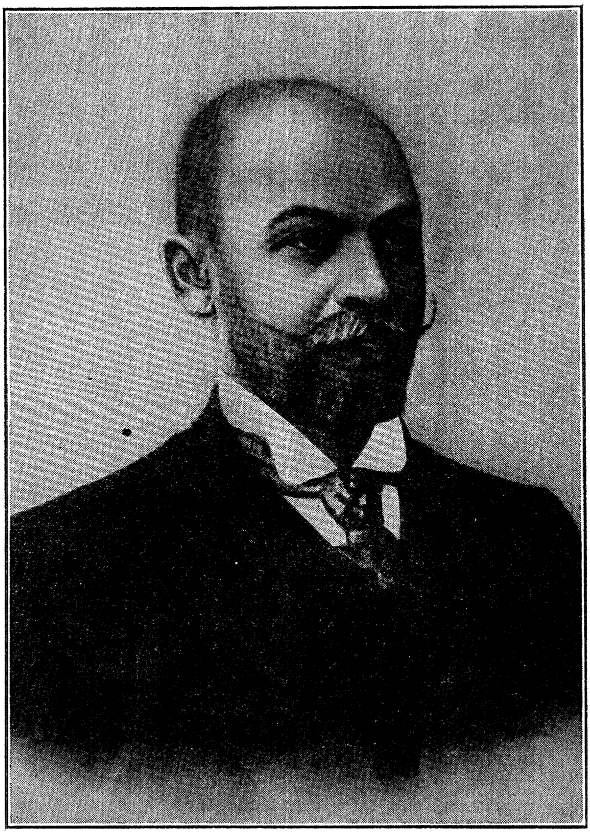

ש. ש. פרוג

ש. ש. פרוג

אויסגעוויילטע שריפטן

פאַר אידישע שולן און היימען.

מיט דער ביאָגראַפיע פון פרוגן און אַ ווערטערביכל
פון די שווערערע ווערטער.

צוזאַמענגעשטעלט פון
יעקב לעווין

היברו פּאַבלישינג קאָמפּאַני
50-52 עלדרידזש סטריט
ניו-יאָרק.

אינהאַלט.

א פּאָר ווערטער פון צוזאַמענשטעלער — V
ביאָגראַפיע פון ש. ש. פרוג — VII
א מעשה'לע פון א געוועזענעם ערד-ארבעטער — 1
מיין ליד — 2
דריי חברים — 3
א בלעטל ווידוי — 5
מיין עפּיטאַפיע — 10
פאַרדינט עולם הבא — 12
די פידל — 15
היים און קאַלט — 17
גיבורים — 20
ל"ג בעומר — 20
דאָס אידישע קינד — 22
א חדר-מעשה — 24
זאַמד און שטערן — 27
דאָס ניי-יאָר ליד — 27
צו מיינע לעזער — 29
האָט רחמנות — 30
שווער צו זינגען — 31
ריין און ליכטיק איז דער הימל — 32
אויפ'ן בית-עלמין — 33
צוויי טראָיקעס — 34
ניי-יאָר — 37
מזבח אדמה — 38
דער גיבור — 39
פראָלאָג — 40
דער מאַמעס קלאָג — 41
ציון — 42
תחית המתים — 42

חנוכת-הבית	45
ליד פון ארבעט	46
צום ברודער	48
די תפילה	49
וויג-ליד	49
פרילינג-ליד	50
די פאָן	51
אַלץ אין אָרדענונג	52
אומוויליקע קרבנות	53
זומער-ליד	56
ווינטער-לידער	58
אין אַ ווינטער-נאַכט	60
אַ זומער-נאַכט	62
צוויי אויגן	63
חברים	68
די ווילדע טויב	69
חנוכה-שפּיל	69
די לאָקשנברעט	74
הושענות	78
אַ אידישער מלמד	81
צוויי אסיפות	83
משה רבינו׳ס קבר	87
דער עגל	89
די ריפּ	90
דער הויפן ערד	91
דעם שמש׳ס טאָכטער	99
אַ וויכוח	106
משיח׳ס צייטן	125
ווערטערביכל פון שווערע ווערטער	133

אַ פּאָר ווערטער פונ'ם צוזאַמענשטעלער.

די אידישע קלאַסיקער זיינען די, וועמען מען דאַרף אַממערסטן אַריינ־ברענגען אין דער אידישער שול און אויך אַמברייטסטן פאַרשפּרייטן צווישן די אידישע מאַסן. אָבער די פולע אויסגאַבן פון די געזאַמלטע ווערק פון די אידישע קלאַסיקער קאָנען פון די שול־קינדער און אַפילו פון דעם ברייטן עולם ניט באַנוצט ווערן.

די פולע אויסגאַבן זיינען ערשטנס צו טייער און דערפאַר ניט צו־גענגלאַך. צווייטנס האָבן זיי ניט קיין שום דערקלערונגען צו די שווערע ווערטער און אויסדרוקן, באַזונדערס צו די העברייאישע, און דעריבער קאָנען די קינדער און אויך דער ברייטער אידישער עולם פשוט ניט פאַר־שטיין זייער פיל און אָפּטמאָל די בעסטע זאַכן פון אונזערע קלאַסיקער. און דריטנס — האָבן די פולע אויסגאַבן זייט ביי זייט מיט די וויכטיקע אויסגעצייכנטע זאַכן אויך ווייט ניט אינטערעסאַנטע זאַכן, וואָס ניט לייע־נענדיק זיי, קאָן מען גאָרנישט פאַרלירן, סיידן מען וויל לייענען דווקא אַלץ, וואָס דער שרייבער האָט אָנגעשריבן, — ניט אַזוי צוליב די זאַכן גופא, ווי צוליב דער כאַראַקטעריסטיק פון דעם שרייבער (ריכטיקער צוליב אויס־געפינען געוויסע נעגאַטיווע שטריכן פון דעם שרייבער).

די עלטערע שול־קינדער אונזערע איז אויסערדעם נאָך ניט אַלע מאָל מעגלאַך צו געבן לייענען די געזאַמלטע ווערק פון אונזערע שרייבער צוליב דער פאַרעלטערטער אָרטאָגראַפיע, אין וועלכער זיי זיינען געזעצט, און אויך צוליב דעם, וואָס אין דעם זעלבן באַנד קאָנען זיין סיי די בעסטע און צוגענגלאַכסטע זאַכן, סיי אַזעלכע, וואָס מען קאָן און מען טאָר קינדער נאָך ניט געבן לייענען.

ווען מען וויל דעריבער, אַז אונזערע קלאַסיקער (און ניט נאָר אונזערע קלאַסיקער, נאָר בכלל די בעסטע שרייבער) זאָלן געלעזן ווערן פון די עלטערע קינדער אונזערע און פון דעם ברייטן אידישן עולם, דאַרף מען זיי געבן ניט קיין פולע אויסגאַבן, נאָר די אויסגעווײלטע, בעסטע און כאַראַקטע־

ריסטישע ווערק פון די קלאַסיקער, כדי זיי זאָלן אָט די ווערק קאָנען איינשאַפן זיך און דורך זיי צוגעוואוינען זיך צו לייענען און פאַרשטיין — און ליב באַקומען די אידישע ליטעראַטור.

עס איז אויך נייטיק צו באַזאָרגן אָט די ספעציעלע אויסגאַבן מיט א ווערטערביכל, וואו די שווערערע ווערטער — די העברייאישע, די רוסי-ציזמען, לאָקאַליזמען א. ד. ג. זאָלן פאַרטייטשט ווערן. עס איז אויך ווינשנס-ווערט, אַז אין אַזעלכע אויסגאַבן פון אויסגעוויילטע ווערק זאָלן די איינ-צעלנע זאַכן איינגעשטעלט ווערן אין אַזאַ סדר, אַז זיי זאָלן אַמבעסטן קאָנען דערלערנט ווערן ליטעראַטור-היסטאָריש.

אָט די דאָזיקע זאַמלונג פון ש. פרוגס ווערק איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן מיט דעם אָנגעוויזענעם צוועק און אין דעם אָנגעוויזענעם סדר. אין בוך גייט אויך אַריין די ביאָגראַפיע פון פרוגן. די אָרטאָגראַפיע פונ׳ם בוך איז די, וואָס די ניו-יאָרקער אָרטאָגראַפישע קאָמיסיע האָט אָנגענומען, און וואָס איז איינגעפירט געוואָרן אין אַלע אידישע שולן.

יעקב לעווין

ביאָגראַפיע פון ש. ש. פרוג.

ש. ש. (שמעון שמואל) פרוג איז געבאָרן געוואָרן אין יאָר 1860 אין באָבראָוויקוט, אַ אידישער ערד־ארבעטער־קאָלאָניע אין כערסאָנער גובערניע, דרום רוסלאַנד. זיין פאָטער משה־צבי איז געווען אַן אָרימער קאָלאָניסט, אַן איינפאַכער אָבער ערלאַכער מאַן.

דאָס לעבן אין דער קאָלאָניע באַשרייבט שפּעטער פרוג אין איינעם פון זיינע לידער אַזוי:

„עס האָרעווען דאָרט אידן פון קינדווייז ביז׳ן טויט,
און עסן דאָרט אין פרידן אַן אייגן שטיקל ברויט".

ביז 9 יאָר האָט שמעון־שמואל, גלייך ווי אַלע אַנדערע קינדער פון יענער צייט, געלערנט אין חדר. דאָרטן האָט ער זיך אַביסל באַקאַנט מיט׳ן תנ"ך און מיט דער גמרא.

צו 9 יאָר איז ער אָנגעקומען אין דער דאָרף־שול. ער האָט דאָרט פאַרבראַכט דריי יאָר און אויסגעלערנט זיך לייענען און שרייבן רוסיש ווי אויך אַביסל רעכענען. צו צוועלף יאָר האָט פרוג פאַרענדיקט די דאָרף־שול, און דערמיט האָט זיך אויך פאַרענדיקט זיין אָפיציעלע בילדונג.

אָבער פרוגס דורשט צו בילדונג האָט זיך ערשט דאַן אָנגעהויבן. ער האָט פאַרגעזעצט צו לייענען, צו לערנען זיך אַליין, אָן דער הילף פון לערער, אַזוי ווי הונדערטער און טויזנטער אַנדערע אידישע יונגע לייט פון יענער צייט.

אַזוי ווי שמעון שמואל איז געווען איינער פון די „געבילדעטסטע" אין דער קאָלאָניע, האָט ער געהאָלפן פ י ר ן די ביכער ביי דעם סטאַראָסטע (דעם עלטסטן) פון קאָלאָניע.

דאָס לעבן אין דער קאָלאָניע און די שיינע נאַטור אַרום האָט אויף פרוגן געמאַכט אַשטאַרקן איינדרוק. ער איז געווען איינער פון די ווייניקע אידישע קינדער, קומענדיקע שרייבער, וואָס האָבן פון קינדווייז אויף איינגעזאַפּט אין זיך די שיינקייט פון דער נאַטור און געפילט די נאַטור און געקענט זי ניט פון באַשרייבונגען פון ביכער, נאָר פון אייגענעם נאָענטן באַריר מיט איר אין משך פון זיין גאַנצער קינדהייט און יוגנט.

ווי גוט דער יונגער פרוג האָט זיך געפילט אין דער קאָלאָניע אויף דער פרייער נאַטור, באַשרייבט ער אין איינעם פון זיינע לידער אַזוי:

און גוט און זיס איז מיר געגאַנגען
אין יענער ליבער צייט:
דאָרט האָבן געלע זאַנגען
געדרושט פון יעדער זייט.
דאָרט האָט די גרינע בלעטער
אַ ווינטעלע געוויגט;
אַ ליבעס, זיסעס ווינטל
מיין יונגע ברוסט געקוויקט.

אָבער די קאָלאָניע איז געווען צו ענג פאַר פרוגן. ער האָט אין איר לאַנג נישט געקענט פאַרבלייבן, אים האָט געצויגן אין דער ברייטער וועלט. און צו 16 יאָר פאַרלאָזט ער זיין געבורטס-אָרט און גייט אַוועק אין דער גרויסער שטאָט כערסאָן. דאָרטן קומט ער אָן צום ראַבינער אין „קאַנצעליאַריע" (אין אָפּיס) אַלס „שרייבער" צו פירן די מעטריקע-ביכער. אין דער זעלבער צייט אָבער, זעצט פרוג פאָר זיין זעלבסט-בילדונג.

אין דער „קאַנצעליאַריע" פון דעם ראַבינער האָט זיך פרוג באַגעגנט מיט פאַרשיידענע אידישע טיפּן און מיט דעם אידישן לעבן בכלל; און דאָס איז אים שפּעטער שטאַרק צוניץ געקומען אַלס מאַטעריאַל פאַר אַ גאַנצער רייע הומאָריסטישע און סאַטירישע לידער, אין וועלכע ער מאָלט דאָס אידישע לעבן.

אין כערסאָן האָט זיך פרוג צופעליק באַקאַנט מיט אַ נידעריקן רוסישן באַאַמטן, וואָס האָט געשריבן קאָרעספּאָנדענציעס אין אַן אָדעסער צייטונג. דער באַאַמטער האָט באַמערקט אין פרוגן ליטעראַרישע פייאיקייטן און אויסגעלערנט אים די כּללים פון שרייבן לידער. פרוג האָט אָנגעהויבן שרייבן לידער אין דער רוסישער שפּראַך. דאָס ערשטע ליד פרוגס איז ערשינען אין דעם וועכענטלאַכן אידיש-רוסישן זשורנאַל „ראַזסוועט" אין 1880. דאָס ליד האָט געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק און האָט געצויגן אויף דעם יונגן דיכטער די אויפמערקזאַמקייט פון דער אידיש-רוסישער אינטע-ליגענץ. און שוין אין 1881 ווערט פרוג איינגעלאַדן צו קומען אין פּע-טערבורג. די דאָרטיקע אינטעליגענץ האָט אויסגעווירקט ביי דער רעגירונג

וואוינרעכט פאַר דעם יונגן פּאָעט. אין פּעטערבורג הייבט פרוג אָן מיט-צואַרבעטן אין אַ רייע אידיש-רוסישע און רוסישע אויסגאַבן, און ער ווערט אין גיכן גאַנץ באַרימט.

פרוג האָט אין זיינע רוסישע לידער זייער פיל אויסגענוצט די לע-גענדעס פון דער ביבל און פון מדרש, און בכלל אידישע לעגענדעס. איינס פון זיינע לידער — „דער כוס" (אין רוסיש — „די לעגענדע וועגן כוס"), אין דער איבערזעצונג פון י. ל. פּרץ ברענגען מיר דאָ.

דער כוס

„זאָג מיר, מאַמעשע, איך בעט דיך,
איז דאָס אמת, וואָס עס האָט
מיר דערציילט דער אַלטער זיידע,
אַז אין הימל דאָרט פאַר גאָט
שטייט, כביכול, שטייט אַ בעכער,
און ווען מיר מוטשען זיך דאָ שווער,
האָט דער גרויסער גאָט רחמנות,
לאָזט אין כוס אַריין אַ טרער?" —
—„אמת, קינד מיינס!" — „זאָג נאָך, מאַמע,
איז דאָס אויכעט אמת זיכער,
אַז קומען דעמאָלט וועט משיח,
ווען פאַרפולט וועט זיין דער בעכער?" —
„אמת!" — און דאָס קינד פאַרקלערט זיך,
וואַרט אַ רגע טרויעריק שטיל;
פרעגט דערנאָכדעם: „ווען-זשע, מאַמע,
וועט דער בעכער זיין שוין פול?" —
און ער הייבט די בלויע אויגן
טרויעריק צו דער מוטער אויף;
„צי איז אָן אַ דנאָ דער בעכער,
וואָס מיר ליידן אָן אַ סוף?
וואָס מיר ליידן אויס אין גלות,
און דער כוס וויל פול נישט ווערן?
אפשר טריקענען דורך די יאָרן

איג'ם בעכער אוים די טרערן?" —

און צערודערט בלייבט די מוטער
אויפ'ן פרומען קינד געבויגן;
און עס ציטערן די ברעמען
איבער טרויעריק-פייכטע אויגן;
און עס פאַלן צוויי בריליאַנטן
אויפ'ן קינדס פאַרקלערטן שטערן.

. . . .

גאָט אין הימל, האָב ר ח מ נ ו ת,
נעם אין כ ו ס אַריין די טרערן!

פרוג האָט זיך אָפּגערופן אין זיינע רוסישע לידער אויך אויף אַלע וויכטיקע ערשיינונגען אין דעם ארומיקן לעבן.

אין 1881 קומען פאַר די ערשטע אידישע פּאָגראָמען אין דרום רוסלאַנד. און באַלד נאָכדעם פאַרשפּרייט זיך צווישן די אידן אין רוסלאַנד א ברייטע כוואַליע פון נאַציאָנאַלער ערוואַכונג. די אַלטע שטרעבונג צו אַסימילירן זיך, צוצופּאַסן זיך צו דער ארומיקער קולטור און צו פאַרלאָזן די אייגענע, — די שטרעבונג וואָס האָט זיך אָנגעהויבן צו פאַרשפּרייטן צווישן די אידן אין רוסלאַנד אין דער צייט פון אַלעקסאַנדער דעם צווייטן, האָט געמוזט אָפּטרעטן דעם אָרט פאַר נאַציאָנאַלע שטימונגען, עס הייבט זיך אָן אַנט-וויקלען די חובבי-ציוניסטישע באַוועגונג און שפּעטער די ציוניסטישע, — די באַוועגונג, אומצוקערן זיך אין פּאַלעסטינע און אָנצוהייבן באַשעפטיקן זיך מיט ערד-אַרבעט. פרוג מאַכט דורך די זעלבע אַנטוויקלונג. און זיינע רוסישע לידער זיינען דורכגעדרונגען מיט אַן אינטענסיוון נאַציאָנאַלן געפיל.

פרוגס רוסישע לידער שטייען סיי לויט זייער פאָרם, סיי לויט זייער אינהאַלט אויף אַ גאַנץ הויכער שטופע. אָבער אַלס א י ד י ש ע ר דיכטער הייבט פרוג אָן צו האָבן אַ באַדייטונג ערשט דאַן, ווען ער הייבט אָן צו שרייבן אין אידיש.

עפּעס אַזוי ווי ער וואָלט געפילט, אַז זיינע לידער קענען ניט דער-גרייכן צו די ברייטע מאַסן, כל זמן ער שרייבט ניט אויף דער שפּראַך, אויף וועלכער אָט די מאַסן ריידן, הייבט פרוג אָן — און מיט גרויס ערפאָלג — צו שרייבן אויף אידיש. ער נעמט אַן אָנטייל אין אַזעלכע אויסגאַבן ווי

דאָס „אידישע פאָלקס-בלאַט", „הויז פריינד", „אידישע פאָלקס-ביבליאָ-טעק", און „יוד", און שפּעטער איז ער געווען אַ מיטאַרבעטער אין דער ערשטער מאָדערנער אידישער צייטונג „דער פריינד". ער האָט דאָרט גע-שריבן לידער און פעליעטאָנען. ער פלעגט זיך אָפּרופן אויף פאַרשידענע ערשיינונגען אין דעם אידישן לעבן.

אָבער זיין באַציאונג צו זיין ליטעראַרישער טעטיקייט אין אידיש איז קיינמאָל ניט געווען אַזוי ערנסט, ווי צו זיין רוסישער ליטעראַרישער אַרבעט. ער האָט געקוקט אויף אידיש, ווי אויף אַ זשאַרגאָן, און אַזוי איז געווען זיין באַציאונג צו דער שפּראַך פון די אידישע מאַסן ביז זיינע לעצטע יאָרן.

ער האָט ניט איינמאָל ניט נאָר אין לידער, נאָר אויך אין פּובליציס-טישע אַרטיקלען אָפן אַרויסגעוויזן זיין גרינגשעצונג צו אידיש, און ער האָט דערמיט אַרויסגערופן דעם כעס פון דער אידישיסטישער אינ-טעליגענץ. אָבער ניט קוקנדיק אויף אָט דער ניט שיינער באַציאונג צו אידיש, האָט דאָך פרוגס ליטעראַרישע טעטיקייט אין אידיש אַ גרויסן ווערט.

פרוג איז זיין גאַנץ וויטערדיק לעבן כמעט כסדר אָפּגעווען אין פּעטער-בורג, הגם ער האָט ניט איין מאָל גאָר אַ היבש ביסל צרות געהאַט מיט דער פּעטערבורגער פּאָליציי צוליב דער פראַגע פון וואוינרעכט. די לעצטע יאָרן איז דער טעמפּ פון פרוגס שאַפן געוואָרן שוואַכער. ער האָט אָנגע-הויבן שרייבן אין צייטונגען צוליב פּרנסה וועגן, צעביטן זיין אַרבעט אויף קלייניקייטן. ער איז געשטאָרבן אין פּעטראָגראַד אין 1916, אויפ'ן 56-סטן יאָר פון זיין לעבן.

י. ל.

אַ מעשה׳לע
פון אַ געוועזענעם ערד-אַרבעטער.

אַ דערפל איז פאַראַנען,
  עס הייסט באָבראָווי-קוט *);
אַמאָל איז דאָרט געשטאַנען
  מײַן וויגעלע... און גוט

און זיס איז מיר געגאַנגען
  אין יענער ליבער צײַט:
דאָרט האָבן געלע זאַנגען
  גערוישט פון יעדער זײַט.

דאָרט האָט די גרינע בלעטער
  אַ ווינטעלע געוויגט;
אַ ליבעס, זיסעס ווינטל
  מײַן יונגע ברוסט געקוויקט.

עס האָרעווען דאָרט אידן
  פון קינדווײַז ביז׳ן טויט,
און עסן דאָרט אין פרידן
  אַן אייגן שטיקל ברויט.

פאַרגאַנגען זענען יאָרן,
  איך בין פון דאָרט אַוועק,
בין צוגעגרייט געוואָרן
  גאָר צו אַן אַנדער צוועק:

ניט מיט דער סאָכע גיין
  פון אָרימקײַט און נויט,
און אַקערן און זייען
  אַלץ פאַר דעם שטיקל ברויט.

---

*) אידישע ערד-אַרבעטערישע קאָלאָניע אין דרום-רוסלאַנד.

גיין; שטאַרק איז ווי אַ צעדער
און שטאָלץ מיין האַרץ אין מיר;
מיין סאָבע איז די פעדער,
מיין פעלד איז דאָס פּאַפּיר!

די פעדער איז מיין סאָבע,
מיין פעלד איז דאָס פּאַפּיר,
און וואָס פאַר מזל-ברכה
איז אָנגעגרייט פאַר מיר!

מען לעקט פון מיר די פינגער,
עס קלינגט מיט מיר אַ וועלט;
כאָטש וואָס איז, דאַכט זיך, גרינגער? —
מאַך לידלאַך און נעם געלט.

יאָ, איך מאָג זיין צופרידן,
ניט ערגער ביז׳ן טויט.
איינם פעלט נאָר, ליבע אידן,
נאָר איינם —
דאָס שטיקל ברויט!...

מיין ליד.

איך בין אַ חזן אָן אַן עמוד
כמעט שוין פינף און צוואַנציק יאָר.
דאָך קלינגען מיינע תפילות תמיד,
און כ׳האָב דערצו אַ שיינעם כאָר.

אַ גרויסן כאָר פון אַלע סאָרטן,
פון אַלע שטימען אויף דער וועלט:
מיליאָנען פייגעלאַך אין גאָרטן,
מיליאָנען קוויטעלאַך אין פעלד.

דער ווײַנשטאָק איז מיט מיר מתפלל
אויף טל־ומטר אין דער צײַט;
די וועלדער זאָגן מיט מיר הלל;
עס קלינגט און זינגט פון יעדער זײַט.

דער שטורעם העלפט מיר בלאָזן תקיעות —
ער האָט אַ שופר גאָר אַ פּראַכט —
און הערן ממש איז אַ חיות
זײַן בלאָזן אין אַן אָסיען־נאַכט.

מיר זינגט די זון מכלכל־חיים,
הושענות שלאָגט דער ווינט בײַם טײַך...
און מיט אַ ניגון גאָר אַ נײַעם
וויל איך די לידער זינגען אײַך.

מײַן האַרץ איז אָבער ווי אין רינגען
געפּאַסט, און וויינען ציט עס מיך;
מיט וואָס איך הייב ניט אָן צו זינגען, —
מיט „מן־המצר" ענדיק איך...

דרײַ חברים.

מיר זײַנען געווען דרײַ חברים, דרײַ פרײַנד,
אַזעלכע, וואָס זײַנען ניטאָ שוין מער הײַנט:
אליקום דער רויטער און נחמן קלאַרנעט
און איך, אײַער איצטיקער בידנער פּאָעט.

אינאיינעם געוואַקסן, געלערנט אינאיינעם
די הייליקע תורה, דעם גלויבן דעם ריינעם;
אינאיינעם געדאַוונט, אינאיינעם געשטיפט,
אינאיינעם געאָטעמט דיזעלביקע לופט;
געגלויבט, אַז מיר וועלן זיך אייביק ניט שיידן
פון איצט ביז איה"ש דאָרט, אין גן־עדן.

און הערט, וואָס עס האָט זיך מיט אונז געפּאַסירט:
מיר האָבן אינדרויסען אין וואַלד געשפּאַצירט
מיט דריי שרעקלאַך־שאַרפע און שפּיציקע מעסער —
ביים מלאך־המות אַוודאי ניט גרעסער.

איר מיינט אפשר גזלנ׳עץ, — גאָט איז מיט אייך! —
הושענא׳ס צו אָנשניידן דאָרט לעבן טייך.
די שטראַלן פון מערב־זייט האָבן, שוין קאַלטע,
באַלויכטן אַ ווערבע אַ קרומע, אַן אַלטע. —
און דאָרטן דערזעען מיר — זיצט אויף אַ שטיין
א ל י ה ו ה נ ב י א אַליין.

* * *

און מיט אַ קול אַ פריינדלאַכן און שטילן
האָט ער געזאָגט אונז: „ — ליבע קינדער, הערט,
איך וועל אייך זאָגן, וואָס מיט גאָטעס ווילן
איז אויף דער וועלט אין לעבן אייך באַשערט:

„אליקומ׳ס קול וועט ווי אַ דונער ברומען,
און מענער, ווייבער, קינדער, גרויס און קליין,
אים הערנדיק, זיך בייגן ווי די בלומען
אין שטורעם ווען און פון געוויין צעגיין.

„דו, נחמן, וועסט זיין ווייט פון אַלע שמאַרצן;
וואו נאָר מען וועט דיין קול דערהערן, דאָרט
וועט ווערן גרינג ביי יעדן אויפ׳ן האַרצן,
וועסט ברענגען פרייד און ליכט אין יעדן אָרט.

— און איך? — „מיין קינד, פיל טרויער און פיל פריידן,
פיל גליק און אומגליק דיר דיין מזל טראָגט:
דיר איז באַשערט וואָס זיי אינאיינעם ביידן.“ —
האָט אליהו מיר געזאָגט.

* * *

פאַרגאַנגען זיינען טעג, חדשים, יאָרן...
אליקום איז אין פוילן לאַנג אַוועק:

אַ בעל־תוקע איז ער דאָרט געוואָרן,
און פון זײַן קול נעמט ממש אָן אַ שרעק...

אַ קלעזמער איז געוואָרן נחמן: שפּילן
אויף חתונות גײט ער פון אָרט צו אָרט,
און הערנדיק זײַן פידל, מענשן פילן
אין האַרצן יוגנט, פרײד און טאַנצן דאָרט...

און איך, רבותים? ווײ צו מײַנע יאָרן!
דער נביא האָט פאַרשטאַנען, וואָס ער רעדט:
אַ אידישער פּאָעט בין איך געוואָרן.
און וואָס באַדײַט בײַ אידן אַ פּאָעט?

אַ בעל־תוקע מיט אַ קלעזמער, ברידער!
בלאָז שופר, ביז די כוחות גײען אויס;
שפּיל, פידעלע, בלאָז שופר, בלאָז און ווידער
שפּיל, שפּיל ביז די נשמה וועט אַרויס...

שלאָף און רו — אַלץ פאַריאָג,
און אין פרײד און אין פּלאָג
שפּיל, בלאָז נאָר אַ טאָג נאָך אַ טאָג!...
און איך לאַך, און איך קרעכץ,
און איך זינג, און פון שמאַרץ
צעגײט זיך, צערײַסט זיך מײַן האַרץ.

אַ בלעטל ווידוי.

ווי פויל און ווי שלעפעריק קריכן די טעג,
ווי גיך אָבער פליען די יאָרן!
ווײַט, ווײַט איז נאָך ביז צו דעם עק פון מײַן וועג,
און זעט, ווי איך בין שוין פאַר׳חושכ׳ט געוואָרן!

געבויגן דער רוקן און גרוי איז דאָס האָר,
פאַרטריקנט די באַקן, אין קנײטשן דער שטערן,

די אויגן פאַרטונקלט פון ביטערע טרערן...
אַך, ברידער, — מיר גייט ערשט דאָס דרייסיקסטע יאָר!...

„בן שלשים לכוח!" — נו טאַקע, ווי דען?
איר ווייסט דאָך, דאָס זאָגט די גמרא...
טאָ נעמט זשע, זייט מוחל, איך בעט אייך, אַ פען,
און רעכנט נאָר אויס, קיין עין־הרע,

אַ קימא לן, וויפיל דאַרף זיין איבעראַל
ביי אידן גיבורים? — אַ שרעק בנאמנות!
אין לוצין, אין פינסק, אין בערדיטשעוו —
אַ כלל —
אַ פאָלק פון גיבורים — אַן אימה, סכנות!

אַ פאָלק פון גיבורים! און וואו נאָר אַ איד —
אַ גלית הפלשתי, אַ שמשון הגיבור!
עס קאָכט ווי אַ קעסל, עס ברומט און עס זידט,
עס ציטערט די ערד אונטער אים ווי פון פיבער.

מע אַרבעט, מע הוליעט, מע טרינקט און מע עסט,
מע באָדט זיך אין שפע; און וואו נאָר אַ הייזל,
און וואו נאָר אַ מנין, און וואו נאָר אַ קלייזל —
אַ לאַגער פון לייבן, פון אָדלערס אַ נעסט!

אַך, לייבן און אָדלערס! איך בין אויך אַמאָל
אַן אָדלער געוועזן: מיט ליכטיקע אויגן,
מיט קראַפט און מיט האָפנונג אויף בערג און אויף טאָל,
אויף טייכן און פעלדער געשוועבט און געפלויגן;

מיך האָבן די שטערן פון הימל געגריסט,
די וואָלקנס צו פוסן געשפרייט זיך,
די וועלדער געזונגען, די טייכן געפליסט —
געזונגען, געשיינט און געפרייט זיך.

די וועלדער און פעלדער אַרום און אַרום,
די וואָלקנס און שטערן, די טייכן און קוואַלן,

דאָס גרינינקע בלאַט און די ראָזעווע בלום —
באַשפּריצט מיט דעם טוי און באַשיינט מיט די שטראַלן —

דער זילבערנער שניי און דער גאָלדענער זאַנג,
די ערד און דער הימל פון אונטן און אויבן —
אַלץ, אַלץ האָט געזונגען פון האָפנונג און גלויבן,
און זיס איז געווען זייער ליבעס-געזאַנג!

די גאַנצע נאַטור איז מיין רבי געווען:
זי האָט מיך געלערנט אי זינגען, אי שפּילן,
זי האָט מיך געלערנט אי דענקען, אי פילן,
זי האָט מיר געצייגט, וואָס איז מיאוס און וואָס שיין,

דאָס האַרץ זאָל זיין פריש, און דער קאָפּ זאָל זיין ניכטער,
צו אַלץ זאָל איך האָבן אַ וואָג און אַ מאָס...
און איך בין געוואָרן, צו מזל, אַ... וואָס?
אַ דיכטער, רבותים, אַ   א י ד י ש ע ר   ד י כ ט ע ר!

איר ווייסט, וואָס דאָס איז? וואָס דאָס האָט פאַר אַ ווערט?
פון וואַנען דאָס נעמט זיך?... אַך, לאָזט מיך צופרידן!
פאַרשאָלטן איז דער, וועמען גאָט האָט באַשערט
צו זיין אַ משורר... ביי אידן!

אַ משורר — אַ קלעזמער, אַ בדחן איז ער:
אַ גראַם און אַ ווערטל, אַ לידל, אַ ניגון,
אַ דריי זיך אַהין און אַ קרים זיך אַהער —
דער עולם זאָל האָבן פון אים פאַרגעניגן.

און ווי איז צו אים, אויב עס זיצט אין זיין ברוסט
אַ לעבעדיק האַרץ, פול מיט ליבע און צאָרן,
וואָס לאָזט אים ניט מאַכן צו שפּאַט און צו לוסט
די האַרפע, וואָס איז אים געגעבן געוואָרן,

ער זאָל אויף איר שפּילן דאָס היימליקע ליד
פון האָפנונג און ליבע, ער זאָל מיט זיין שפּילן

דערוועקן די גוטע און ריינע געפילן
פון טרייהייט און ערלאַכקייט, פריינדשאַפט און פריד.

יאָ, ווי איז צו אים! ער וועט זיין ווי דער קול,
וואָס שרייט אין דער מדבר צו שטיינער און ביינער:
עס וועלן אים הערן דער באַרג און דער טאָל,
דער וואַלד און דאָס פעלד... אָבער מענשן — ניט איינער!

אַ איד וועט זיך נעמען דאָס בערדל אין האַנט,
וועט שטיין דעם קאָפּ אויף אַ זייט אָנגעבויגן,
וועט הערן מיט אויערן, קוקן מיט אויגן
און טאַקע פאַרשטיין... אַזוי ווי די וואַנט!...

אַך, זאָגט מיר, דערקלערט דאָס מיר ריכטיק און גוט,
וואָס איז דאָס מיט אונז געוואָרן? —
אַזוי פיל געליטן אין שרעק און אין צאָרן,
אַזוי פיל פאַרגאָסן אי טרערן, אי בלוט;

אַ טאָג גייט ניט פאַר, וואָס ער זאָל ניט צעקראַצן,
צעשטעכן אַ מכה אָט וואו נאָר אַ גליד;
עס שיטן זיך צרות ווי באָב — און אַ איד? —
אַ איד דאַרף אַ קלעזמער מיט פויקן און טאַצן,

אַ בדחן מיט גראַמען און ווערטלאַך; אָט דאָס
פאַרשטייט ער, אויף דעם איז ער, זעט איר, אַ מבין!
עס וואַקסט אין אים פשוט דאָס האַרץ ווי אויף הייוון,
ער טרינקט פון דעם נחת און פרייד אָן אַ מאָס;

אַ פשטיל, אַ ווערטל, אַ ניגון, אַ לידל,
אַ מעשה, אַ חידה, אַ גראַם און אַ שפּיל...
פאַר וואָס זשע זינגסטו אַזוי טרויעריק, שטיל,
מיין פידל, מיין אַלטע, צעבראָכענע פידל?

וואָס וויינען און זיפצן די סטרונעס אַזוי?
עס גיסט זיך אַ קלאָג פון אַן אָבל:

„פיל יאָרן צוריק אויף די טײַכן פון בבל,
אין אײַזערנע קייטן, אויף שטיינער און שטרוי

איז עלנד געלעגן די טאָכטער פון ציון,
די וויסטע אלמנה“... „ — נו, זינג זשע מיר היינט
די לידער פון ציון“!... — האָט צו אים געשריען
דער פרייליכער, גליקלאַכער פײַנד.

„ניין, איך וועל ניט זינגען די טײַערע לידער,
די לידער פון ציון, פון הייליקן לאַנד
פאַר יענעם, בײַ וועלכן אין בלוט איז די האַנט...
זײַט שטאָלץ, מײַנע קינדער, זײַט שטאָלץ, מײַנע ברידער!

באַהאַלט זיי, די טײַערע לידער, פאַרשליסט,
באַגראָבט זיי אין אײַער פאַרקומערטן הארצן,
הילט אײַן זיי אין אײַערע ליידן און שמאַרצן,
באַדעקט זיי מיט ליבע, מיט טרערן באַגיסט!“

איך זע זי אין רוים צווישן בערן און לייבן,
וואָס רײַסן אויף שטיקער איר עלנדע ברוסט...
איך זע זי אין שפּאַניען, — צו שפּאָט און צו לוסט
איר רײַכטום, איר נאָמען, איר כבוד, איר לעבן...

איך זע זי אין פינסטערע וועלדער אַליין,
אויף טײַכן און ימים פון אַלע פיר זײַטן, —
און זיכער און שטאָלץ הויך און קרעפטיק און ריין
טוט פליען צו מיר איר צוואה פון ווײַטן:

„ — זײַט שטאָלץ, מײַנע קינדער! זײַט ערנסט, באַשיינט
דעם הייליקן נאָמען, מיט וועלכן פאַרצײַטן
איר האָט געשטאָלצירט אי פאַר גאָט, אי פאַר לײַטן!
היט אָפּ און באַשיצט אײַער ערע; באַקרוינט

דעם ליבן און טײַערן נאָמען פון ציון...
זײַט שטאָלץ, מײַנע קינדער!...“

אַט דאָס איז, רב איד,
פון אָנפאַנג געווען דאָס איינציקע ליד,
צו וועלכן מײַן הארץ פלעגט זיך רײַסן און ציען.

דאָס הייליקע ליד זינג איך, ברידער, אויך איצט,
עס טריפט פון מײַן הארצן מיט בלוט און מיט טרערן!
עס לויכט מיר אין לעבן, עס פינקלט און בליצט,
אַזוי ווי בײַנאַכט אין דער פינסטער די שטערן.

מיט פיל שווערע, זומפּיקע, פינסטערע טעג
האָט גאָט מיך געטאָן אין מײַן לעבן באַשטראָפן;
איך האָב אויף מײַן שווערן און פינסטערן וועג
פיל גריבער, פיל שטיינער געטראָפן.

נאָר איינס איז מײַן טרייסט: זאָל עס זײַן נאָך גאַנץ ווײַט
און לאַנג נאָך צו וואַרטן, — איך האָף אָבער, ברידער,
איך גלויב: עס וועט קומען אַ ליכטיקע צײַט
פאַר מײַנע פאַרווייַנטע, פאַריאָמערטע לידער;

עס וועט זיך געפינען אַן ערנסטעס הארץ,
אַ לעזער, וואָס וועט צו מיר זאָגן:
„וויש אָפּ דײַנע טרערן און טו אָפּ דײַן שמאַרץ:
דײַן ליד אין מײַן הארצן וועל אייביק איך טראָגן!“

מײַן עפּיטאַפיע*).

פיל ביטערע, פיל טרויעריקע לידער
האָב איך אײַך שוין געזונגען, ליבע ברידער!
מיט אַלע כוחות, מיט דעם לעצטן צאָן
געביסן און געריסן דעם זשאַרגאָן,
געקײַט די ליבע שפּראַך פון אונזער מאַמען,
געפּעפּערט מיט צעזור, געזאַלצט מיט גראַמען,

*) אויפשריפט אויף דער מצבה.

צו מאַכן זי אַביסעלע כאָטש ווייך
און צו פאַרדושען יענעם ליבן ריח
פון ווילנער מאַרק און דענעבורגער יאַטקעס
מיט אַלערליי פאַרוואַלגערטע אַסטאַטקעס,
וואָס שמעקט אויף דרייצן מייל אַרום דעם אָרט,
וואו נאָר עס בליט כאָטש איין זשאַרגאָניש וואָרט...
אַך ברידער! וויפיל יאָר האָב איך צו טאָן
מיט דעם געשמאַקן, טייערן זשאַרגאָן!
מען האָט מיך שוין געלויבט און אויך געזידלט;
איך האָב געהערט און האָב מיר אַלץ געפידלט...
נאָר אידן זיינען דאָך אַן עם קשה עורף,
אַ ביטער פאָלק, גאָר ניט ווי אַלע לייט:
נאָך פון דעם ים-סוף ביז דעם מדבר-חורב,
פון מדבר-חורב און ביז אונזער צייט
האָט גאָט אַליין באַשיינפערלאַך באַוויזן,
אַז כאָטש צערייס זיך — גלעט זיי, לויב זיי, בענש —
ניטאָ קיין סוף צו זייערע קאַפּריזן.
היינט וואָס קען טאָן מיט זיי אַ שלאַפער מענש?
בפרט נאָך אַ זשאַרגאָן-מחבר?

„— שרייבן?
איר ווילט, רב קרוב, שרייבן? — זאָגט אַ איד. —
גוט, שרייבט אייך; נאָר איר זאָלט קיין נאַר ניט בלייבן,
ניט קומען מיט'ן בייטשל פון יריד.
פאַרגעסט ניט, אַז איר האָט צו טאָן מיט אידן.
איז שרייבט אַזוי — פאַרשטייט איר מיך — אַזוי,
אַז אַלע זאָלען זיין מיט אייך צופרידן...
פאַרשטייט איר מיך?...“

אוי, ליבע אידן! אוי!
איך האָב ביז איצט פון אַלע, אַלע זאַכן
נאָר איינס פאַרשטאַנען: שרייבן דאַרף מען דאָס,

למען־השם, נאָר טאַקע דאָס, פון וואָס
דער עולם זאָל הנאה האָבן, לאַכן.
„ — אַי, לאַכן! אַי אַ חיות! שרײַבט, הער פרוג!
געננג אײַך זיפצן, כ׳לעבן, עט, גענוג!
אַ חכמה׳לע, אַ פשט׳לע, אַ וויצל,
קאַטאָוועסלאַך מיט גראַמען אָן אַ שיעור.
אַזוי, אַז יעדער אות זאָל טאָן אַ קיצל...“

איך קען עס ניט, איך קען ניט — ווײ צו מיר! —
איך קען קײַן ווילדע, קרומע חנ׳דלאַך מאַכן,
איך קען ניט לאַכן, גוואַלד — איך קען ניט לאַכן!
דערפאַר אויף מײַן מצבה, אַז מיר וועט
איה״ש דאָס לעבן געבן גט,
כדי איר זאָלט אָן מיר נקמה האָבן,
שרײַבט אויף:

„פה נטמן — אָט דאָ ליגט באַגראָבן
אַ טיפש, אַ משוגע׳נער פּאָעט,
אַ ווילדע זאַך, אַ חסר־דעה, כ׳לעבן:
ער האָט געוויינט, געוויינט דאָס גאַנצע לעבן!!!...“

פאַרדינט עולם־הבא.

מיר האָט זיך גע׳חלומ׳ט, אַז איך בין געשטאָרבן
(פון הארצוויײטיק — ניט פאַר קײַן מענשן געדאַכט! —
די קראַנקהײַט האָט פיל שוין מחברים פאַרדאָרבן,
אַ תל פון פיל אידישע־קינדער געמאַכט...)
איז בין איך געשטאָרבן... נו, מילא, פאַרשטייט איר,
עס איז דאָך קײַן חילוק ניט — פריער צי שפעטער:
געקרענקט, ווי עס פאַסט פאַר אַ אידן, גאַנץ שטאַרק,
און... אויס פונ׳ם וועלטל — אַראָפּ פונ׳ם מאַרק!...
מען האָט מיך מלוה געוועזן בכבוד!

דער קאָר־חזן האָט אויף מיר ביטער געקלאָגט
מיט „אל־מלא־רחמים“; דער דין רב דוד
האָט טאַביק געשמעקט און אַ הספד געזאָגט;
נאָך אים דער ראַבינער — אַ רעדע געהאַלטן
אַ לאַנגע, אַ לאַנגע, אָן וואָג און אָן מאָס.
צוויי אידענעס האָבן די נעזער געהאַלטן
אין פאַרטוך, צוויי אינגלאַך — דעם פינגער אין נאָז...
עס האָבן די פושקעס געקלאַפּט און געקלונגען,
צען פּאָר תלמוד־תורה׳ניקעס זיינען אין ריאַד
געגאַנגען און „צדק לפניו“ געזונגען...
בקיצור, געווען אַ גרויסער פּאַראַד,
אַ וואַזשנע לויה געווען...

און בשעת
מען האָט געכלאַפּאָטשעט אַזוי אַרום מיר,
איז, נעבאַך, געשטאַנען — „העני ממעש“ —
מיין בידנע נשמה אַליין ביי דער טיר.
זי איז ביי דער טיר פון גן־עדן געשטאַנען,
פאַריאָמערט, פאַר׳חושכ׳ט, אין לייד און אין פיין;
און גיסנדיק שטראָמענווייז ביטערע טרערן,
געקלאָגט פאַר דעם מלאך: „אוי, לאָז מיך אריין!“
„ — אַריינלאָזן? ווילסט אין גן־עדן? ביסט, כלעבן,
קיין נאַר גאָר ניט... זאָג זשע מיר, טייערעס קינד,
וואָס אויפגעטאָן האָסטו אַזוינס אין דיין לעבן?
מיט וואָס האָסטו, זאָג, עולם־הבא פאַרדינט?...“
„אוי, מלאך! איך ווייס... כ׳האָב אין לעבן פיל צרות,
פיל שמערצן געליטן: מען האָט מיך געפּלאָגט,
געשלאָגן מיט מיר, לא־עליכם, כפּרות
פאַר פרעמדע עבירות, געזידלט, געיאָגט...“
„ — ניין, ברודער, מיט דעם וועסטו גאָרנישט דאָ מאַכן:
ניין, ווייז נאָר אַרויס עפּעס בעסערע זאַכן;
די סחורה, רב איד,

וואָס דו האָסט געבראַכט פון יריד..."

„אוי, מלאכ׳ל, מלאכ׳ל! לאָז מיך צופרידן:
איך בין דאָך נישט מער — אַ מחבר געווען,
געאַקערט דאָס פעלד פון זשאַרגאָן מיט׳ן פען,
געשריבן זשאַרגאָנישע שירים פאַר אידן.
עס פלעגט מיך באַגיסן דער ביטערער שוויים
דעם משקל-השיר מיט די גראַמען צו האַלטן.
צעזור מיט נקודות... אוי, מלאכ׳ל!... כ׳ווייס,

אַ חידוש, ווי כ׳האָב דאָס געקאָנט גאָר דערהאַלטן..."
„— האַ? וואָס? — האָט דער מלאך געטאָן אַ געשריי:—
וואָס הער איך?—וואַרט אוים נאַר, וואַרט אוים... אָן לצנות:
צעזור מיט אַ משקל?! אוי, וויי איז מיר, וויי!
דו ביסט דאָך אַ קדוש, אויף מיינע נאמנות! —
זשאַרגאָן מיט אַ משקל?! זשאַרגאָן מיט צעזור?!
קאַפּויר אי די וועלט, אי די גאַנצע נאַטור!...
קום, קרוין מיינע, קום!... ברוך-הבא!
גענוג דיר, דו ביסט שוין מיט צרות גאַנץ זאַט,
דו האָסט אויף דער ערד שוין דיין גיהנום געהאַט,
האָסט כשר פאַרדינט עולם-הבא!"

די פידל.

1.

גוט מאָרגן, רבותים! דער קלעזמער איז דאָ!
אָט בין איך און אָט איז מײַן פידל...
נו, סטרונעלאַך, קינדערלאַך, לעבעדיק, פריש,
הערט אויס, כ׳וועל אײַך זינגען אַ לידל:

שולמית ישראל׳יק דעם קלעזמערס איז הײַנט
צו מזל געלעגן געוואָרן —
אַ אינגל געהאַט אין אַ גליקלאַכער שעה,
אויף לאַנגע און גליקלאַכע יאָרן!

מע וויקלט, מע ניאַנטשעט, מע פעסטשעט, מע זויגט,
מע גלעט און מע קושט יעדעם גלידל;
דאָס קלײנינקע קלעזמערל וואַקסט וואָס אַ טאָג...
נו, שפּיל זשע, נו, זינג זשע, מײַן פידל!

דאָס קלעזמערל קריכט שוין פון וויגל אַרוים,
עס רעדט שוין, עס גײט שוין פּאַמעלאַך;
דאָס קלעזמערל איז שוין אין חדר אַרײַן...
נו, סטרונעלאַך, לעבעדיק, פריילאַך!

עס לערנט שוין אַלף־בית... חומש... תנ״ך —
פּאַרטיפט אין עניני־אמונה...
עס ווערט שוין בר־מצוה און אָט... שטיי! נאָר!... טראַך!!
וואָס איז דאָס? — געלאָפּעט אַ סטרונע!...

2.

אַ טאָג נאָך אַ טאָג און אַ וואָך נאָך אַ וואָך —
עס פליען חדשים און יאָרן...
דאָס קלעזמערל איז זיך שוין, ברוך־השם,
צו מזל אַ חתן געוואָרן.

דאָס קלעזמערל איז שוין אַ חתן... אַ מאַן...
דאָס קלעזמערל איז שוין אַ טאַטע!
נישקשה, דאָס פידעלע שפּילט נאָך גאַנץ גוט —
ער זיצט נאָך „אויף קעסט“ דאָך לעת-עתה...

געקאַנטשעט די קעסט און אַרויס אויף דער גאַס...
נו, קלעזמערל, גיב נאָר חיונה!
ער כאַפּט זיך דאָס פידעלע סטראָיען און... טראַך!!
געלאָפּעט די אַנדערע סטרונע!...

3.

אַ טאָכטער, אַ בתולה, צו לייטן שוין גלייך;
די צווייטע איז אויך קיין עין-הרע...
אַ שידוך... אַ חתונה... חובות ווי באָב...
כאָטש טרענק זיך, כאָטש ווער אַ כפּרה!...

אַ יאָר נאָך אַ יאָר — און די עלטער קומט אָן;
הוסט, קרעכץ און קריך פּאַרט נאָכ׳ן ביסן!
און ביסלאַכווייז ציענדיק, ציענדיק זיך —
נאָך איינע — די דריטע צעריסן!

4.

איין סטרונע געבליבן... דאָס קלעזמערל ליגט,
עס ווילט זיך, עס גלוסט זיך נאָך שפּילן...
ער קריכט צו דער פידל, ער ציט זיך... נאָר גיין!
צו שפּעט און אומזיסט איז זיין ווילן;

דאָס סטרונעלע ציטערט, זי קרעכצעט, זי זיפצט...
אַ ביטערער קלאַג טוט זיך גיסן...
דאָס סטרונעלע ציט זיך און ציט זיך און... טראַך —
צעריסן — די לעצטע צעריסן!

געלאָפּעט די סטרונעס... עס ליגט אויף דער ערד
די אַלטע, צעבראָכענע פידל...
אוים פידל... אוים קלעזמער... אַראָפּ פונ׳ם מאַרק! —
געענדיקט דאָס נאַרישע לידל...

היים און קאַלט.

נו, — מזל־טוב, רחל׳ע, מזל־טוב דיר:
אַ קינד, אַ בן־זכר געבאָרן!...
דאָס פּיצעלע קוויטשעט און שרייט אָן אַ שיעור...
וואָס איז דאָס, דו, קליינער, וואָס איז דאָס מיט דיר?
דו ציטערסט? דערפראָרן געוואָרן?
אַך, דאָרט, אויפ׳ן הימל, וואו דו ביסט געווען,
איז ליכטיק און פריילאַך, און וואַרים, און שיין;
און דאָ... הערט זיך צו — בנאמנות:
דאָס פּיצעלע רעדט דאָך, עס שרייט דאָך: „געוואַלד!"
אוי, מאַמע! ווי פינסטער איז דאָ און ווי קאַלט!...
אוי, וויי! האָב רחמנות!..."

* * *

דאָס רעדעלע דרייט זיך
ארום אָן אַן עק;
אַ טאָג קומט צוקריכן,
אַ יאָר פליט אַוועק...

„— גוט מאָרגן אייך, רבי!" — „גוט מאָרגן! אנו!
אַט זעץ זיך אַקאָרשט נאָר אַנידער
און נעם זיך צום חומש... נו, לעבעדיק... דו!
מיט חשק, מיט אברים, מיט גלידער!...
דו שווייגסט?!... נו, טאָ לייג זשע זיך! ליג... אַט אַזוי...
איינם!... צוויי!!..." „רבי! רבי׳ניו! אוי!.."
„—ליג, ליג! דו, כל־בו׳ניק!... ס׳וועט קאָסטן דיר טייער!...

איך אַרבעט, איך קנעל, איך באַגים זיך מיט שווייִם,
און ער... טאַ, אָט נאַ־זשע דיר! פיל זשע און ווייִם...
האַ? ווארים?...״ — „הייִם! רבי׳ניו, רבי׳ניו, הייִם!
עס בריט ווי אַ פײַער!...״

* * *

אַ טאָג קומט צוקריכן,
אַ יאָר פליט אַוועק;
אַלץ האָט זיך זײַן אָנפאַנג,
אַלץ האָט זיך זײַן עק...

און נאָך אַמאָל — מזל־טוב! — מזל־טוב אײַך!
שפילט, קלעזמערלאַך! הייבט זיך אויף פליגל!
דעם חתן איז פשוט... „דער קרומער ניט גלײַך״:
די כלה — אַ דימענט, אַ שפיגל!
מע הוליעט!... ווארט אוים, ליבע פרײַנד, זײַט ניט פויל.
דער דימענט האָט נעגל! דער שפיגל — אַ מויל...
— נו, מאַנעלע! ווארים? עס קווילט די נשמה?
„— אוי, ברידער, בחורים׳לאַך! אײַלט זיך ניט!—קאַלט!
איך פריר, ווי אום שבט בײַ דער נאַכט אין אַ וואַלד...
איך ציטער, איך צאַפּל... אוי, ברידערלאַך, גוואַלד!
איך פריר — פון נחמה!״

* * *

די וועלט איז אַ חדר
פאַר קלײנע און פאַר גרויס!
מע קוועטשט זיך, מע שטופּט זיך —
מע לערנט זיך אוים...

אַ סוחר געוואָרן... נו, גיכער, רב איד!
אין האָץ איז אַ מאַרק און אין קלאָץ — אַ יריד...
עס הודיעט, עס קאָכט ווי אין גיהנום!

איר זעט — קיין עין־הרע! מע לויפט! —
פעל, אָקסן, זאַלץ, קאָרן, פלאַקס, פּאַטשערקעס, לעדער!
מע פליט ווי אויף פליגל, מע פאָרט ווי אויף רעדער,
מע האַנדלט, מע וואַנדלט, מע קויפט, מע פאַרקויפט...
דאָס סוחר׳ל יאָגט זיך נאָך דעם און נאָך יענעם,
עס ציטערט, עס צאַפּלט, באַגיסט זיך מיט שווייס...
אוי, סוחרים׳לאַך, אידעלאַך, פייערדיק, הייס!
עס ברענט ווי אין גיהנום!

* * *

דאָס וועלטעלע דרייט זיך —
אַ מאַרק, אַ יריד!
עס הודיעט, עס פלאַקערט,
עס ברענט און עס זידט...

ברענט, ברענט,—איר וועט אָפּגעקילט ווערן, רב איד!
איר איילט זיך נאָך סחורה: נאָך אייזן, נאָך ברעטער,
נאָך זייד און נאָך סאַמעט — איר פלאַקערט, איר זידט?
פאַרגעסט נאָר ניט — זייט אַזוי גוט — פון יריד
אַ שטיקעלע לייוונט צו ברענגען, רב־פעטער...
עס קלאַפּן די פּושקעס, עס אַרבעט די זעג:
פיר ברעטער, צוויי שערבלאַך, — און אויס מיט אַן עק!
געקומען צופאָרן פון לעצטן ירידל...
נו, גיכער, שמשים! פאַרשיט שוין, באַהאַלט!...
אוי, אידעלאַך! קאַלט איז דאָרט—זאָג איך אייך—קאַלט!...

....

געפעלט אייך מיין לידל?

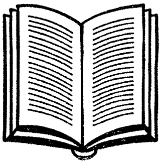

גיבורים.

דער פסוק זאָגט:

„אַ נזיר זײַן —
זאָל ער די האָר ניט שערן. הייס אים
ניט עסן פלייש, ניט טרינקען ווײַן
און זיך ניט צורירן צו מתים“.

און דאָס איז אַלץ, וואָס האָט אַ ווערט
צו זײַן אַ נזיר און אַ גיבור?
טאָ זײַנען אידן אויף דער ערד
דורכוים גיבורים... גאָט דו ליבער!

מען עסט קײַן פלייש די גאַנצע וואָך,
ווײַן טרינקט מען נאָר צו ארבע-כוסות,
די פאות וואַקסן לאָזט מען דאָך
פון שלום-זכר ביז צו גוסס...

יאָ, אמת, ברידער! איינס נאָר פעלט
צו הלכת-נזיר: כמה יאָרן,
אַז אידן זײַנען אויף דער וועלט
כמעט ווי מתים שוין געוואָרן...

ל״ג בעומר.

וואָס פאַר אַ העלד
פליט דאָרט אין פעלד,
קלינגענדיק מיט אײַזן און שטאָל?
אונטער זײַן פערד
וויגט זיך די ערד,
ציטערט דער באַרג און דער טאָל...

וואָס פאַר אַ פײַנד
אײַננעמען הײַנט

גייט ער? אים שלאָגן צו טויט,
וויסט און צו שאַנד
מאַכן זיין לאַנד,
רויבן זיין קלייד און זיין ברויט?...

נאַרישע וועלט!
נאַרישער העלד,
נאַרישע גבורה, ניצחון!
גליקלאַך איז דער,
וואָס אויף געווער
לייגט ניט אַרויף זיין ביטחון.

און אַז שוין יאָ,
איז עפּעס דאָ
בעסערס פון ביקסן, קאַנאָנען;
טויזנט מאָל ווערט
מער פון דעם שווערט,
מער פון טראָמפּייטן און פאָנען...

אַ נאַריש בילד, אַ ליבעם בילד
שטייט אויף און שפּיגלט זיך און שפּילט...
די ריינע קינדהייטס-יאָרן,
די חדר-צייט, די יונגע טעג
שיפּט ווידער צו צום שטילן ברעג
דער שיפער — דער זיכרון:

אין פעלד, אין פעלד, אין פרייען פעלד,
הויך ווי די טענענביימער,
שטייט אונזער רבי, אונזער העלד,
איין מאָל אין יאָר — ל"ג בעומר.

דער רבי שטייט, — אין ברוסט אַ בראַנד
פלאַם-פייער אין די אויגן,

א פײַלנבױגן אין דער האַנט
איז שרעקלאַך אָנגעצױגן.

דערזעען אים מיט זײַן געװער —
א לײב, א העלפאַנד און א בער
װאָלט אָנגעכאַפּט א פיבער...
מיט װעמען האַלט מלחמה ער,
דער גרױסער, שטאָלצער גיבור?

די סטעפּ איז פּוסט, די סטעפּ איז װיסט:
דער רבי צילט זיך דאָך און שיסט —
דעם שטן טױט צו שלאָגן,
די קליפּה צו פאַריאָגן!

תּל מאַכן פון זײ אַלע דאָ,
פון אשמדי דעם בײזן,
פון לילית וכל כּת דילה
נשמות צו דערלײזן...

און יעדעס יאָר ל"ג בעומר גײט
דער רבי צו געניסן
דעם העכסטן גליק, די טיפסטע פרײד —
דעם שטן צו דערשיסן!...

דאָס אידישע קינד.

טיף באַגראָבן אין דער פינסטער,
װײַט פון לופט און ליכט —
זעסטו דאָרט דעם בלינדן װאָרים,
װי ער קריכט?

אין דער ערד איז ער געבאָרן,
און באַשערט
איז אים אײביק, אײביק קריכן

אין דער ערד!

ווי אַ וואָרים אין דער פינסטער,
עלנד, שטום און בלינד, —
לעבסטו אָפּ די קינדהייטס־יאָרן,
אידיש קינד!

אויף דיין וויגל זינגט דיין מאַמע
נישט קיין ליד
פון אַ רואיק־שטילן לעבן
פרייהייט, פריד,

פון די גערטנער, פון די פעלדער,
וואו דאָס פרישע קינד
שפּילט און פרייט זיך פריי און לוסטיק
ווי דער ווינט.

ניין, אַ קוואַל פון טיפן יאָמער
רוישט און קלינגט;
אַי, ווי ביטער איז דאָס לידל,
וואָס זי זינגט!

טיפע זיפצן, הייסע טרערן
מיט אַ שטאַרקער מאַכט
קלינגען, רוישן אין דעם לידל
טאָג ווי נאַכט...

טיפע זיפצן, הייסע טרערן,
הונגער, קעלט —
שלעפּן זיך מיט דיר אינאיינעם
אויף דער וועלט!

און פון וויגל ביז צום קבר,
אויפ'ן לאַנגן וועג —
וואַקסן גאַנצע וועלדער צרות,
אָן אַ ברעג!...

אַ חדר-מעשה.

1.

זיבן יאָר איז מיר געוואָרן —
און די מאַמע, זאָל געזונט זײַן,
האָט געזאָגט: „גו, ציַיט אין חדר,
ציַיט אין חדר גייִן, מײַן קינד!"
אויס, אַ סוף, גענוג געהוליעט
אויף דער וועלט, אַרומגעפלויגן
פרײַ און גליקלאַך, ווי אַ פויגל,
פריש און פריילאַך, ווי דער ווינט!

ציַיט אין חדר, קדיש מײַנער!"
און אברהמ׳ל דער באַהעלפער —
פון די חדר-קאַנטאָניסטן
דער באַרימטער קאָמאַנדיר —
האָט מיך אײַנגעהילט, פאַרוויקלט
אין אַן אַלטן, געלן טלית
(אונזער אַלטע אוניפאָרם,
אונזער אידישער מונדיר)

און אַוועק מיט מיר אין חדר.
ס׳איז געוועזן אַ וואונדער-שייִנער,
פרישער, ליכטיקער פרימאָרגן.
שייִן און ליכטיק, רייִן און פריש
האָבן שטראַלן זיך געגאָסן
דורכ׳ן פענסטערל אין חדר
און געפינקלט אויפ׳ן רבי׳ן,
אויפ׳ן סידור, אויפ׳ן טיש.

און עס האָט זיך אָנגעהויבן
דער עקזאַמען: „— זאָג נאָר, בחור,

וואָס איז דאָס ?" — אַן אַלף. „ריכטיק.
דאָס ?" — אַ הי׳. „— און דאָס ?" — אַ תו.
און ביי יעדן אות, פאַר יעדן
ענטפער, פאַלן מיר פון אויבן
לעקאַך, ראָזשינקעס, קאָנפעקטן,
נים און מאַנדלען אָן אַ סוף.
און דער רבי, רב בנימין
(זאָל אַ ליכטיקן גן־עדן
האָבן), זאָגט: „דו זעסט ? דאָס וואַרפן
דיר מלאכים, מיין ליב קינד,
זאָלסט מיט חשק לערנען תורה,
לערנען תורה, לערנען חכמה.
און געדענק, מיין קינד! ווער ס׳וויל ניט
לערנען, בלייבט אויף אייביק בלינד..."

2.

טעג און יאָרן, לאַנגע יאָרן
זיינען שוין אַוועק פון דעמאָלט...
איך געדענק דעם רבי׳ס ווערטער,
איך געדענק זיי גוט און קלאָר:
„לערנען תורה, לערנען חכמה;
בלינד איז דער, וואָס וויל ניט לערנען..."
אמת, רבי, אמת; אָבער —
ווילדע זאַכן קומען פאָר,
שרעקלאַך־ווילדע, און זיי ברענען,
שטעכן, עגבערן מיין מוח:
איצט, ווען לערנען איז מיין חיות,
לופט און וואַרימקייט פאַר מיר,
ליכט און קראַפט און טרייסט אין לעבן, —
אין מיין ביטערן, פאַר׳סמ׳טן

שקלאפן-לעבן, — איצט פארשליסט זיך,
האקט זיך צו פאר מיר די טיר,

לעשט זיך אוים דאס לעצטע לעמפל,
און עס הייבן אן צו פאלן
אן א צאל פון אלע זייטן,
פאלן, שיטן זיך ווי באב
שטיינער, שטיינער!... גרויסע, שווערע
שטיינער שיטן זיך און פאלן
אויף מיין ברוסט, אין מיינע אויגן,
אויף מיין אלטן, גרויען קאפ...

און זיי פליען און זיי פאלן,
ווי א האגל, אויף די שוואכע,
גרינע זאנגען, ווי א האגל
אן א צאל און אן א מאס...
וואס זשע איז דאס? וואס באטייט עס?
איז דען מעגלאך, אז מלאכים
זאלן שטיינער ווארפן? !... רבי!
רבי! ווי געשיקט זיך דאס?...

נאר ניטא, ניטא קיין ענטפער...
וואלקנס שוועבן אויפ׳ן הימל,
טייכן פליסן, ווינטן רוישן, —
און קיין איינציק, איינציק ווארט
הערט זיך מיר ניט אין דער פינסטער...
אוי, ניטא, ניטא קיין ענטפער
פון דעם רבי׳ס שטומן קבר,
פון דעם אלטן הייליק-ארט!...

זאַמד און שטערן.

עס שײַנט די לבנה; עס גלענצן די שטערן;
די נאַכט שוועבט אויף בערג און אויף טאָל...
דאָס אַלטיטשקע ביכעלע ליגט פֿאַר מיר אָפֿן,
איך לייען עס, לייען עס טויזנטער מאָל.

איך לייען די הייליקע, טײַערע ווערטער,
מיר הערט זיך אַ שטימע: „איך שווער —
מײַן פֿאָלק, דו וועסט זײַן, ווי די שטערן אין הימל,
ווי זאַמד אויפֿ׳ן ברעג פֿונ׳ם מער!...“

ריבונו של עולם! עס ווערט ניט פֿאַרפֿאַלן
פֿון דײַנע הבטחות קיין איינציקעס וואָרט:
מקוים מוז ווערן דײַן הייליקער ווילן,
אַלץ קומט אין זײַן צײַט, אויף זײַן אָרט.

און איינס איז שוין טאַקע מקוים געוואָרן —
דאָס פֿיל איך, דאָס ווייס איך געוויס:
מיר זענען געוואָרן ווי זאַמד, וואָס איז הפקר,
וואָס יעדערער טרעט מיט די פֿיס...

יאָ, גאָטעניו, אמת, ווי זאַמד און ווי שטיינער,
צעשפּרייט און צעוואָרפֿן אויף שאַנד און אויף שפּאָט...
נו, אָבער די שטערן, די ליכטיקע, קלאָרע —
די שטערן, די שטערן — וואו זענען זיי, גאָט?!...

דאָס ניי-יאָר-ליד.

די ליבע קינדהײַטס-יאָרן...
ס׳געדענקט זיך נײַ-יאָר מיר:
אַ פֿראָסטיקער פֿרימאָרגן;
עס עפֿנט זיך די טיר,

און ס׳קומט אַרײַן אין צימער
א שײַגעצל פון דאָרף.
ער טוט אַ הויפן זוימען
אין בעטל מיר אַ וואָרף, —
ווייץ, קאָרן, הירזש און האָבער, —
עס שטעכט דאָס לײַב, אײ־אײ!
דאָס שײַגעצל שיט ווײַטער
און שיט און זאָגט דערבײַ:

— „גײט־אויף, בליט־אויף, איר זאַנגען,
באַדעקט מײַן אַקער־פעלד!...
מײַן ברויט — מײַן גאָלד — מײַן האָפנונג,
מײַן רײַכטום אויף דער וועלט!“...

באַקומענדיק, געווײַנלאַך,
אַ גראָשן און אַ שפּיץ
פון שבת׳דיקן קוילעטש,
באַדאַנקט ער מיך מיט היץ...

און לאַנג נאָך קלינגט דאָס לידל:
„באַדעק מײַן אַקערפעלד,
מײַן ברויט — מײַן גאָלד — מײַן האָפנונג,
מײַן רײַכטום אויף דער וועלט!“...

פאַרבײַ די ליבע יאָרן...
ס׳קומט נײַ־יאָר ווידער אָן,
און... שטײַנער, שטײַנער פליען,
און ס׳שיט זיך שוואַרצער מאָן...

עס שטעכט אין מוח, האַרצן...
עס שטעכט... אָי, מאַמע, אָי!
זעסט? מיט אַ גרויסער טאָרבע
קומט־אָן דער גרויסער גוי...

די זוימען אויפגעפרעסן
האָט ביז׳ן סוף שוין לאַנג
די נויט, די בייזע חיה,
די הונגעריקע שלאַנג,

און האָט מיט שווערע שטיינער
די טאָרבע אָנגעפילט...
און אונזער טיר איז אָפן,
צעבראָכן אונזער שילד.

און שטיינער פליען, פליען
אין וויינטיק־בעט צו מיר...
אָך, מאַמע, מאַמע! גיכער
פאַרמאַך, פאַרשליס די טיר!

פאַרשליס די טיר, פאַרשליס מיר,
פאַרוויג דאָס קראַנקע האַרץ!...
די קראָען שרייען שרעקלאַך...
די נאַכט איז קאַלט און שוואַרץ...

די קראָען שרייען, קלאָגן,
די טויטע נאַכט זינגט מיט
מיט טויזנט טויטע שטימען
מיין ליד — מיין ניי־יאָר־ליד...

צו מיינע לעזער.

ברידער מיינע, ליבע ברידער!
פול מיט לייד און שאַנד —
זינג איך ווידער מיינע לידער
פון א וויטן לאַנד.

פון א געגנט, וואו דער הימל
רעגנט קלאָג און לייד;

און אַ טיפער שוואַרצער דרימל
ליגט אויף אַלץ פאַרשפּרייט.

בעט פון מיר קיין זיסע שטימען,
בעט קיין פרייעס ליד:
אויף מיין פידל ליגט דער סימן
מיט'ן שטעמפל „איד!"

אוי, דאָס איז אַ טיפע חתימה
אויף מיין קראַנקן האַרץ,
און עס גיסט זיך פון מיין שטימע
נאָר געוויין און שמאַרץ!...

האָט רחמנות.

שטראָמען בלוט און טייכן טרערן
זידן, פליסן טיף און ברייט...
אונזער אַלטער, גרויסער אומגליק
האָט זיין האַנט אויף אונז פאַרשפּרייט.

הערט איר דאָרט, ווי מוטערס קלאָגן
און פון קינדער דאָס געשריי?
טויטע ליגן אויף די גאַסן,
קראַנקע פאַלן לעבן זיי...

ברידער, שוועסטער, האָט רחמנות!
גרויס און שרעקלאַך איז די נויט!
גיט די טויטע אויף תכריכים,
גיט די לעבעדיקע ברויט!...

פון דער וויטן שווער צו פילן:
וויטע טרערן — פרעמד געוויין,
וויטער אומגליק — פרעמדער אומגליק,
פרעמדעס בלוט... ניין, ברידער, ניין!

הערצער טויזנט — און איין וויַיטיק,
טויזנט היַיזער — און א י י ן טיר;
אַלע, אַלע — א י י ן פאַרקלאָגטער
קראַנקער יתום זענגען מיר!...

ברידער, שוועסטער, האָט רחמנות!
גרוים און שרעקלאַך איז די נויט!
גיט די טויטע אויף תכריכים,
גיט די לעבעדיקע ברויט!...

שטראָמען בלוט און טיַיכן טרערן
זידן, פליסן אָן אַ שיעור...
אימת-מות קוקט אין פענסטער,
און דער הונגער קלאַפּט אין טיר...

שלאַף איז אונזער האַנט צו שטריַיטן,
שטאַרק און שווער איז אונזער שמאַרץ...
קום זשע דו מיט טריַיסט און ליבע,
גוטעס, היַיסעס אידיש האַרץ!

ברידער, שוועסטער, האָט רחמנות!
גרוים און שרעקלאַך איז די נויט!
גיט די טויטע אויף תכריכים,
גיט די לעבעדיקע ברויט!...

שווער צו זינגען.

לידער דורכגעגליט פון צאָרן,
לידער אָנגעזאַפּט מיט פּיַין;
אויסגעלאָשן איז געוואָרן
זייער היץ און זייער שיַין.

עלנד קינד מיַינס! שווער צו זינגען,
ווען עס גייט די שטורעם-נאַכט,

ווען די שווערע קייטן קלינגען,
און דער בייזער תלין לאַכט!...

זעסט? אַ שוואַרצער קברות-גאָרטן
האָט באַפלאַנצט אי באַרג, אי טאָל:
ניט קיין ביימער וואַקסן דאָרטן —
תליות, תליות אָן אַ צאָל...

קינד מיינס, קינד מיינס! שווער צו זינגען,
ווען עס רוישט די שטורעם-נאַכט,
ווען, ווי גלעקער, קייטען קלינגען,
און דער בייזער תליון לאַכט!...

ס׳ברענט און פלאַמט דאָס הארץ פון צאָרן,
און דעם פלאַם פאַרלעשט דער ווינט.
ווי אַ שפּינוועבס פון אַ דאָרן,
פּלאַצט די סטרונע, עלנד קינד!

יתום מיינער! שווער צו זינגען,
ווען עס רוישט די שטורעם-נאַכט,
ווען די קייטן קלינגען, קלינגען,
און דער תליון — לאַכט און לאַכט!...

ריין און ליכטיק איז דער הימל.

ריין און ליכטיק איז דער הימל;
פריש און פריילאַך וויט דער ווינט...
„— זינג מיר, זינג אַ זומער-לידל!“ —
בעט דאָס שוואַכע, בלייכע קינד.

„— קום מיט מיר אין טאָל, אין גאָרטן,
פלעכט אַ קרענצעלע מיר אויס
פון די בלומען, וועלכע וואַקסן
דאָרט און בליען, שיין און גרויס...“

אַך, מײַן קינד! דו זעסט? — צעבראָכן
הענגט מײַן האַרפע אויף דער וואַנט;
אָפּגעוואוינט שוין לאַנג פון שפּילן
איז מײַן שוואַכע, קראַנקע האַנט;

אָפּגעוואוינט פון זיסע פרייִדן
איז שוין לאַנג מײַן קראַנקעס האַרץ.
זומער, ווינטער, הערבסט און פרילינג
בלײַבט אין אים דער אַלטער שמאַרץ.

אויפ׳ן בית-עלמין.

ווײַט פון שמערץ, פון גליק, פון אומגליק,
פון דעם לעבן פון דער וועלט —
זעסטו, קינד, די אַלטע קברים
אויף דעם שטומן טויטן פעלד?

גרינע בייִמער, גראָז און בלומען
וואַקסן, בליען דאָ און דאָרט...
אַך, ווי טרויעריק, ווי אָרים
איז דער וויסטער, הייִליק אָרט!

ניט פון מירמלשטייִן קײַן זײַלן
זע איך שטייִען הויך און שטאָלץ;
ניט קײַן זילבער, ניט קײַן בראָנז
מיט געשניצטן בייִן און האָלץ.

און קײַן אויפשריפט — „אין דעם קבר
ליגט אַ גרויסער, שטאַרקער העלד...“
ווייִסטו, קינד, ווער ליגט באַגראָבן
אויף דעם וויסטן, טויטן פעלד?

קלייִנע, אָרימע מצבות,
קורצע אויפשריפטן אויף זיי,

קלײנע אומבאַקאַנטע נעמען...
װער געדענקט, װער װײס פֿון זײ?

נײן, מײַן קינד! דאָ ליגן גרױסע,
גרױסע העלדן, שטאַרקע לײַט!
אָן טרומײטן, אָן כלי־זין,
איז געגאַנגען זײער שטרײַט.

אָבער לאַנג, און שװער, און שרעקלאַך
האָט גערױשט ער און געברענט!
מיט מיליאָנען שװערע קײטן,
מיט מיליאָנען שטאַרקע הענט —

האָט געדריקט דער בײזער שונא
זײער שװאַכעס, קראַנקעס האַרץ,
האָט געװאַשן עס אין טרערן,
האָט געבראָטן עס אין שמאַרץ.

זײער שלאַכט־פֿעלד — איז די ברײטע,
גרױסע װעלט פֿון עק צו עק;
זײער שונא — איז דער גלות,
אָן אַן אָנפֿאַנג, אָן אַ ברעג...

יאָ, דאָ ליגן גרױסע העלדן!
שעם זיך ניט, מײַן קינד, און װײן.
װײן, באַגיס מיט הײסע טרערן
זײער טױטן, קאַלטן שטײן...

צװײ טראָיקעס.

דער שנײ איז געגאַנגען צװײ טעג נאָכאַנאַנד,
אַ שליט־װעג אַ חיות געװאָרן;
די פֿערדעלאַך שטײען אין שליטן געשפּאַנט,
אַלץ גרײט שױן און פֿאַרטיק צום פֿאָרן.

— אַי, פערדעלאַך־חיות! נו, זעץ זיך און פאָר! —
מיט צאַצקעס געטאָקט איז דער שליטן,
צוויי פערד פון די זייטן — ווי הירשן אַ פּאָר,
אַ לעמפּערט, אַ לייב אין דערמיטן.

דער קוטשער נעמט באַלד אַלע לייצעס אין האַנט:
— „נו, קינדערלאַך, לעבעדיק, פריילאַך!“
דעם שליטן כאַפּט אויף מיט אַמאָל ווי אַ בראַנד...
— שטיי, איַל זיך ניט, וואַרט, וואַרט, פּאַמעלאַך!

ניין, ברודער, אומזיסט! ווי אַ פויגל, אַ ווינט,
אַ פייַל פון׳ם בויגן, אַ וויכער,
זיי לויפן, זיי שוועבן, זיי פליען, געשווינט,
וואָס ווייטער — אַלץ גיכער און גיכער.

דער וועג איז אין פעלד ווי אַ לאָקשנברעט גלאַט,
די זון שיינט פון אַלע פיר זייטן,
דער קוטשער — אַ מזיק, די פערדעלאַך — זאַט,
די גלעקעלאַך קלינגען פון ווייטן.

פאָרט, פריצים, קאַטאַיעט זיך, — גליקלאַכע טעג!...
נאָר וואַרט נאָר, וואָס איז דאָס? פּאַסטאַי־קאַ!
ווער קריכט דאָס דאָרט? אַי! אַי! אַראָפּ פון׳ם וועג!!...
— דאָס שלעפּט זיך די אידישע טראָיקע...

אַ וואָגן — אַ פּאַלאַץ! — די בויד איז געוועבט
פון גאַנצע תרי״ג אַלטע שטיקלאַך,
די אַקסן מיט וואָקס פון הבדלה געקלעפּט,
די רעדער געבונדן מיט שטריקלאַך.

דריי קליאַטשעס — דריי אָדלערס! דריי לייבן אַ שרעק!—
זיי שפּרינגען, נו טאַקע ווי זשאַבעס...
ישראל׳יקל פאָרט, פאָרט און פאָרט אָן אַן עק.
אהיים צו פאַספּייען אויף שבת...

אהיים... אוי, ווי ווײַט נאָך, ווי ווײַט איז זײַן היים,
ווי שווער, נעבאָך, איז די נסיעה:
עס זינקען די רעדער אין שמוץ און אין ליים,
כאָטש טרינק זיך, כאָטש קריך אויף דער תליה!

עס זינקען די רעדער, עס טרעשטשעט דער סכך,
די זאַוועסקעס סקריפּען און קנאַקן,
אָט, אָט איז אַ גרוב, אַ פאַרזינקעניש — טראַך!
ער פליט און צעבראָכט האַלז און נאַקן...

נאָר האָט ניט קיין מורא: ישראל׳יק איז קלאָר,
איז בקי אין הלכת-עגלה;
ער שלעפּט זיך דאָך שוין כמעט צוויי טויזנט יאָר,
דאָס איז דאָך פון אייביק זײַן ראָלע...

ער שלעפּט זיך דורך פעלדער און וועלדער אַ ים,
ער בלאָנדזשעט אין סטעפּעס, מדבריות;
ער האָט שוין געפילט און ער ווייסט שוין דעם טעם
פון אַלערליי ביטערע צרות.

ער האָט שוין באַגעגנט אי לייבן, אי הינט,
אי לצים, אי שלענג, אי גזלנים;
עס האָט ביז אין ביין אים געשמיסן דער ווינט
דער האָגל — געפּאַטשט אים אין פנים.

עס איז אָבער גאָר ניט געוואָרן פון דעם:
— בילט, כלבים, עד לב השמים!
זײַן טראָיקעלע שלעפּט זיך נאָך, ברוך-השם,
ער לעבט נאָך און פאָרט זיך עד היום.

פיל טראָיקעס געוואָרן שוין הינקעדיק, בלינד,
פיל גלעקלאַך צעבראָכן, פיל בײַטשן צעריסן;
עס איז שוין קיין זכר ניטאָ פון די הינט,
וואָס האָבן אַמאָל אים געביסן.

עס איז ניט געבליבן אַפּילו דער אָרט
פון טויזנט פּאַטשטאָווע קוריערן און ריַיטער;
און זעט נאָר, ישראל'יקלס טראָיקע — זי פאָרט,
זי שלעפּט זיך אַלץ וויַיטער און וויַיטער...
די אידישע טראָיקע — איר קענט זי, איר ווייסט?
מיר האָבן אויף איר אַ חזקה...
די אַלטעטשקע אידישע טראָיקע — זי הייסט:
תשובה ותפלה וצדקה!...

נ י י - י אָ ר.

ניַי-יאָר! — שפּיל, מיַין אַלטע פידל!
שפּיל אַ ניַי, אַ פריילאַך לידל,
זינג אַ ניַיעם, זיסן שיר.
דיַינע סטרונעס זאָלן קלינגען,
אַלע הערצער זאָלן זינגען,
זינגען, פרייען זיך מיט דיר!...
און די פידל ענטפערט מיר:
— „אויף אַ בוים ביַים טיַיך פון בבל
בין געהאַנגען איך אַמאָל;
און נאָר קלאָגן ווי אַן אבל
קאָן פון דעמאָלט אָן מיַין קול...
ניין, איך האָב קיין ניַיע לידער;
אַלטע קען איך, ליבע ברידער!
דאָרט, ביַים גרויסן אַלטן טיַיך
האָב איך זיי געהערט פאַרציַיטן
און אויף אַלע נ י י ע ציַיטן
איינס נאָר ווינשן וועל איך איַיך:
מיט זיַין ליבע, מיט זיַין טריַיהיַיט
זאָל גאָט שענקען איַיך צוריק
איַיער אַ ל ט ע קראַפט און פריַיהיַיט,
איַיער אַ ל ט ע ס גליק!....

מזבח-אדמה.

מיר האָבן פיל טײַערע, גרויסע מזבחות
געהאַט אין די גליקלאַכע טעג,
וואָס האָבן אַמאָל אונז געגלאַנצט ווי די שטערן,
געשײַנט אויפ׳ן ליכטיקן וועג.

זײַ זענען געוועזן פון גאָלד און פון קופּער
און קונציק געטאָקט און געקריצט;
אויף זײַ האָט געברענט אונזער הײַליקעס פײַער,
די הײַליקע פלאַמען געבליצט.

נאָר טײַער אין זײַ איז געווען ניט דער קופּער,
און ניט אינ׳ם גאָלד זײַער ווערט:
דעם ערשטן מזבח האָט משה רבינו
געבויט אונז פון פּשוט׳ער ערד;

פון פּשוט׳ער ערד איז געווען דער מזבח,
דער ערשטער מזבח געמאַכט,
אויף וועלכן מיר האָבן פאַרצײַטן צום ערשטן
דעם הײַליקן קרבן געבראַכט.

מײַן פאָלק! ניט פאַרגעס אויף די אַלטע מזבחות;
בעט גאָט, ער זאָל ווידער צוריק
אונז אומקערן אונזערע ליכטיקע יאָרן
מיט אונזער פאַרגאַנגענעם גליק.

געדענקט אָבער אײביק דעם ערשטן מזבח:
באַארבעט מיט ליבשאַפט די ערד!
אין דעם ליגט פאַרבאָרגן דײַן קראַפט, דײַן נחמה,
אין דעם איז דײַן גליק דיר באַשערט!...

דער גיבור.

די גרעקן דערציִילן אַ מעשה:
אַ מענש איז געווען אויף דער וועלט;
אים גובר זײַן האָט ניט קײַן כוח געהאַט
דער גרעסטער און שרעקלאַכסטער העלד.

די ערד איז געוועזן זײַן מוטער,
אין איר איז געלעגן זײַן קראַפט;
ווי מיד זאָל ניט ווערן זײַן קערפער פון שטרײַט,
דערשראָקן זײַן האַרץ און פאַרשלאַפט;

ווי שרעקלאַך עס זאָל זיך ניט גיסן
דאָס בלוט פון זײַן אָפענער וואונד, —
זיך צורירען האָט ער געדאַרפט צו דער ערד,
און פלעגט ווערן ווידער געזונט...

מײַן פאָלק! דו ביסט אויך אויסגעשטאַנען
פיל אומגליקן, טרויער און שרעק,
אָפט האָבן מיט פריִיד דײַנע שונאים געמיִינט,
אַז אַט וועט שוין קומען דײַן עק.

דײַן מוטער איז אָבער דער הימל,
דער הימל געווען אויף דער וועלט;
זיך צורירן פלעגסטו נאָר דאַרפן צו אים,
און באַלד ווערן ווידער אַ העלד.

יאָ, שטאַרק איז אין דיר די נשמה,
אין איר ליגט די הימלישע קראַפט.
באַטראַכט אָבער, ווי איז געוואָרן אַצונד
דײַן קערפער פאַרדאַרט און פאַרשלאַפט!

ניִין, פליען לאָז איִיביק צום הימל
דײַן ריִינער געדאַנק; נאָר דערבײַ
דײַן קערפער פאַרבונדן לאָז זײַן מיט דער ערד,
זאָלסט ליבן זי ערנסט, געטרײַ.

באַרבעט מיט מי און מיט האָפנונג,
דײַן גאָרטן, דײַן ווײַנשטאָק, דײַן פעלד;
און דעמאָלט, מײַן פאָלק, וועסטו זײַן אויף דער וועלט
מיט גוף און נשמה אַ העלד!...

פראָלאָג.

צי אָן זיבן פאָדים פון הימלישן שײַן,
צי אָן זיבן ליכטיקע שטראַלן,
זײַ זאָלן ווי גאָלדענע סטרונעס מיר זײַן
און לײַכטן, און זינגען, און שאַלן!...

מאַי־גלעקלאַך קלינגען אין פעלד און אין טאָל...
די טײַבעלאַך וואָרקען און פליען,
צו הערן דעם זיסן און טײַערן קול,
די הײליקע לידער פון ציון.

עס ציען זיך ליבלאַך די רויז און דער זאַנג
אין פעלד און אין גאָרטן — צו הערן
די לידער, אין וועלכע עס זענען פון לאַנג
צונויפגעמישט פערל און טרערן.

די לידער, וואָס שלאָגן אַרויס, ווי אַ קוואַל,
פון האַרצן און זידן און בריען —
די לידער מיט האָניק, די לידער מיט גאַל,
די לידער, די לידער פון ציון!...

דער מאַמעס קלאָג.

אין שטויב און אין שמוץ
פאַרלאָרן איר גוטס,
פאַרלאָרן איר לעצטע נחמה...
פאַרטריקנט, פאַרבליט
און קוים וואָס עס גליט,
עס האַלט זיך אין איר די נשמה...

זי ליגט לעבן וועג...
עס ציען זיך טעג,
עס גייען חדשים און יאָרן.
זי טראַכט אָן אַ שיעור:
„— וואָס איז דאָס מיט דיר,
מײַן זון, מײַן בן־יחיד, געוואָרן?

אויב גוט איז דיר דאָרט,
דערמאָן זיך דאָך פאָרט,
ווי מיר איז באַשערט זיך צו מיען,
דערמאָן זיך, ווי לאַנג
ליגט עלנד און קראַנק
די אַלטע אַלמנה פון ציון!...

און אויב דיר איז שווער,
טאָ קום זשע אַהער,
קום, קינד מײַנס, אַהיים, צו דײַן מאַמען:
צוזאַמען אי פרייד
געניסן, אי לייד,
און לעבן און שטאַרבן צוזאַמען!...“

ציון.

ווי וואָלקן אין שטורם-ווינט, לויפן און פליען
אָן אָנפאַנג, אָן אויפהער די שטונדן און טעג;
די אַלטע אלמנה — די טאָכטער פון ציון
זיצט טרויעריק, איינזאַם ביים וועג...

פיל רייזנדער פאָרן פאַרביי איר און גייען,
זי ווענדט זיך צו זיי מיט אַ ביטער געוויין:
אַך, זאָגט מיר, צי האָט איר מיין קינד ניט געזעהן,
מיין עלנדן יתום?... „ — ניין, אַלטיטשקע, ניין!..."

זיי גייען און רייטן
פון אַלע פיר זייטן
צום אַלטן מזבח אין הייליקן לאַנד...
די טאָכטער פון ציון
טוט וויינען און קניען,
אין שטויב צו פאַרבאָרגן איר וויטיק און שאַנד...

עס גייען און גייען אַ טאָג נאָך אַ טאָג,
עס פליען די וואָלקנס, עס יאָמערט דער ווינט;
און טרויעריק גיסט זיך אַ ביטערער קלאָג:
„ — וואו ביסטו, וואו ביסטו, מיין קינד?!"

תחית-המתים.

עס לייכט און שיינט דער אָוונט-שטערן
אין בלויען אייביקן געצעלט;
קיין איינציק וואָלקנדל אין הימל,
קיין שטילעם ווינטעלע אין פעלד.

אַלץ רוט און דרימעלט שטיל און זיכער...
און נאָר פאַר דיר, מיין קראַנקעס קינד,

נישטאָ קײַן רו, נישטאָ קײַן פרידן...
די נאַכט איז טויב, די נאַכט איז בלינד.

די שטערן פילן נישט דײַן ווײַטיק:
זײַ זענען העל, נאָר קאַלט ווי אײַז...
די סאָוועס גלאָצן מיט די אויגן,
עס פליען שוואַרצע פלעדערמײַז...

נאָר אויף דעם אַלטן בית-הקברות
איז וואַך אַ פֿײַגעלע און זינגט.
ווי פערל שיטן זיך די טרעלן,
דאָס לידעלע ווי זילבער קלינגט...

זי זינגט: „אַ גרוס אײַך, אַלטע קברים,
אַ ליבן גרוס האָב איך געבראַכט...
ווי שרעקלאַך טיף איז אײַער חלום,
און שרעקלאַך פינסטער אײַער נאַכט!

„נאָר פראַכטיק איז דער מאָרגן-שטערן,
וואָס וועט — ערשײַנענד העל און רײַן —
באַלײַכטן אײַער שוואַרצן חלום,
דערוואַרמען אײַער קאַלטן שטײַן.

„משיח גײַט; און ער וועט קומען,
דער גואל-צדק! יאָ, איך האָף,
ער וועט אײַך אויפוועקן צום לעבן
פון אײַער לאַנגן טויטן שלאָף!...“

דו נאַריש פֿײַגעלע! דײַן לידל
איז מיר באַקאַנט אַ לאַנגע צײַט:
„משיח גײַט, און ער וועט קומען“,
נאָר — אוי, ווי ווײַט איז ער, ווי ווײַט!

די מתים קענען רואיק וואַרטן;
האַלב-טויטע זײַנען אָבער דאָ —

א גאַנצעם פאָלק פון הויט און ביינער...
ניטאָ פאַר אים קיין טרייסט, ניטאָ,

ביז וואַן — מיט קראַפט, מיט הייסן גלויבן,
פון לאַנגן, טיפן שלאָף ערוואַכט,
עס וועט אַליין, אַליין פאַריאָגן
פון זיך די שוואַרצע, קאַלטע נאַכט...

יאָ, פריער זאָל דאָס אַלטע, קראַנקע,
האַלב-טויטע פאָלק דעם שווערן שטיין
פון זיך פאַרשטויסן און פון קבר,
פון קבר אויפשטיין אַליין.

מיט שטאַרקע הענט, מיט פרישע קרעפטן
און מיט געפילן און פאַרשטאַנד,
ווי גוט, ווי זיס, ווי שיין עס זיינען
אַן אייגן הויז, אַן אייגן לאַנד...

אָט דאַמאָלט — וועט משיח קומען —
מיט גרינע גראָז, מיט פרישע בלומען
באַדעקן אונזער טויטעם פעלד;
אָט דאַמאָלט וועט דער מאָרגנשטערן
אונז אויפגיין העל, און ליכטיק ווערן
וועט אונז אַרום די גאַנצע וועלט!...

חנוכת-הבית.

ווידער ברענט דאָס אַלטע לעמפּל
אויפ׳ן הויכן שייַנעם אָרט.
יעדעס הײַזל איז אַ טעפּל,
אַ מזבח פינקלט דאָרט.

וויפיל צײַט איז שוין אַריבער,
ס׳קלאַפּט די עלטער שוין אין טיר...
נאָר מיר דאַכט-זיך, אַז דער ליבער
זייַדע ווידער רעדט צו מיר:

— „זעסט, מײַן קינד? אַכט גרויסע שטערן
גייִען אויף אין הימל-פּראַכט.
און די שאָטנס בלייַכער ווערן,
העלער ווערט די שוואַרצע נאַכט.

„רייַן און הייליק, ליב און טײַער
דאַרפן אונז אויף אייביק זײַן
זייער שטילער, מילדער פײַער,
זייער ליכט און זייער שײַן:

„פאַר אַן אייביקן זיכרון
פון דעם נס אין יענע יאָרן,
ווען מיר האָבן מיט׳ן שווערד
אונז די פרײַהײַט אומגעקערט,

„האָט אונז גאָט די ליכט געגעבן;
נוצן זיי דערפאַר אין לעבן
טאָר מען ניט — אַ גרויסע זינד
וואָלט עס זײַן, מײַן ליבעם קינד!“...

— נייִן, זיידע! שוין צוויי טויזנט יאָר, אַז עס ברענט
די הייליקע מנורה, — און מיר?
מיר זיצן צונויפגעלייגט רואיק די הענט,
מיר זיצן פאַר׳חלומ׳ט, מיר זיצן פאַרבלענדט,
מיר זיצן און קוקן אויף איר.

נײַן! גרויס איז די אַרבעט, וואָס ליגט אויף אונז; שווער
און ווײַט איז דער הייליקער צוועק,
דער צוועק, וואָס דאַרף זײַן אונזער אײנציק באַגער,
וואָס רופט אונז צו שטרײַטן אָן אײַזען-געווער,
אָן פײַער, אָן צאָרן און שרעק...

שווער, זײדע, און גרויס איז די אַרבעט! פיל טעג
און נעכט וועלן לאַנגזאַם זיך ציען,
ביז וואַנען מיר וועלן דערגרייכן צום ברעג...
טאָ ברען זשע און שײַן און באַלײַכט אונזער וועג,
דו הייליקע מנורה פון ציון!...

ווי לאַנג זאָל ניט זײַן נאָך און פינסטער די נאַכט, —
דו ביסט אונזער האָפנונג, דו ביסט אונזער מאַכט,
דאָס גאַנצע, דאָס לעצט-ביסל חיות;
דו דאַרפסט אונזער פירער און וועגווײַזער זײַן,
עס זאָל אונזער אַרבעט באַלײַכטן דײַן שײַן,
ליכט, ליכט פון ח נ ו כ ת - ה ב י ת!...

ל י ד פ ו ן א ַ ר ב ע ט.

פאַר אײַך, מײַנע אָרימע ברידער און שוועסטער,
וואָס זענען צעזייט און צעשפּרייט אויף דער וועלט,
וואָס קריכן און בלאָנדזשען אויף טויזנטער וועגן,
אין רעגן, אין שטורעם, אין היץ און אין קעלט;

פאַר דיר, אוי, דו אײביקער קרעכצער און זיפצער,
פאַרשוואַרצטער, פאַרקלאָגטער, פאַריאָמערטער איד,
טוט שאַלן און זינגען און הילכן און קלינגען
מײַן פרישעס, מײַן לעבעדיק-פרייליכעס ליד.

אין טויזנטער שטראָמען גיסט זיך דאָס לעבן
און קומט פאָרט צום אַלטן, צום אייביקן ברעג...
די וועלט איז פאַר איינעם אַ בליענדער גאָרטן,
פאַר טויזנט — אַ שווערער, אַ זומפּיקער וועג.

אָ, לויב און געזאַנג דער מי און דער אַרבעט!
זינגט, גריסט זיי פון האַרצן ליבנד און הייס!
געזונט זאָלן זיין די הענט מיט מאַזאָליעס,
דער שטערן, פון וועלכן עס גיסט זיך דער שווייס!
געבענשט זאָלן זיין דער ווערקשטאַט, דאָס שפּינדל,
דער האַמער, די סאָכע, דער סערפּ און די זעג!
די וועלט איז פאַר איינעם אַ בליענדער גאָרטן,
פאַר טויזנט — אַ שווערער און זומפּיקער וועג.

געשמאַק זענען, ברידער, דעם שררה׳ס מאכלים!
געשמאַקער פון אַלעם — דאָס שטיקעלע ברויט,
וואָס ציט זיך פון אייגענער, ערלאַכער אַרבעט
מיט שווייס און מיט מי, אַבי נאָר אָן נויט.

געשמאַק איז דעם שררה׳ס שלאָף אין זיין צימער,
אויף ווייכינקע קישעלאַך, ווייסע ווי שניי;
געשמאַקער — אַ שלומער פאַרנאַכט, נאָך דער אַרבעט
אין פעלד, אויף אַ קאָפּיצע פרישינקע היי.

פיל ליכטיקער שיינט די זון נאָך אַ רעגן;
די וואַרימקייט — ליבער און זיסער נאָך קעלט;
נאָר די , וועלכע האָבן דאָס אומגליק געגאָסן,
פאַרשטייען, וואָס גליקלאַך זיין הייסט אויף דער וועלט.

די פייל איז פון שטאָל, דער האַמער — פון אייזן,
גאַנץ איינפאַך געמאַכט און ניט איבעריק שיין;
מיט זיי אָבער מאַכט מען דאָס שווערד און דעם פאַנצער
און טאַקע די הייליקע קרוינען אַליין.

דער סערפּ איז פון שטאָל, די סאָכע — פון אייזען:
קיין צירונג קיין גרויסע זענען זיי ניט;

אין זײַ אָבער ליגט אונזער קראַפט, אונזער לעבן,
אָן זײַ איז אוממעגלאַך אײַן אײַנציקער טריט.

טאָ לויבט זשע און זינגט דער מי און דער אַרבעט!
זינגט, גריסט זײַ פון האַרצן ליבנד און הײַם!
געזונט זאָלן זײַן די הענט מיט מאַזאָליעס,
דער שטערן, פון וועלכן עס גיסט זיך דער שווײַס!

צום ברודער.

מײַן ברודער! שלעכט איז דיר, איך ווײַס;
נאָר גײַ און טראָג דעם יאָך דעם שווערן.
שטײַ שטאָלץ און קרעפטיק אויף דײַן אָרט:
עס מוז, עס וועט דאָך ליכטיק ווערן!

ניט שרעקלאַך איז די פינסטערניש —
ס׳וועט אָנהײַבן צו טאָגן;
די שטראַלן וועלן פון דער וועלט
די שוואַרצע נאַכט פאַריאָגן.

עס וועלן אויפוואַכן פון שלאָף
גאָר נײַע לײַט מיט נײַע מוחות;
זײַ וועלן ברענגען אויף דער וועלט
פיל נײַע, פרישע, שטאַרקע כוחות.

פיל העלע שטראַלן, גרויסע ליכט
וועט דאַמאָלסט ווערן אָנגעצונדן;
דער שלאַפער וועט באַקומען קראַפט.
און ליכטיק ווערן וועט דעם בלינדן.

דאָס מוז זײַן, ברודער!... אָבער איצט,
דערווײַל — איז גאָט צו דאַנקען, כ׳לעבן,
פאַר יעדן שטראַל, פאַר יעדן פונק,
וואָס צינדט זיך אָן אין אונזער לעבן!

די תפילה.

צו דיר, אָ, פרייהייט! רייִנער קוואַל
פון פרייִדן ליכטיקע און שטילע,
פליט אונזער ליד, פון טרערן מיד,
פאַר דיר צעגיסט זיך אונזער תפילה:

קום, ליבע, טרייַע, קום צו אונז!
און ווי די שאַרפע פייַל פון בויגן,
וועט טאָן אַ שלאָג דייַן העלער טאָג
אין די תליונים׳ס בייִזע אויגן.

ווי אייַזן האַרט און שווער ווי בליי,
וועט זייִ דייַן פרישער ווינטל דריקן;
אַ טויט-שטראָף זייַן וועט זייִ דייַן שייַן;
דייַן רייִנע לופט וועט זייִ דערשטיקן.

צו דיר, אָ, פרייהייט! קלאָרער קוואַל
פון פרייִדן ליכטיקע און שטילע,
פליט אונזער ליד, פון צאָרן מיד,
אין פלאַמען גיסט זיך אונזער תפילה...

וויג-ליד.

רו דיך אוים, מייַן פייִגעלע,
שטייִ אויף שטאָלץ און שנעל;
ס׳זאָל דייַן ליכטיק אייִגעלע
שייַנען קלאָר און העל.

עס זאָל דייַן קלייִנע פליגעלע
ווערן שטאַרק און גרויס
און — אַרויס פון וויגעלע!
אויף דער וועלט אַרויס!

דאָרט, וואו שלאָפע ציטערן
פון דעם טיפן פײַן,
מיט דעם שמאַרץ דעם ביטערן
זאָל דײַן שלאַכט-פעלד זײַן!

געגן טרויער, אַרמוט, לײַד,
שטרײַטן ווי אַ העלד;
פרײַהײַט, ליבע, ליכט און פרײַד
ברענגען אויף דער וועלט!...

פרילינג-ליד.

עס וואַרימט זיך, עס פעסטשעט זיך
דאָס גרינע אַקער-פעלד.
עס שפּראָצט אַרוים דאָס קערנדל,
דערזעט די ליבע וועלט;

דערפילט די זון די ליכטיקע,
דעם פרישן, פרײַען ווינט;
עס ציט זיך צו דעם הימל-שײַן
און קוויקט זיך, ווי אַ קינד...

געגנוג געלעגן טיף אין דער ערד,
פון ליכט און לעבן ווײַט,
די גראָע טעג, די שוואַרצע נעכט,
די לאַנגע ווינטער-צײַט!

שפּראָצט-אויף איר, זאַנגען גאָלדענע,
און פילט זיך אָן מיט זאַפט!
פאַרגים, פאַרפלײַץ דאָס פרײַע פעלד,
אָ, יונגע, פרישע קראַפט!

דער פרילינג גײַט... עס בליצט, עס רוישט...
פאַרשוואונדן ווערן ווײַט
די גראָע טעג, די שוואַרצע נעכט,
די לאַנגע ווינטער-צײַט...

די פאָן.

ניט פון גאָלד־שטאָף, ניט פון זיַידנס
איז די פאָן געמאַכט;
אין אַ שרעקלאַכן געוויטער,
אין אַ שטורעם־נאַכט

האָט געראָשט דאָס אַלטע שפּינראָד;
און די בלייַכע נויט
אין אַ פייַכטן קעלער־ווינקל,
ביַי אַ חלב־קנויט,

האָט געוועבט די גרויע פאָדים
רייַן און שטייַף און גוט,
און געפאַרבט זיי — מיט די לעצטע
טראָפּן אייגן בלוט.

אַלע ווייַטיקן און לייַדן,
יעדע פרישע וואונד
פון די טיפע תפיסה־גריבער,
פונ'ם שוואַרצן גרונד,

פון די הונגעריקע דערפער,
פון די דושנע שטעט,
וואו עס איז פאַרבלענדט דאָס לעבן,
ווי פון הינערפלעט;

אַלע ווייַטיקן און לייַדן,
אַלץ, וואָס יאָרן־לאַנג,
האָט פאַרגיפטעט איר נשמה,
ווי די בייזע שלאַנג;

אַלץ, מיט וואָס געדריקט איר לעבן
האָט די טיראַניַי,
אין געמיט איר גאַל געגאָסן
און אין האַרצן בליַי —

האָט די פאָלקס-נויט אין די רויטע
פעדים אײַנגעוועבט...
זעסט? די פאָן — זי ווײַט, זי פלאַטערט
און צום הימל שטרעבט!

און די שאָטנס ווערן בלײַכער,
און עס קרײַט דער האָן;
און עס שײַנט דער מאָרגנשטערן
אויף דער רויטער פאָן!

אַלץ אין אָרדנונג.

עס גײַט אַרום דער פראָסט דער אַלטער
וואַלד אויס, וואַלד אײַן, פון פעלד צום טײַך,
פון באַרג צום טאָל; באַקוקט זײַן נחלה —
זײַן טויט-פאַרוויגטעס קעניגרײַך.

„— גוט! — זאָגט ער. — זײער גוט! מײַן מלאכה
איז רואיק. וואָס אָן אויג נאָר זעט,
איז אַלץ פאַרשמידט אין שווערע קייטן,
אַלץ פאַרפראָרן און פאַרשנײַט...

„עס רוישן נאָר די וואַסער-פאַלן,
עס פליט און שפּריצט דער שוים פון זיי;
נאָר אויך פאַרקלעמט אין טויטע ראַמען
פון בלאָען אײַז און ווײַסן שניי.

„נאָך ערגעץ דאָרטן אין די טיפע
און ענגע קעסל-גריבער שיסט
און שלאָגט דער וואַסער-זײַל דער בייזער
פון אָפּגרונד... נאָר — אומזיסט, אומזיסט!

„ס'איז אַלץ פאַרגאָסן און פאַרקאָוועט
אין שטאָל און אײַזן דאָרט און דאָ...

עס וואָיען נאָר די וועלף פון הונגער,
עס קאַרקעט נאָר די שוואַרצע קראָ.

„און פון די וויסטע,ווילדע טונדרעס,
פון יענע זומפּן, וואו עס זעט
קיין איינציק גרעזעלע דאָס אויג ניט,
וואו אייביק הערשט און אייביק ווייט

„דער שלאָף דער טויטער, קומט צופליען
די ווייסע סאָווע. זי צעשפּרייט
אויף מיר, ווי זעגלען אין דער לופטן,
די פליגלען אירע פריי און ברייט;

„זי שאַרפט און שאַרפט דעם קרומען שנאָבל, —
זי פילט — ס׳וועט זיין אַ רייכער רויב...
עס פאַלן שפּערלינגען פאַרפראָרן,
פאַר׳חלש׳ט זיצט אין נעסט די טויב...

„די זון איז מאַט, די זון איז רואיק...
אַלץ ליגט פאַרשטיינט, פאַרגליווערט שוין,
עס פונקלט נאָר און בליצט די נאָרד-שיין —
די קאַלטע, טויטע ווינטער-קרוין!!“

אומוויליקע קרבנות.

אַן אָדלער האָט מען היינט דער׳הרג׳עט,
פון פעלד אין יעגער-שטוב געבראַכט.
די טויטע פליגלען ברייט צעוואָרפן,
די העלע אויגן צוגעמאַכט, —

איז ער געבליבן ליגן דאָרטן
אין בלוט, אין שמוץ... דעם פּריצ׳ס הונט
האָט אים אַרומגעשמעקט, מיט חשק
געגומען לעקן פון דער וואונד

די לעצטע טראָפּנס און געוואָרטשעט
פון פאַרגעניגן... ס׳האָט די נאַכט
דעם עופות־הויף אין רו פאַרוויקלט,
די טירלאַך, לאָדן צוגעמאַכט.

עס זײַנען רואיק אין די שטײַגן
געזעסן דאָרט, פון קעלט באַשיצט,
די פעטע גענז, די דיקע ענטן,
אין שלאָף געקוויקט זיך און געשוויצט...

און נאָר דער פעלזן־קוואַל האָט רוישנד
זײַן פרײַען שטראָם אין טאָל געיאָגט,
געשפּריצט אַרום מיט טרערן־פּערל
און אויף דעם אָדלערס טויט געקלאָגט...

* * *

יאָ, אמת, שטאָלצער, שטאַרקער אָדלער,
דו אַלטער העלד פון לופט און שײַן!
דײַן נעסט איז אויך ניט פרײַ פון שאָדן,
עס רײַסט זיך אויך אַהין אַרײַן

דער צפון־ווינט מיט פרעסט און שנײען...
ער פײַפט, ער טאַנצט, ער דרײט זיך ווילד,
ער פּרוּווט צעברעכן דײַנע פליגלען,
דײַן אָדלער־ברוסט דײַן העלדן־שילד.

נאָר דו הייבסט אויף דעם קאָפּ דעם שטאָלצן,
צעשפּרייסט די פליגלען ברייט און פרײַ
און ווידער קעמפסטו, ווידער פּרוּווסטו
דײַן גיבור־מזל פון דאָס נײַ!...

באַזיגט דער שונא דיך דער בייזער,
לעשט אויס אין ברוסט דעם לעצטן גלוט;
און דו באַגיסט אין פּײַן און ווייטיק
די קאַלטע ערד מיט וואַרעם בלוט...

בלײַבט פאָרט די טרײַסט דיר: ביסט געפלויגן,
געפלויגן מעכטיק, הויך און ווײַט;
דו האָסט געלעבט אַן אָדלער-לעבן,
דו האָסט געפירט אַ העלדן-שטרײַט!...

* * *

אַך, אָדלער, אָדלער! זעסטו אָבער
די פוסטע נעסטעלאַך, געבויט
אין וויסטע חורבות, קאַלטע קוימענס,
אין אַלטע ווענט? צו יעדן פלויט,

צו יעדן צווײַגל צוגעטוליעט,
אין יעדן שפּאַלט, בײַ יעדער בריק?
דו זעסט די נעסטעלאַך די פוסטע?
די לעצטע טרײַסט, דאָס אײנציקע גליק

איז דאָרט דאָס ווינקעלע דאָס שטילע,
דאָס ביסל וואַרימקײַט אין קעלט,
דער מילדער בליק מיט פרײד און פחד
אַרויף, צום ווײַטן הימל-צעלט —

צי גײט שוין ניט דער ליבער פרילינג,
ס'זאָל זײַן כאָטש וואו, אין פעלד, אין טאָל
אַ טרוקן קערנדל געפינען,
אַ פליג, אַ ווערימל אַמאָל...

דו זעסט די פײגעלאַך די טויטע?
זײ האָט דער ווינט פאַרווײט מיט שנײ,
מיט שאַרפע נאָדלען אויסגעשטאָכן
די קלאָרע אײגעלאַך בײַ זײ.

די שוואַכע פליגעלאַך צעבראָכן,
דערשטיקט, אין טויטן שלאָף פאַרשמידט;
און איז זיך פרײַ אַוועקגעפלויגן
און לאַכט, און זינגט זײַן תלין-ליד!...

* * *

איר, אָדלערן, קאָנט אָפּט זיך רעטן
פון טויט-געפאַר און פון געוואַלד:
ניטאָ פאַר אײַך צו-הויך אין הימל,
ניטאָ פאַר אײַך צו-טיף אין וואַלד.

איר ווילט ניט, אָדלערן! איר ווילט ניט
פון שונא אָפּטרעטן אַ טריט;
און זײַ, די עלנדע און שוואַכע,
זײַ קאָנען ניט, זײַ קאָנען ניט!!...

זומער-ליד.

אויף די גערטנער, אויף די פעלדער
הער איך זיסע שטימען זינגען, —
ווי די פרײַע, בלויע וועלן
רוישן, גיסן זיך און קלינגען.

אין אַ פרישן קראַנץ פון זאַנגען,
פרײַ פון טרויער און פון קומער,
אויף די טאָלן, אויף די פעלדער
שוועבט דער שײַנער, ליבער זומער.

זומער־פֿייגעלאַך פון גאָרטן,
סטאַיעס בינען פון די שטאָקן
פליען אום און טאַנצן, שפרינגען
איבער זײַנע שוואַרצע לאָקן.

זיסע וואַרימקײַט טוט ווייען
פון די גרויסע ברוינע פליגל
אויף די שטראָמען, וועלכע גלענצן
העל און ליכטיק ווי אַ שפיגל,

אויף די ביימער, וועלכע שטייען
שוין באַוואַקסן און באַהאַנגען;
אויף די פרײַע, גרינע פעלדער,
וואו די הויכע שיינע זאַנגען

בייגן אָן די שטאָלצע קעפּלאַך
איינס צום אַנדערן און זשומען:
„ — אַך, ווען וועלן זיי, ווען וועלן
שוין צו אונז די שניטער קומען?...“

און די שניטער גייען, אײַלן...
סערפּעס, קאָסעס גלאַנצן, קלינגען...
אויף די טאָלן, אויף די פעלדער
הער איך זיסע שטימען זינגען.

אויף די פעלדער, אויף די טאָלן
הער איך קלינגען זיסע לידער, —
און מײַן אַלטער, טיפער טרויער
וואַכט שוין אויף אין האַרצן ווידער!...

ווינטער לידער.

1.

באַדעקט האָט דער ווײַסער, דער זילבערנער שנײ
די וועלדער, די בערג און די טאָלן;
עס גלאַנצען די בײמער, עס הענגען אויף זײ
די צווײַגן ווי העלע קריסטאָלן.

די יונגינקע ווערבע בײַם ברעג פֿונ׳ם טײַך,
דער צעדער, דער שטאַרקער און אַלטער,
אין ווײַסע תכריכים האָט אָנגעטאָן גלײַך
זײ אַלע דער ווינטער, דער קאַלטער...

ס׳איז פינסטער און שטום אַרום און אַרום,
מען זעט ניט קײַן אײנציקן שטערן;
דער שנײ שיט און שיט, עס פרירן נאָר ניט
די טרערן — די ביטערע טרערן...

ניטאָ גאָר פאַר זײ קײַן פראָסט און קײַן שנײ,
זײ טריפן און טריפן פון האַרצן;
עס וואַרעמט זײ דאָרט, עס זידט זײ און קאָכט,
דאָס פײַער פון אינערע שמערצן.

עס וואָיעט דער ווינט, ער וויינט ווי אַ קינד,
ער ברומט ווי אַ חיה... עס רוישן
די בײמער אין וואַלד... ווי פינסטער, ווי קאַלט,
ווי שרעקלאַך אַצונד איז אין דרויסן!

2.

אַך, גליקלאַך איז דער, וועמען גאָט האָט געגעבן
אַ וואַרעמן ווינקל, אַ שטילן און ליבן,
וואו אים איז פאַרברענגען זײַן לעבן באַשערט;
ניט וואוינען אין שכנות, פאַרפינסטערט דאָרט ווערן
און צאָלן שכר-דירה מיט בלוט און מיט טרערן.
נאָר... איר הערט?!-

אַ שטימע קלינגט, אַ ליבע, רײנע;
דאָס זינגט איר לידעלע — איר הערט? —
דאָס זריעה־קערנדל דאָס קליינע,
וואָס ליגט באַגראָבן אין דער ערד:

„— ניט קיין וואַרעם ליכטיק שטיבעלע
האָט דער פויער מיר געמאַכט:
אין אַ קאַלט און פינסטער גריבעלע
ליג איך איינזאַם טאָג און נאַכט.

אַך, פינסטער איז מיר,
ענג איז מיר דאָ,
קיין טויער, קיין טיר,
קיין פענסטער ניטאָ.
איך ליג דאָ אין שטויב און איך שימל.
איך לעב אָבער, ברידער!

איך לעב! ווײל איך וואַרט,
איך ווײס דאָך, ניט אײביק
וועט הערשן די נאַכט,
די וואָלקן באַדעקן דעם הימל;

עס מוז זיין אַ סוף!
עס וועט זיין אַ סוף
צום פראָסט און צום שטורעם,
צום פינסטערן שלאָף!
דער פרילינג, דער פרילינג וועט קומען
מיט ליכט און מיט וואַרעמקייט,
פרייד און געזאַנג;
און פריילאַך וועט שפּראָצן
מיין גאָלדענע זאַנג
פון צווישן דעם גראָז און די בלומען!"...

אין א ווינטער-נאכט.

1.

די באבעניו זיצט מיט׳ן זאק אין דער האנט.
דאס לעמפעלע צאנקט. פון די שפיזלען
צעוויגן-זיך, לויפן ארום אויף דער וואנט
אי חיות, אי פויגל, אי ריזן...

די באבעניו שוויַיגט... אלע מעשות שוין לאנג
אונז איבערדערציילט פאר׳ן זומער...
אין הארצן בייַ איר ליגט א גיפטיקע שלאנג,
א טיפער, א גליענדער קומער...

אין דרויסן איז פינסטער, אין דרויסן איז קאלט,
דער שנײ האט די סטעזשקעס פארשאטן...
אן אומעטיק בילד, א פארטרויערט געשטאלט
שוועבט לאנגזאם און שטיל ווי א שאטן...

די אלטיטשקע זיצט בייַ דעם לעמפעלע, שווער
און טיף איז איר רוקן געבויגן...
זי זיפצט און זי שעפטשעט... א טרער נאך א טרער
באלויכטן די דונקעלע אויגן...

2.

„— אוי, נעסטעלאך, נעסטעלאך פוסטע! מיט שנײ
פארשאטן, פארגליווערט געווארן...
עס פליען די ווינטען און קלאגן אויף זײ,
און רוישן און גרימען מיט צארן...

„אוי, פייגעלאך ליבע! וואו זענען זײ איצט?
אוועק איבער בערג, איבער מערן;
אהין, וואו דער מארגן-שייַן פונקלט און בליצט,
און ס׳שמייכלען די גאלדענע שטערן.

„אהין, וואו די לופט איז געזונט, רײן און פרייַ,
וואו שנײ-ווייַסע וואלקנס נאר שוועבן —

צו אָנהייבן דאָרט פון דאָס נייַ, פון דאָס נייַ
א פרייַעס, אַ גליקלאַכעס לעבן.

„דער ווינטער איז לאַנג, נאָר דער שניי ועט צעגיין,
דער גאָלדענער פרילינג וועט קומען;
דער הימל וועט ווערן אי ליכטיק, אי ריין,
די גערטנער באַשאָטן מיט בלומען.

„די ערד אין איר אַלטן, געוועזענעם גליק
וועט ווידער אי שײַנען, אי בליען;
און פרייִלאַך אַהער וועלן קומען צוריק
די פייגעלאַך ווידער צופליען...

3.

„אוי, קינדערלאַך מײַנע, פון ווינטן און קעלט
פאַרגליווערטע, קראַנקע נשמות!...
זיי זענען אַוועק ערגעץ דאָרט אויף דער וועלט
צו זוכן הצלחות, נחמות.

„זיי זענען אַוועק אין אַ פינסטערער צײַט,
אין שווערע, אין ביטערע יאָרן;
און זייער געבורט-אָרט איז פרעמד שוין און ווײַט
פון זייערע אויגן געוואָרן.

„צי האָבען זיי דאָרטן שוין נעסטן געבויט
צו פירן אַ פרייַען, אַ זיסן,
אַ ליכטיקן לעבן, פון שרעק און פון נויט,
פון קעלט און פון ווינטן ניט וויסן?

און אפשר אויך דאָרט איז ניטאָ וואו פאַר זיי
צו צוטוליען זיך מיט'ן אַלטן
פאַרמאַטערטן קאָפּ, און פון קעלט און פון שניי
די עלנטע ברוסט צו באַהאַלטן?

„קיין איינציקער טראָפּן אין לייד און אין פּיין
ניטאָ צו באַפרישן דעם גומען...

אייִנם ווייִם איך: ווי שלעכט עס זאָל דאָרטן נישט זייַן —
צוריק ווילן זיי שוין ניט קומען...

* * *

„דער פראָסט ווערט אַלץ גרעסער; זיין אייַז-קאַלטער פלום
צעגיסט זיך פון אַלע פיר זייַטן...
פאַרוואָגלטע פייגעלאַך מיינע! אַ גרוס,
אַ חיים-ליבן גרוס אייַך פון ווייַטן"...

אַ זומער-נאַכט.

די נאַכט איז שטיל, די נאַכט איז פינסטער;
מיט שוואַרצע שאָטנס איז באַדעקט
דער שטילער טייַך. די גערטנער שלאָפן;
עס ווייִט מיט פרישע גראָז; עס שמעקט
פון וואַלד מיט שוואָמען און מיט בלומען.
די לופט איז רייִן, און פריש, און קיל.
אַלץ שלאָפט און רוט אין שטילן פרידן.
נאָר פון דער אַלטער וואַסער-מיל
הער איך צוויי ליבע, זיסע שטימען:
צוויי יונגע טויבן וואוינען דאָרט;
זיי וואָרקען, האַלזן זיך... ווי רואיק
איז זיי אויף זייער שטילן אָרט!...

איך גיי אַהין. אַן אַלטע ווערבע
שטייט אויפ'ן שטילן, גרינעם ברעג.
זי איז מיין פרייַנד, זי איז מיין חבר
אין מיינע טרויעריקע טעג.
מיר זייַנען ליב די אַלטע צווייַגן,
וואָס הענגען טרויעריק אַראָפּ,
גלייַך ווי פאַרצייַטן ביי אַן אבל
די האָר פון טרויעריקן קאָפּ.

זי איז מיר ליב די אַלטע ווערבע:
אָפּט זיץ איך אײַנזאַם אונטער איר,
און זי באַדעקט מיך מיט די צווײַגן,
גיסט אויס אַ זיסע רו אויף מיר.

פאַר וואָס זשע ציטערסטו, מײַן קראַנק,
מײַן עלנד האַרץ, אין פּײַן, אין שרעק?
די אַלטע, טרויעריקע בילדער —
אַך, גײַט אַוועק פון מיר, אַוועק!...
ניין, ברידער מײַנע! אײַביק טראָגן
מוז איך מײַן גרויסן, שווערן יאָך;
ניטאָ פאַר מיר קײַן רו, קײַן פרידן —
די אַלטע בילדער לעבן נאָך...
אין טיפן שלאָף, אין שטילן דרימל
שטייט אויף אַ ווײַטעס, ליבעס לאַנד
מיט אַלטע הויכע, גרויסע דעמבעס,
וואָס וואַקסן בײַ אַן אַלטער וואַנט...
בײַ יענער וואַנט פון בית־המקדש,
וואָס איז פאַר אונז געבליבן שטיין
ווי אַ מצבה; אַ זיכרון
פון דעם, וואָס איז אַמאָל געווען...
איך זע דאָס פעלד, איך זע די קברים,
אין וועלכע ס׳ליגט דאָס אַלטע גליק,
די קראַפט און מוט און פרייד, פאַר וועלכע
עס איז ניטאָ קײַן וועג צוריק...
פון באַרג נ ב ו, פון ר א ש ה פ ס ג ה
שטייט אויף אַ הויכער, גרויער מאַן.
איך הער זײַן קלאָג, אַ טיפן יאָמער:
„ביז וואַן, דו שטאַרקער גאָט! — ביז וואַן!...“
עס הייבט זיך אויף אַ ווינט, אַ שטורעם,
עס גייט אַ יאָמער, אַ געשריי...

די גרויסע דעמבעס רוישן, ברומען,
די צווייגן ברעכן זיך אויף זיי.

און פון דער אלטער וואנט טוט גיין
א קלאג פון גרויסן, טיפן שמארץ...
שלאף איין, שלאף איין, דו אלטעס אומגליק,
גיב רו צו מיין פאריאמערט הארץ!...

* * *

אך, לאז שוין זיין א סוף אמאל!
געזוג געקלאגט, געזוג געליטן...
ניין, וויי צו מיר! — עס שלאפט זיך ניט,
ניטא פאר מיר קיין שלאף, קיין פרידן.

עס שלאפט זיך ניט: זיי רוען ניט
די אלטע וואונדן — אלטע צרות;
זיי ברענען, רייסן מיר מיין הארץ...
אוועק! אוועק, מחשבות זרות!

א זומער־נאכט... א בוים... א בלום...
א זיסער שלאף אין רו, אין פרידן...
דו נאר, דו נאר, דו אלטער נאר!
וואס קער זיך אן דאס מיט א אידן?!

שוין! אלץ פארגעסן, וואס מיט דיר
מען לערנט, חזר'ט שוין אן ערך
צוויי טויזנט יאר!... א בוים, א בלום...
נו, נאך וואס? פיין פון דיר, א דרך...

א זומער־נאכט... א טייך... א בוים...
פיין! שפיל זיך, שפיל זיך מיט'ן שטן!...
דו ווייסט שוין ניט, געדענקסט ניט, וואס
איז דיר ערלויבט און וואס פארבאטן? —

שטיי אויף צו חצות, הייב אויף דיין קול,
שריי, קלאג און יאמער, וועק דעם עולם,

שרײַ, קלאָג! — אַך, אפשר וועט שוין פאָרט
דערהערן דיך דער בורא עולם...

* * *

עס שלאָפט זיך ניט... אַך, קום צו מיר,
דו גוטע, ליבע, טרײַע, פײַנע;
באַשיץ דײַן עלנד, קראַנקעס קינד,
פאַרוויג, פאַרוויג מיך, מאַמע מײַנע!

מײַן הארץ איז קראַנק! מײַן האָר איז גרוי;
דער גלוסט פון אַלע קראַנקע זעלן, —
דער שלאָף, — ער לויפט פון מיר אַוועק...
דו אײנע, אײנע קאָנסט מיך הײלן.

אַך, זע: איך בין דאָך נאָך אַ קינד,
אַן עלנד קינד... גיב, גיב מיר נײַע
און פרישע קרעפטן... קום צו מיר,
פאַרוויג, פאַרוויג מיך, ליבע, טרײַע!...

* * *

פון יענער זײַט וואַלד
גײט אויף די לבנה,
ווי בלײך איז איר אַנבליק,
ווי קאַלט איז איר שײַן!

אַ הײליגע רו,
אַ גאָלדענער חלום —
גיסט זיך מיר ליבלאַך
אין האַרצן אַרײַן.

עס שטײט פאַר מיר אויף
מײַן ווײַטער געבורטס־אָרט:
אַ צימערל ליכטיק
און זויבער און קיל...

א וויגעלע שטייט...
א ווייסינקער פארהאנג...
ווי רואיק איז דארטן,
ווי רואיק און שטיל!...

איך בין נאך א קינד,
א לעבעדיקס, א פרישס;
איך ווייס נאך ניט וועראיך בין,
וואס וועל איך זיין...
עס שפילט זיך מיט מיר
דאס קילינקע ווינטל,
מיך ווארימט, גאלובעט
די זילבערנע שיין.

דאס לעמפעלע ברענט;
ביים טיש זע איך זיצן
מיין אלטיטשקע באבע
מיט'ן זאק אין דער האנט;
דער שאטן פון שלייער
ווייזט אויס, ווי א חיה
מיט הערנער, וואס ציטערט
און לויפט אויף דער וואנט...

מיין אלטיטשקע באבע
דערציילט מיר א מעשה...
ווי ליבלאך, ווי ווארים,
ווי פריילאך איז מיר!...
עס שמעקן די בלומען,
עס שיינען די שטערן...
אך, זעט נאר, וואס איז דאס?
ווער גייט דאס צו מיר?...

. . . .

דאס קליינינקע ווייסינקע ציגעלע

שטײט ווידער שוין הינטער מײַן וויגעלע,
איר קעפּעלע ציט זיך צו מיר;
און רײנינקע, וואַרימע טרערעלאַך,
ווי העלע און ליכטיקע פּערעלאַך
טריפן און פאַלן אויף מיר...

צווײ בילדער — צווײ ווײַסינקע פֿײגעלאַך
מיט העלע און ליכטיקע אײגעלאַך
פליען און שוועבן צו מיר:
מײַן קינדהײַט און יוגענד באַגעגענען זיך,
זײ זינגען, זײ ווײנען — זײ זעגענען זיך
אויף אײביק, אויף אײביק מיט מיר...

צוויי אויגן.

אַך שמײכל, שמײכל, מײדעלע!
עס קוקט אַ רעגנבויגן
מיט הימל־בלוי, מיט הימל־גלאַנץ
פון דײַנע ליבע אויגן.

און דאָך... און דאָך — צוויי אַנדערע,
זיי לײַכטן שטיל און זעלטן,
דאָך גאַנצע הימלען עפנען זיי,
באַדעקן גאַנצע וועלטן.

מיט רעגן־טוי, מיט רויזן־שטויב,
מיט גלוסט, מיט ריינעם, פײַנעם, —
די צוויי, די צוויי חן־גריבעלאַך
בײַם קלאָרן שמײכל דײַנעם!

חברים.

דײַן קלאָר, זײַדן הענטעלע,
קינד מײַנס, גיב מיר הײַנט!
נאָענט, אײגן זענען מיר,
ווי צוויי אַלטע פרײַנט.

אײן באַצויבערט מעשה׳לע
לעזן מיר פאָרויס —
דו פון אָנהײב, איך צום סוף, —
נו, וואָס מאַכט עס אויס?!

אײן זיס, ליכטיק לעבן־טרײסט
און אײן לעבן־ווײ
דעקט מיט שײַן דײַן קעפּעלע
און מײַן קאָפּ מיט שניי.

אײַן געשענק איז אײַנגעטײַלט
אונז פון לעבן־שוים:
מיר — דער שאָטען, דיר דער שײַן.
נו, וואָס מאַכט עס אוים?!...

די ווילדע טויב.

צום גראַניטן־פעלז איר ברוסט ליבלאַך צוגעפּרעסט,
אײַנגעשלאָפן איז אַ טויב אין אַן אָדלער־נעסט.

אָדלער־טרוימען, אָדלער־גײַסט, אָדלער־קאַמף און זיג
האָבן זי באַשפּינט, באַוועבט און פאַרוויגט איר וויג...

אין דער הײַם פון דעמאָלט אָן לעבט זי אײַנזאַם, שטום;
„ווילדער פויגל", „ווילדע טויב" רופט מען זי אַרום.

„ווילדע!" קרײַזט די שוואַרצע קראַ, „ווילדע!" זשומט די פליג...

יוגנט־טרוים! מײַן טויבן־שלאָף אין דער אָדלער־וויג!...

חנוכה שפּיל.

„— קינדער! הערט, וואָס כ'וועל אײַך פרעגן: —
האָט געזאָגט אונז נחום־מענדל
חיים־בערס, אַ יונג מיט בײַנער
און דערצו אַ קלוגער קאָפּ:

„פּורים־שפּיל איז פון פאַרצײַטנס
דאָ בײַ אונז; דאָס גאַנצע שטעטל
קאָכט און אַרבעט, ברענט און פלאַקערט,
אַ יריד, אַ טאַראַראַם!

„קומט אַ חנוכה — איז גאָר ניט;
אָפּגעבענשט די ליכטלאַך, לאַטקעס

אָפּגעגעסן, מיט׳ן דריידל
אָפּגעדריידלט — און אַ סוף.

„סטייטש, מיט וואָס איז, זאָגט מיר, ערגער
נעבאַך, חנוכה פון פורים ?
און פאַרוואָס ניט מאַכן טאַקע
אויך אויף חנוכה אַ שפּיל ?

„וואָס ? איר מיינט מען דאַרף דאָ עפּעס
גרויסע חכמות ? גאָר ניט ! נעמט אונז
ווי מיר שטייען דאָ, איז האָט איר
גאָר איינגאַנצן, גיך און גוט :

„איך וועל זיין דער מלך־יון ;
דו, אברהמ׳ל שפּילסט, למשל,
מתתיהו כוהן־גדול ;
און יונים וועלן זיין :

„חיים, טאָדרעס, איצע, בערקע,
חנה, נחמן, פּיצע, שמערקע,
עוזר, לייזער, גרשון־בער
ווער עס וויל — אַבי וואָס מער.

„דאַרף מען וואָס ? אַ פּאָן ? אַ קיצור —
צו אַ לאָפּעטע אַ פּראָסטער
בינדט מען צו אַ טלית־קטן, —
פּאָך מיט אים און שריי : „הוררראַ !

„הייבט זיך אידן ! אַ מפּלה
אויפ׳ן יון ! איינגעזונקען
זאָל ער ווערן !...“ האַ ? וואָס ווייטער ?
בגדים פרעגט איר ? אויך אַ זאָרג !

„איך, למשל... ס׳איז אַ פּענדל
דאָ ביי אונז פון רויטן קופּער

מיט אַ שפּיצעכדיקן הענטל,
כ׳טו זי אָן, פאַרוויקל זיך

„פון דער נאָז און ביז די פיאַטעס
אין אַ קאָדלרע, אין אַ רויטער
און, פאַרשטייט איר? אָט־אָ בין איך
אַנטיוכוס אויסגעטאָקט!

„איר, יונים, ס׳הייסט סאָלדאַטן,
טוט זיך אָן אין קליידלאַך, קאָפּטעס,
ווי דער מנהג איז ביי גרעקן;
שטעקנס, קאָטשערעס און העק

„וועלן זיין ביי איינך כלי־זיין.
סמירררנאָ!... שאַגאָם... מאַרש!... פאַרשטאַנען?
דו אברהמ׳ל — מתתיהו —
נעם ביים טאַטן דעם כאַלאַט

„מיט די קוטאַסן, אַ בגד
פאַר אַ כוהן־גדול — פּשוט
אויסגעגאָסן; דאַרף מען בעסערם?
אַן אַנטיק — אי ברייט, אי לאַנג!

„חוץ דעם, ברודער, נעם אַ גרויסן,
לאַנגן, שאַרפן מעסער. מחמת,
ווי דו ווייסט דאָך, דאַרפסטו דאָרטן
שטעכן יונ׳ס קאָמאַנדיר.

„שטעל זיך פאָר: דער יאָלד אין גרויסע,
לאַנגע שטיוול, מיט אַ קעסל
אויפ׳ן קאָפּ, מיט לאַנגע וואָנצעס,
מיט אַ שפּיז אין האַנט... און דו —

„טוסט אַ שפּרונג, לויפסט צו: „דו גזלן!“ —
שרייסטו. — „דו רוצח איינער!

ווילסט מען זאָל אויף גאָט פאַרגעסן?
אויפ׳ן גרויסן, שטאַרקן גאָט,

„וועלכער האָט פון לאַנד מצרים
אונז דערלייזט, דעם ים געשפּאָלטן
און אַרייַנגעפירט דאָס ליבע
פאָלק ישראל אין אַ לאַנד,

„וועלכעם טריפט מיט מילך און האָניק,
בליט מיט באָקסערן און מאַנדלען, —
זאָלן מיר אויף אים פאַרגעסן?
צו דייַן געטשקע בוקן זיך?

„כורעים פאַלן פאַר׳ן חזיר,
וואָס דו ברענגסט אים פאַר אַ קרבן?
האַ? דאָס פאָדערסטו, דאָס ווילסטו?
נייַן, אַ מכה דיר אין האַלז!

„נאַ דיר, נאַ, ימח־שמו׳ניק!“ —
און אַ שטאָך אים מיט׳ן מעסער
גלייַך אין בויך אַרייַן!... פאַרשטייסטו?
די יונים בלייַבן שטיין

„אויף אַ רגע, ווי פאַרגליווערט...
נאָר דערזעענדיק דעם גיבור
מיט די וואָנצעס, ווי ער אַקערט,
גראַבלט מיט דער נאָז די ערד,

„כאַפּן זיי זיך אויף און לויפן
הענדום־פּענדום... אַ בהלה,
אַ דערשטיקעניש... עס פליען
קלעפּ ווי האָלץ... עס קאָכט, עס זידט...

„דער מזבח קערט זיך איבער
אויף אַ זייַט... דער חזיר כריוקעט,
קוויטשעט!...

שטײַ נאָר... וואַרט אַ ביסל!..."
נחום-מענדל שטעלט זיך אָפּ,

טוט אַ רײַב דעם שטערן: — „הערסטו —
מאַכט ער, — „גאָר ניט נאַריש, כ'ילעבן;
אַ מזבח מיט אַ חזיר...
גוט... נאָר... אָבער אַז אַזוי,

„הײַסט עס, דאַרף מען דאָך אַ חזיר!
ווער זשע וועט דעם חזיר שפּילן?...
בערקע! הער, דו ביסט אַ נפש
מיט אַ געמבע, האָסט אַ קוויטש

„במתנה פון זײַן ליבן
נאָמען, — אַי, אַ קוויטש! ס'איז ממש
אַן אַנטיק; דער גרעסטער חזיר
איז אַ הונט אַנטקעגן דיר.

„נעם זשע, בערקע-לעב, די ראָליע,
שעם זיך ניט. פאַר אַ דבר-מצוה
מעג מען, ברודערקע!...
נאָר בערקע
ווערט צעקאָכט: „אָ, גײַ אין דר'ערד!" —

שרײַט ער אויס — ווער אײַנגעזונקען
מיט דעם גאַנצן שפּיל אינאײַנעם!
הערסט אַ פּלאַן? אַ שײַנעם כבוד
גיט ער מיר: אַ חזיר זײַן!?"

קורץ דערצײַלן, וויפיל אינגלאַך
ס'זענען דאָרטן ניט געוועזן, —
קײַנער האָט דעם חזיר שפּילן
בשום אופן ניט געוואָלט.

אַ טרפ'ניאַק, אַן אַפּיקורס,
אַ גלוח — כאָטש דעם גרעסטן

הולטאַי — וואָס איר ווילט, אַבי נאָר
ניט קיין חזיר... אָט אַזוי,

ליבע ברידער, ווי כ'דערציייל אייך,
איז צו נישט געוואָרן אונזער
שפיל אויף חנוכה, פאַרפאַלן
נחום-מענדלס גאַנצער פּלאַן.

איך דערמאָן זיך אויף די אַלטע
יאָרן, און איך טראַכט: באמת
וואָלט אַ יושר זיין צו מאַכן
אויך אויף חנוכה „אַ שפּיל".

אי מחברים, אי אַקטיאָרן,
קיין עין-הרע זאָל ניט שאָדן,
האָבן מיר; וואָס קאָן זיין גרינגער?
און בפרט-נאָך איצטער, ווען, —

— ווי איר ווייסט אַליין מסתמא, —
צווישן אידן, ליבע ברידער,
אין אַ חזיר אַ מניעה
וואָלט אוודאי ניט געווען...

די לאָקשנברעט.

(אַ סוכות-מעשה'לע).

יום-כיפור, דאַנקען גאָט, אַוועק;
דערלעבט, געטרייע ברידער,
אוים ווייגען, זיפצן גאַנצע טעג —
מען זיצט אין סוכה ווידער;

מען זיצט באַדעקט מיט גרינעם סכך,
אין רוע און אין פרייידן...

דער לולב שײַנט, דער אתרוג שמעקט —
אַ ריח פון גן־עדן !...

מען לעבט, מען פרײַט זיך, מען קוועלט־אָן
ווי קינדער אין די וויגן...
אַי, אַי, ווי גוט איז מצוות טאָן —
בפרט מיט פאַרגעניגן.

עס קומען אָבער פּאָר אַמאָל
דערבײַ אַזוינע זאַכן,
וואָס ממש, כ׳זאָג אײַך, גרויס און קלײַן
אָן כוחות בלײַבט פון לאַכן ;

פאַרוואַרף דעם קאָפּ און קײַקל זיך
און האַלט זיך בײַ די זײַטן !...
די מעשה איז געווען בײַ אונז
אין שמוינעוקע פאַרצײַטן.

איר מעגט עס הערן : משה־בער,
אַ בעל־הבית אין שטעטל,
האָט פלײַסיק צו דער סוכה זיך
גענומען ; וואו אַ ברעטל,

אַ טיר, אַ לאָדן — אַלץ געשלעפּט
צום בנין, אַלץ גענומען ;
די מולטער מיט דער לאָקשנברעט
איז אויך צונויף געקומען ;

אַלץ פײַן און ריכטיק צוגעפּאַסט,
די לאָקשנברעט באַזונדער :
אַ גאַנצע לאָך פאַרשטעלט מיט איר...
אַ סוכה גאָר אַ וואונדער !

אי הויך, אי ברײַט, אי גרויס, כאָטש טאַנץ,
כאָטש דאַוון מיט אַ מנין ;

פאַר בראָדסקין און פאַר גינצבורגן
אַן אויסגעטאָקטער בנין.

און דאַנקן גאָט, דערלעבט די צײַט —
מ׳איז פון שול געקומען
און צו די יום-טוב׳דיקע פיש
מיט חשק זיך גענומען.

„— אַי, העכט מיט כריין! איך זאָג אײַך, נעמט
די ביטערסטע טרפ־ניאַקעס,
וואָס עסען חזיר אויפ׳ן פוד
און קוויקן זיך מיט ראַקעס

און ווילן ניט (אַ מכה זיי!)
אַ וואָרט פון אידן הערן,
נעמט זאָגט זיי: „פיש מיט כריין" — איז רעכט
כאָטש די כפרה ווערן!..."

אַזוי האָט אונזער משה-בער
גע׳דרשנ׳ט-זיך בנעימות
און נאָך די לאָקשן ברייט און פײַן
גענומען זיך צום צימעס.

נאָר דאָ, אין מיטנדרינען... גוואַלד,
וואָס איז דאָס? גאָט דו ליבער!
די סוכה טרעסטשעט, הוידעט זיך
און ציטערט ווי אין פיבער...

עס טוט אַ קרעכץ, אַ קנאַק און... טררראַך!
אוים סוכה!... וואונדער, כּ׳לעבן,
וואָס ניט דער׳הרג׳עט... יאָ, אַרויס
נאָר טאַקע מיט׳ן לעבן:

בײַ משה-בערן איז אַ האַנט
צעבראָכן, בײַ נחמה׳ן

אַ פּוס, בײַ רבקה׳לען פאַרקלעמט
דאָס בײַכל... ווײַ דער מאַמען!

בײַ יאָסעלען צעהאַקט אַ ליפּ,
בײַ נחמנ׳קען צעריסן
אַ באַק, און חוץ דעם נאָך די צונג
אַ האַלבע אָפּגעביסן.

פון צײַן און געזער רעדט מען ניט...
איר פרעגט: וואָס איז די סיבה?
ווער האָט דאָס אַלץ דאָ אָנגעמאַכט?
אַ חזיר, מײַנע ליבע!

דעם שכנ׳ס חזיר איז פאַרבײַ
געגאַנגען פונ׳ם שפּאַציר
און בײַ דער סוכה אָפּגעשטעלט
אַ קראַץ זיך טאָן... נו, קראַצט ער

פּאַמעלאַך, וואָלט קיין אומגליק זײַן...
איז ניין, ס׳איז אים ניט ניחא.
מיט אַלע כוחות אָנגעשפּאַרט,
ווי מיט אַ מין רציחה,

און דוקא אָן דער לאָקשנברעט!...
אַ תל פון אַלץ געוואָרן...
נו, היינט דעם מנהג ווייסט איר דאָך
פון יענע אַלטע יאָרן:

געטראָפן וואָס ניט איז אין שטאָט —
איז גייט מען צום קוואַרטאַלנע.
מע בעט אים ער זאָל משפּט׳ן,
ווי ס׳רעדט זיך, גאַנץ פאָרמאַלנע.

אין שול אַפילו האָט מען שוין
גערעשעט: ס׳דאַרף דער שכן

פאַר אַלץ באַצאָלן; הערסט, ווי דען?
זײַן חזיר האָט צעבראָכן!

נאָר דער קוואַרטאַלנע איז געווען
אַ חכם עתיק: „— אמת, —
האָט ער געזאָגט, — אַ חזיק, יאָ;
די שולד איז אָבער וועמעס?

דעם חזיר׳ם? ניין: אַ גראָבע זאַך,
יאָ, אָבער ווײַטער — גאָר ניט:
עס בײַסט אים, נעבאַך, קראַצט ער זיך;
וואו שטייט עס, אַז מען טאָר ניט?

ניין, שולדיק איז די לאָקשנברעט:
נאָך וואָס איז זי געפאַלן?
כ׳ווייס, אויף אַ פרעמדער קעשענע
איז יעדערער אַ בעלן.

נאָר איר באַקלערט די זאַך אַליין
גאַנץ רואיק און געדולדיק:
אַ יאָ? דער חזיר איז גערעכט,
די לאָקשנברעט איז שולדיק!“

הושענות.

„אני והוא הושיעה נאָ“.

אַ ליבער גאַסט איז דאָ בײַ אונז —
הושענא־רבה איז געקומען!...
אַ גרוס דיר, אַלטעס פאָטערלאַנד,
מיט דײַנע פירות, צווײַגן, בלומען!
אַ גרוס אײַך, פעלדער, גאָרטנס, לופט
און שײַן און וואַרימקײַט! אַ זיסן,

א ליבן גרוס אײַך, בארג און טאָל,
וואו וועלדער רוישן, טײַכן פליסן,
וואו לידער קלינגען ווי א קוואַל,
און קוואַלן קלינגען ווי די לידער!...
ווי זים איז אונז דײַן לופט און ליכט
כאָטש פון דערווײַטן פילן ווידער!
אײַן טראָפּן כאָטש פון אַלטן גליק
זאָל הײַנט דערפרישן אונזער גומען...
א גרוס דיר, אַלטעס פאָטערלאַנד,
מיט דײַנע פרות, צווײַגן, בלומען!...

* * *

מען האָט אין שולכל אויסגעקערט
און אויסגעראַמט אין אַלע עקן;
אויף גיך פאַרוואַשן ווי ניט איז
פון בלוט און מארך די שוואַרצע פלעקן.
פאַרשטאָפּט די לעכער אין די ווענט,
אַרײַנגעשטעלט א דרײַ-פיר שויבן,
פאַררוכט די שטענדערס מיט די בענק —
און זאָל זיך פרייען גאָט פון אויבן!...
הושענא-רבה איז בײַ אונז!
און וויפיל אידישע נשמות,
אזוי פיל ליגט „הושענות" דאָ
צעשפּרייט, צעוואָרפן. א רחמנות
צו קוקן! — געכטן זענען זיי
געווען אי פריש אי פײַכט, בײַם רייִנעם
און פרײַען טײַכעלע געלעבט,
געוואַקסן און געבליט אינאייִנעם.
און איצט...

* * *

דער עולם איז אַוועק,
דער שמש האָט די טיר פאַרשלאָסן;

אַ שטומער, טויטער דונקל ליגט
אין יעדן ווינקל אויסגעגאָסן.
און אין דעם טויטן דונקל דאָ
איז אָפּגעבילדעט פונ׳ם וויגל
און ביז׳ן קבר אונזער וועלט
ווי אין אַ ריינעם, העלן שפיגל:
פון אונזער אַלטן, ליבן בוים
ווי מיט אַ מעסער אָפּגעשניטן,
צעשפּריַיט, צעוואָרפן, מיט די פים
אין שטויב, אין בלאָטע איַינגעטראָטן...
איינס נאָר — די טיר איז אָפן!... גייט
און זוכט, געפינט דעם בוים דעם אַלטן...
די טיר איז אָפן, — הייבט זיך אויף
און גייט... מען וועט אייַך ניט פאַרהאַלטן...

* * *

הושענא־רבה איז ביַי אונז.
דער הימל שפּאַלט זיך... אידן קוקן
און וואַרטן... אין די אויגן ברענט,
עס שטעכט אין קאַרק, עס ברעכט דער רוקן...
אַך, שטראָף מיך ניט, דו גרויסער גאָט!
אַוודאי, כ׳האָב צו דיר קיַין טענות,
נאָר פּאָרט... אַ פאָלק, אַ גאַנצעם פאָלק
פון אָפּגעשלאָגענע הושענות!!!

אַ אידישער מלמד.

אַט איז אַ פּאַלאַץ... אַך, ווי שיין,
ווי פּרעכטיק! ביין און סאַמעט
זייד, לעדער, בראָנזע, צעדער־האָלץ...
דאָ וואוינט אַ אידישער מלמד.

איר לאַכט, רבותי?... נײַן, וואַרט אויס —
ס׳איז גאָר ניטאָ דאָ וואָס צו לאַכן;
אַט וואַרט נאָר אויס — איך וועל אייך באַלד
דעם חשבון גאַנץ פּאַדראָבנע מאַכן.

פון סאַמעט איז די יאַרמלקע —
זי גלענצט און שיינט פון וויטנס;
די טייטל איז געמאַכט פון ביין,
דער גאַרטל איז פון זיידנס;

פון בראָנזע איז דער הענגלייכטער,
דער קאַנטשיק איז פון לעדער;
דאָס בענקעלע — דאָס בענקעלע
איז אויסגעשניצט פון צעדער...

אַ וואַזשנע בעל־הבתי׳שקייט!
עס, טרינק און שלאָף און לעב אין פרידן,
ווער ברייט און לאַנג, קלויב נחת, קלויב...
אַך, לעבן זאָלן טאַקע אידן!

אַ לערער ביי אַן אַנדער פאָלק —
כאָטש זאָל ער ווערן אויסגעצויגן —
וועט דאָך אַ הונדערט־טייל פון דעם
ניט זעען אין די אויגן...

וואָס זעט מען דאָרט ביי אים אין שטוב?
אַ פּוסטקע! וואָס איז דאָרט צו זעען!

פאַרטרעטלאַך הענגען אויף די ווענט,
און לאַנגע בענק מיט טישן שטייען;

מען הערט קיין קול ניט פון אַ קינד,
מען הערט קיין קול ניט פון דער ווייטן...
און דאָ, ביי אונז? — עס זינגט, עס קלינגט,
עס קאָכט און זידט פון אַלע זייטן:

די הינער שמועסן וועגן הירזש,
דער האָן שטודירט חזנות;
דער גאָנער דרשנ'ט אויפ'ן קול,
דער קאַטשער העלפט אים מיט כוונות.

דער רבי'צינס מוזיניקל
פרואווט איבערשרייען ביידן...
דאָס קעלבל טוט זיך אירם... עס שמעקט
מיט ריחות פון גן־עדן!...

און טאַקע דאָ טוט גיין אַ קול,
אַ ווידער־קול פאַרכאַפּט דעם אָטעם.
— נו! נו! מיט חשק! לעבעדיק! —
„ואלה המשפטים!"...

די נאַכט איז שטיל. דאָס פינסטערניש
מיט יעדער רגע ווערט אַלץ גרעסער...
איר זעט דעם פּאַלאַץ, דעם דוואָרעץ?
דאָ שלאָפט אַ אידישער פּראָפעסאָר.

ער שלאָפט, — צוקאָפּנס ליגט ביי אים
אַ בינדל גוטע, ווייכע צרות...
ער זעט אין שלאָף — אים חלומ'ט זיך —
ער שטייט און שלאָגט כפרות.

ער נעמט דעם האָן: — „אַ נו, זאָגט ער, —
אָט זאָג נאָר מיר, כל־בו'ניק,

וואָס פאַר אַ סדרה גייט איצט? האַ?
דו שווייגסט, ימח־שמו׳ניק!

„דו שווייגסט? טאָ נאַ־זשע דיר... אָט, נאַ!
טאָ ווער־זשע די כפרה!“...
דער רבי שלאָפט, און שלאָפט ניט פּראָסט —
ער ליגט זיך ווי אַ שררה.

פון ביידע זייטן שטייען וואַך
גבריאל און מיכאל,
פון פאָרנט איז אוריאל דאָ,
פון הינטן שטייט רפאל...

אַ גוטע נאַכט אייך, רבי׳ניו! —
זאָל גאָט מיך פאַר די רייד ניט שטראָפן —
אַ וועלט מיט אידן שלאָפט נאָך... אייך
האָט גאָט אַליין געהייסן שלאָפן...

צוויי אסיפות.

1.

די רבנים זיצן,
די רבנים קלערן,
וואָס זאָל מיט׳ן ליבן
פאָלק ישראל ווערן?

די אסיפה זייערע
מאַכט אַ גרויסן רושם.
סטייטש, די גרויסע פאַסטוכער
פון די צאן־קדושים:

פון פּאָלטאַווע, קאָוונע,
גשן, יורו׳דע׳ווקע,

תוכחה׳וועקע, זלידניוועקע,
שחינ׳עווקע, צפרדע׳ווקע!

אַלץ „מאורים גדולים“,
ס׳איז אַ פּראַכט, אַ מורא;
אַך, אויף יעדער יאַרמלקע
שײַנט דער כתר־תורה!...

די רבנים זיצן,
די רבנים קלערן,
וואָס זאָל מיט׳ן ליבן
פאָלק ישראל ווערן?

די רבנים קלערן
און פאַר גרויס רחמנות
אויפ׳ן פאָלק־ישראל
מאַכן זיי תקנות:

„— באשר, ווי מיר ווײַסן,
אַז דער גאַנצער גלות
מיט די אַלע גזרות,
מיט די אַלע קללות,

„רשעות און בלבולים,
שנאה, צרות, מכות
קומט אַרויס דורך יענע
שקצים און טרפ׳ניאַקעס,

„וועלכע זײַנען פּלוצים,
אין די לעצטע יאָרן,
כ׳ווייס פון וואָס, פון וואַנעט,
גוט און פרום געוואָרן...

„לכן דאַרף מען עפּעס
טאָן דערצו וואָס גיכער.

און כדי אויף ווייטער
רואיק זײַן און זיכער,

„זײַ מיט אַלע זײַערע
קרובים און חברים,
ווײַבער, קינדער — וואַרפן
מיר אַרײַן אין חרם!!!"

די רבנים אַרבעטן,
די רבנים אַקערן...
שופרות בלאָזן, שוואַרצע
ליכט בײַם טמוד פלאַקערן...

און דאַנאָסלאַך פליען,
שיטן זיך פון דאָרטן
לעבעדיק, ווי פײַגעלאַך
זומער-צײַט אין גאָרטן;

און פון אַלע זיבן
הימלען שרײַט מען: „בראַוואָ!
לעבן זאָל הקטן
עקיבא מפאָלטאַווע!..."

2.

די „טרפ'ניאַקעס" זיצן,
די „טרפ'ניאַקעס" קלערן,
וואָס זאָל מיט'ן ליבן
פאָלק ישראל ווערן?

אין די ערי-מקלט —
גושן, יורהדע'ווקע,
תוכחה'ווקע, זלידניווקע,
שחינ'עווקע, צפרדע'ווקע

זײַנען שוין פֿאַר הונגער
אַלע מײַז אַנטלאָפֿן;
אוים, אַ סוף, ניטאָ שוין
דאָרט אויף וואָס צו האָפֿן;

ווי אַ רויך צעגאַנגען,
מיסט פֿון אַלץ געוואָרן;
ווײַטער וואַרטן קאָן מען ניט...
הײַסט עס, דאַרף מען „פֿאָרן".

פֿאָרן דאַרף מען, אָבער
ווי אַזוי, און ערגץ?
אויף אַ שקל רײַטנדיק —
איז אַ לאַנגער דרך...

און וואוהין, למשל?
נאָר אין פּאַלעסטינע,
אָדער ערגעץ אַנדערשוואו
זוכן אַ מדינה?

אפשר בײַ דעם לעבער-ים,
וואו, באַדעקט מיט שנײען,
אַלכסנדר מוקדונם
הרי-חושך שטײען?

אפשר צו די גלעזערנע
בערג זיך לאָזן וואַנדלען,
וואו עס וואַקסן צוקערקעס,
ראָזשינקעס און מאַנדלען;

וואו אין שבט אַפילו
איז דער פֿראָסט ניט שולט,
און דער בוים-לבנה
בליט ביז צו דעם מולד...

די „טרפ׳ניאַקעס“ זיצן,
די „טרפ׳ניאַקעס“ קלערן,
קראַצן זיך אין נאַקן,
רײַבן זיך דעם שטערן,

שוויצן נעבאַך, מיען־זיך,
גאָט איז זייער עדות;
ווי אַ האָגל שיטן זיך
רעפעראַטן, רעדעס,

סמעטעס מיט אַטשאָטן
כל המיני סאָרטן,
און זיי מאַכן סוף כל סוף
אַ תקנה דאָרטן:

אין אַ יאָר, אין צוויי אַרום
פאַר די אַלע זאַכן
נאָך אַמאָל איה״ש
אַן אסיפה מאַכן!...

משה רבינו׳ס קבר.

(לכבוד ר׳ מענדעלע מוכר ספרים).

יעדעס מאָל, ווען איך פיל, אַז עס גייען מיר אוים
אַלע כוחות פון טראַכטן און קלערן,
ווי דאָס לעבן איז ביטער, דער אומגליק איז גרויס
און קיין מיטל געהאָלפן צו ווערן, —

דאַמאָלסט פליען צו דיר אוים דער פינסטערער וועלט,
אוים דעם גלות דעם שווערן און לאַנגן,
משה, געטלאַכער מענש, אונזער קרוין, אונזער העלד,
מיינע ביטערע, טיפע געדאַנקען.

אוי, ווי זים וואָלט געווען אונז אין טרויער און שמאַרץ
אויף דיין קבר צו קניען, — דעם שווערן,

גרויסן יאָך פון דעם קראַנקן, צעבראָכענעם האַרץ
אויסצוגיסן אין הייליקע טרערן.

אָבער וויי איז אונז, וויי! אונזער נביא און העלד
הערט ניט מער אונזער וויינען און קלאָגן,
האָט קיין איינציקע טרייסט אונז געלאָזט אויף דער וועלט,
האָט אויף אייביק זיין קבר פאַרבאָרגן!...

און אַ קול, אַ קול פון הימל
הער איך קלינגען זים און ריין:
— ניט קיין קבר פול מיט שימל,
ניט קיין קאַלטן, טויטן שטיין,

נייַן, אַ קוואַל, אַ ריינעם, זיסן,
און אַ שטאַרקן ווי אַ טייך
האָט ער אייביק, אייביק פליסן
אויף דער וועלט געלאָזט פאַר אייך.

אויף די ברעגן וואַקסן, בליען
ביימער, בלומען פריש און ריין;
פאַר זיין הייליק וואַסער קניען
קנעכט און קעניג, גרויס און קליין.

אינ׳ם קליינעם, ענגן שטיבל,
אינ׳ם גרויסן, רייכן זאַל
קוויקט און פרישט זיין וואַסער: ב י ב ל
הייסט דער ליבער, זיסער קוואַל.

טרויער, אוממאַכט, אימת־מות —
אַלץ פאַרטרייבט ער ווי אַ ווינט.
גיי צו אים אויף קבר־אבות,
זוך אין אים דיין טרייסט, מיין קינד!“

דער עגל.

מיר האָט זיך גע׳חלומ׳ט: איך בין אין אַ מדבר
געשטאַנען. אַ שטילע און ליכטיקע נאַכט
האָט רואיק געשוועבט אויף די זאַמדן און סקעליעס,
געצירט זיי אין הימלישן פּראַכט.

און איך האָב דערהערט פון דער ווייטנס אַ שטימע,
אַ הייליקן, געטלאַכן קול:
„דו זעסט די פאַרברענטע, צעוואָרפענע שטיינער,
אַט דאָ איז דער עגל געשטאַנען אַמאָל,

„דער עגל, וואָס אידעלאַך האָבן פאַרצייטן
געמאַכט, און וואָס משה האָט דעמאָלט פאַרברענט.
פאַרברענט און צעשאָטן דעם אַש אינ׳ם מדבר
אַליין מיט די אייגענע הענט.

„עס איז פון דעם עגל קיין זכר געבליבן,
נאָר אים איז געוועזן באַשערט
אויפצושטיין ווידער און ווידער באַהערשן
מיט קראַפט איי׳ער זינדיקע ערד...

„ער לעבט נאָך, ער לעבט נאָך, דער גאָלדענער אָפּגאָט,
ער שטייט נאָך און פונקלט און בליצט;
נאָר ניט אינ׳ם מדבר אַזוי ווי פאַרצייטן —
ער איז צו אייך נאָענטער איצט:

„ער שטייט צווישן אייך אינ׳ם ביטערן גלות;
ער איז איי׳ער ליכט אין די פינסטערע טעג;
ער איז אומעטום, וואו איר קערט זיך און ווענדט זיך,
אַט וואו נאָר אַ סטעזשקע און וואו נאָר אַ וועג.

„אַ טריט ניט צו טאָן אָן דעם גאָלדענעם יחסן;
ער איז איי׳ער האַר, איי׳ער פאָלקס-בעל-הבית...

מע גלעט אים דעם רוקן, מע קוקט אין די אויגן,
מע שטופּט אים דעם הדם גלייך אונטער דער נאָז;

„מע גיט אים אָפּ כבוד פון אַלע פיר זייטן,
מע בענשט זיך מיט אים, מע באַרימט זיך מיט אים.
רבנים, דינים בשיינען זיין נאָמען
און בוקן זיך, קניען פאַר אים...

„רבנים, דינים, וואָס ווייסן, פאַרשטייען,
ווי טיף איז די חרפּה, ווי גרויס איז די זינד
צו האַלטן ביים עגל אין קנעכטשאַפט דעם עולם,
דאָס קראַנקע און עלנדע קינד"...

....

די ריף.

(אַ גמרא)

אַז דער ליבער בורא-עולם
האָט באַשטימט באַשאַפן חוה'ן
(כאָטש, אין תוך גערעדט, געוועזן
איז דער גאַנצער פּלאַן טשיקאַווע),

האָט ער שטאָף — זאָגט די גמרא —
ניט פון אדם'ס הענט גענומען,
ניט פון זיינע פיס און אויגן,
ניט פון קאָפּ, פון צונג, פון גומען.

ווייל עס ליגט אין קאָפּ די גדלות
און די תאוה אין די אויגן, —
צוויי חסרונות, וועלכע דאַרפן
פאַר אַ פרוי דורכויס ניט טויגן.

ניט פון אדמ׳ים הענט באַשאַפן
האָט זי גאָט, זי זאָל ניט וועלן
מיט דעם מאַן מלחמה האַלטן,
איבער אים זיך העכער שטעלן.

ניט פון צונג און ניט פון גומען,
ווײַל דאָס זײַנען יענע כלים,
וואָס מיט זיי, ווי מיט אַן עמער
שעפּן מענשן דברים-בטלים;

פון די פיס — זי זאָל ניט גלוסטן
פון דעם מאַן אַ פּלטה מאַכן.
אָט כדי זי זאָל באַפרײַט זײַן
פון די אַלע שלעכטע זאַכן, —

פון דער ריפּ האָט זי געבוירן
דער באַשעפער; פון אַ שטומען,
בלינדן, אומשולדיקן ביינדל
האָט דער בורא זי גענומען...

אָט דערפאַר — זאָגט די לעגענדע
פון די אַלטע, קלוגע יאָרן —
האָבן ווײַבער אַלע מעלות
און קיין איינציקן חסרון...

דער הויפן ערד.

(אַ לעגענדע פון תלמוד וועגן אַלכסנדר מוקדון).

פּראָלאָג.

אַלטע בלעטער פונ׳ם תלמוד,
אַלטע זאַגן און לעגענדן!
אין מײַן טרויעריקן לעבן
אָפט טו איך צו אײַך זיך ווענדן.

בײַ דער נאַכט, ווען אין דער פֿינסטער
לױפֿט דער שלאָף פֿון מײַנע אױגן,
און איך זיץ אַלײן און עלנד
צו דער ברוסט דעם קאָפּ געבױגן,

אין די טרױעריקע שטונדן —
װי אַ שטערן אין דער בלױער
זומער־נאַכט, הײבט אָן צו שײַנען
דער זיכרון אין מײַן טרױער.

איך דערמאָן זיך אױף די ליבע,
אױף די זיסע קינדהײטס־יאָרן,
ווען איך בין נאָך פֿרײַ געװעזן
פֿון מײַן קומער, לײד און צאָרן.

איך דערמאָן זיך אױף די צײַטן,
ווען איך פֿלעג דעם ערשטן, זיסן
בעסטן כוס פֿון לעבן, פֿרײַהײט,
פֿרײד און לוסטיקײט געניסן.

איך דערמאָן זיך אױף די אַלטע,
אױף די זיסע, ליבע יאָרן;
און די בלעטער פֿון׳ם תּלמוד
שטײען אױף אין מײַן זיכרון.

אַך, די אַלטע, אַלטע, בילדער!
װיפֿיל ליכט און װיפֿיל שטערן
ברענען, שײַנען! און זײ קאָנען
אײביק ניט פֿאַרלאָשן װערן?

טױזנט שטראָמען, טױזנט טײַכן
האָבן זײ געטאָן פֿאַרפֿליסן;
זאַמד האָט זיך אױף זײ געשאָטן,
שטורעמס האָבן זײ געריסן,

און די אַלטע, אַלטע בלעטער
לעבן נאָך... זיי זענען טאַקע
געל, פאַר׳חושכ׳ט, אָפּגעריבן,
דאָרט אַ לאָך און דאָ אַ מכה,

דאָ אַ שטיקל אָפּגעסמאַליעט,
דאָרט אַ שורה טויג אויף צרות,
און אינגאַנצן האָט אַ פּנים
פון אַן אַלטן בית-הקברות...

מילא — וואָס? נו, איז דאָס טאַקע
אַ בית-עולם, וואו באַגראָבן
ליגט אין קבר אַלץ, וואָס אייביק
וועלן מיר שוין מער ניט האָבן.

און איך אַלטער, קראַנקער יתום,
פול מיט לייד, מיט אימת-מות,
שטיי, מיין גרויען קאָפּ געבויגן,
שטיי און וויין אויף „קבר-אָבות“...

פון לאַנד צו לאַנד, באַוואָפנט, בייז און שטאַרק,
טוט גיין דער גרויסער העלד און קעניג.
עס איז ניטאָ קיין רו פאַר אים; זיין קראַפט,
זיין רייכטום, הערשאַפט — אַלץ נאָך וויייניק.

אַלץ ווייטער ציט און רייסט זיך אים דאָס האַרץ
פאָרויס, דורך ווילדע, גרויסע וועלדער,
דורך היילן, פעלזן, איבער אייז און שניי,
דורך בערג און טאָלן, שטעט און פעלדער.

פיל פעלקער זענען אונטערטעניק אים;
פיל לענדער האָט ער איינגענומען.
און גייענדיק אַלץ ווייטער אין דער וועלט,
איז אין אַ מדבר ער געקומען.

לאנג זענען דורך דעם הײַסן, װיסטן פעלד
געגאַנגען זײַנע מחנות-ריזן,
ביז פון דערװײַטן האָט זיך זײַ צום סוף
אַ גרינעם װעלדעלע באַװיזן.

דאָס חיל האָט זיך אָפּרוען געלײגט.
דער קעניג, אום זײַן דורשט צו שטילן,
איז צוגעגאַנגען צו דעם שטראָם, װאָס איז
געפלאָסן אין דעם װאַלד, אין קילן.

און באַלד נאָר, אַז דער קעניג האָט פון שטראָם
דעם ערשטן קאַלטן טרונק גענאָסן,
האָט עפּעס זיך בײַ אים אין יעדן גליד
אַ זיסע װאַרימקײט צעגאָסן.

אַ טיפער חיות איז זיך אין זײַן ברוסט
צעגאַנגען. נײַע, יונגע קרעפטן
און נײַער פרישער מוט האָט אים געטאָן
זײַן האַרץ באַשפּינען און באַהעפטן.

„װאָס קען דאָס זײַן? — האָט ער געטראַכט. — דער שטראָם
מוז פון אַ גליקלאַך אָרט טאָן פליסן...
שטײַט אויף, איר ליבע העלדן מײַנע! קומט!
איך װיל און מוז דאָס גלײַך דערװיסן.

„אַהין, אַהין! זאָל זײַן דאָרט װער עס איז —
ער מוז מיר אונטערטעניק װערן,
פון מיר אַלײַן דערװאַרטן גליק און פרײַד
און מיך אַלס העלד און קעניג ערן.

„און אויב עס װעט דאָרט זײַן װער געגן מיר,
אַ, טויט װעט פון מײַן שװערד ער פאַלן...
שטײַט אויף, איר ליבע העלדן מײַנע, קומט!“

עס קלאַפּט דער פויק, די שופרות שאַלן,

די פאָנען טוען פלאַטערן; עס גייט
א קלינגערײַ, אַ טומל — הונדערט
חילות גייען נאָך דעם גרויסן העלד...
דער מדבר ליגט אַרום פאַרוואונדערט:

וואָס טוט זיך דאָס? ווער האָט זײַן רו, זײַן שלאָף,
זײַן טיפן שלאָף געשטערט?... די רײַטער,
די פאָנען ציען זיך פאָרויס, פאָרויס;
דער קעניג גייט אַלץ ווײַטער, ווײַטער...

פיל טעג איז ער געגאַנגען אַלץ פאָרויס,
פיל אויסגעשטאַנען שמערצן, ליידן,
און איז לסוף געקומען מיט'ן שטראָם —
וואוהין? — צום טויער פון גן-עדן!

באַפלאָכטן מיט גרינע, מיט בליענדע בלעטער,
מיט פרישע, מיט שמעקנדע בלומען באַקרענצט,
טוט לײַכטן און שײַנען דער הייליקער טויער;
מיט טויזנטער שטראַלן גליט ער און גלענצט.

עס שלאָגן די קוואַלן, עס רוישן די שטראָמען,
עס גייט, ווי פון זילבערנע גלעקער, אַ קלאַנג;
עס הערן זיך שטימען פון טויזנטער פויגל,
עס גיסט זיך אַ ליבעס, זיסעס געזאַנג.

נאָר דאָרט ביי דעם טויער, זעט שטייען דער קעניג
אַ מלאך מיט פלאַמענדן שווערד אין די הענט:
ער שטייט צו באַשיצן דעם הייליקן טויער —
די הויכע, די שטאַרקע, הייליקע ווענט.

ווער ביסטו? — טוט פרעגן דער מלאך בײַם קעניג. —
דו ביסט א ל כ ס נ ד ר? שטיי-זשע! פאַר ד י ר
וועט בלײַבן אויף אייביק פאַרמאַכט צום גן-עדן
די ליכטיקע, ריינע, הייליקע טיר.

נאָר די, וועלכע לעבן אין פרײַנדשאַפט, אין פרידן,
וואָס טוען און ברענגען גוטס אויף דער וועלט, —
נאָר זײַ קענען קומען אין הײליקן גאָרטן,
אין ליכטיקן, אײביקן בוראָ'ס געצעלט.

און דו, וואָס פאַרגאָסן האָט טײַכן פון טרערן
דײַן אײַזערנע, בײזע, בלוטיקע האַנט, —
דיך האָט דער באַשעפער באַגליקט אין דײַן לעבן
מיט הערשאַפט, מיט רײַכטום, מוט און פאַרשטאַנד;

ביסט אָבער פאַרגאַנגען אויף זינדיקע וועגן,
פאַרדרײט זיך אין שרעקלאַכן שטורעם און ווינט.
דו פלעגסט ניט באַשוינען קײַן יוגנט, קײַן עלטער...
צו גרוים זענען דײַנע שרעקלאַכע זינד!

אומזיסט איז געוועזן דײַן מי, אַ ל כ ס נ ד ר!
דו קאָנסט אין גן-עדן ניט קומען! פאַר דיר
וועט בלײַבן אויף אײביק פאַרמאַכט פון גן-עדן
די ליכטיקע, רײנע, הײליקע טיר..."

„— אַך, דו גרויסער מלאך! האָט מיט טרערן
שטיל געזאָגט דער קעניג. — שרעקלאַך איז דײַן שטראָף:
שטײן אָט נאָענט לעבן טויער פון גן-עדן,
פילן שוין דעם זיסן ריח... און לסוף...

גיב-זשע, גיב כאָטש עפּעס מיר אַן אות-זיכרון,
אַז איך בין געוועזן דאָ, בײַ דיזער טיר;
מענשן זאָלן זעען, מענשן זאָלן גלויבן,
אַז דאָס האָט געטראָפן אויפ'ן וואָר מיט מיר."

„— נאַ, — האָט דאָ דער מלאך אים געזאָגט, — אָט האָסטו...
גײ צוריק, און שטאַרקן זאָל דיר גאָט דײַן האַרץ,
זאָלסט פאַרברענגען דײַנע איבעריקע יאָרן,
ביז צו ווײסן אײביק פון קײַן נויט און שמאַרץ..."

דער קעניג איז געקומען אין אַ שטאָט
און האָט געשיקט צונויפרופן די זקנים,
די פײַנסטע און די קליגסטע פון דעם פאָלק.
„איר זעט — האָט ער געזאָגט — דעם שײַנעם,

דעם ליבן אות-זיכרון, וואָס פון דאָרט
איך האָב געבראַכט? ווי זאָל איך זיך ניט שעמען!
אַ שטיקל בײַן! אַ שטיקל פוילן בײַן!
איך, אַ ל כ ס נ ד ר מוקדון; איך — פאַר וועמען

עס האָט די גאַנצע וועלט געקניט,
געציטערט נאָר פאַר מיר אַלײַן, פאַר אײנעם...“
„— אָ, שטראָף מיך ניט, מײַן קעניג, פאַר די רייד. —
האָט אים געענטפערט אײנער פון די זקנים: —

פאַרהאָס ניט די מתנה, וואָס דער גײַסט
האָט דיר געגעבן; אין דעם טויטן
און פוילן בײנדל ליגט אַ טיפער זין,
וואָס קאָן דיר אפשר נוצן אין פיל נויטן.

עס טרעפט ניט זעלטן, אַז די קלענסטע זאַך
ווערט זײער וויכטיק אין דעם מענשנס לעבן.
דערלויב, איך וועל דיר דאָס באַווײַזן באַלד.
באַפעל דו נאָר, מען זאָל אַ וואָג מיר געבן.“

מען האָט געבראַכט. דער זקן האָט געלײגט
דאָס בײנדל אויף אײן וואָג-שאָל, אויף דער צווייטער —
צוויי הויפנס גאָלד. די וואָג-שאָל מיט'ן בײַן
האָט גלײַך געטאָן זיי איבערוועגן בײדע.

„וואָס איז דאָס? — פרעגט דער קעניג. — שיט אַרויף
נאָך זילבער, גאָלד!...“ מען האָט פון אַלע זײַטן
געשאָטן, — עס האָט אָבער ניט געווירקט...
„— וואָס קען דאָס זײַן? וואָס זאָל די זאַך באַדײַטן?...“

דער קעניג האָט זײַן שווערן, גרויסן שווערד,
זײַן קרוין, זײַן פּאַנצער — אַלץ אַראָפּגעריסן
און אויף דער צוווײַטער שאָל געוואָרפן. — ניין!
דער ביין האָט ניט געוואָלט פון גאָר ניט וויסן,

ער האָט זיך ניט גערירט ניט אויף אַ האָר
און אויף זײַן וואָג-שאָל רואיק זיך געלעגן.
דער קעניג האָט געציטערט ווי אַ בלאַט:
„— אָ, זאָג-זשע מיר! איך גיב מײַן גאַנץ פאַרמעגן,

אַלץ, וואָס איך האָב, צו וויסן, וואָס באַדײַט
דאָס שטיקל ביין!... עס ברענט מיר אין מײַן מוח!
מיט וואָס קען אָפּגענומען זײַן פון דעם
דער וואונדערבאַרער, צויבערלאַכער כוח?

מיט וואָס-זשע?...“
„— מיט אַ קלייניקייט. — האָט אים
געזאָגט דער זקן, האָט זיך אָנגעבויגן
און אויף דעם שטיקל ביין אַ הויפן ערד
אַרויפגעשאָטן פאַר דעם קעניגס אויגן.

און וואונדערלאַך! — די וואָג-שאָל מיט'ן גאָלד
האָט טאַקע באַלד אַ פאַל געטאָן פון אויבן
און געגנפאַלס די צוווײַטע מיט'ן ביין
האָט ווי אַ פעדער שנעל זיך אויפגעהויבן!...

און דער גרויער זקן האָט געזאָגט צום קעניג:
אָט דאָס דאַרע ביינדל, וואָס דו האָסט געבראַכט,
איז ניט מער — אַ שטיקל פון אַ מענשנס שאַרבן;
זעסט אין דעם אַ לעכל? קוק זיך איין, באַטראַכט...

יאָ, מײַן הער! אַ שטיקל פון אַ מענשנס שאַרבן;
אין דעם קליינעם לעכל יאָרן פיל צוריק
איז אַן אויג געזעסן... אוי, ווי נאַריש, נאַריש
איז דער מענש צוזאַמען מיט זײַן גאַנצן גליק!

קלײַן און שלאָף איז אונזער אויג; און וויפיל אָבער
אין דעם מענשנס לעבן גלוסט עס און באַגערט,
רײַסט זיך, ברענט מיט תאוה? ווײַניק! אײַביק ווײַניק!
עס פאַרכאַפּט אַלץ ווײַטער... גיב די גאַנצע ערד.

הימל, זון און שטערן גיב אַוועק — אַלץ ווײַניק!
יאָג זיך, מענשל, אַרבעט, קלעטער, שפּרינג און לויף.
ווײַטער, מענשל, ווײַטער!... נו, און פאָרט ביז וואַנען?
ביז מען שיט דעם ערשטן הויפן ערד אַרויף...

אָט, גענוג, ניט ווײַטער; ניט אײן טריט, אײן רגע!...
נאַט אײַך גאָר דעם גאַנצן חשבון אָפּגעמעקט...
אַך, אַ ביסל קאַלטע קבר-ערד — און זעט נאָר,
זעט, אַקאָרשט, איך בעט אײַך, האַ? ווי שווער דאָס וועגט!...

דעם שמש'ס טאָכטער.

(אַ פאָלקס-לעגענדע).

1.

שטיל און פינסטער איז געוועזן
אין דעם אַלטן ענגן שטיבל,
וואו געלעגן און געשלאָפן
איז דער אַלטער גרויער שמש.

שטיל און רואיק שלאָפט דער שמש,
און אין שלאָף דערהערט ער עפּעס
שווערע טריט, ווי פון אַ קרומען,
וועלכער גײט אַרום אויף קוליעס.

און דערשראָקן און פאַרוואונדערט,
כאַפּט זיך אויף פון שלאָף דער שמש;
ער צינדט אָן דאָס אַלטע לעמפּל —
און וואָס זעט ער? — גאָט, דו ליבער!

ער דערזעט: פֿון וואַנט צו וואַנט
גייט אַרום אַליין זיין שטעקן...
אוי, דאָס איז אַ שלעכטער סימן,
אַז אַ גוסס איז אין שטעטל...

אין דעם אויגנבליק דערהערט ער —
שרייט זיין טאָכטער: „גיכער, טאַטע,
וועק דעם עולם! אונזער רבי,
אונזער רבי איז פֿאַרביי!..."

2.

נאָך ביינאַכט פֿון שטוב צו שטוב
גייט און קלאַפּט דער אַלטער שמש...
אָבער וואָס איז דאָס מיט דבורה׳ן,
מיט דעם אַלטן שמש׳ס טאָכטער?

דבורה זיצט ביים טיש, און הייסע
טרערן קאַפּען פֿון די אויגן;
ביטער וויינט זי, וויינט און שעפּטשעט:
„אַך, דער רבי איז פֿאַרביי!...

הייל אים, העלף אים, גאָט דו ליבער!..."
הייס און ערנסט ווי אַ טאָכטער
האָט פֿון קינדהייט ליב דעם אַלטן,
קראַנקן רב די יונגע דבורה.

ווייל דער אַלטער מורה-צדק
האָט דאָס קינד אויך ליב געהאַט
ווי אַן אייגענע: פֿלעגט רופֿן
אַלע שבת זי אינאיינעם

מיט׳ן שמש ברכה מאַכן.
האָט זי אויסגעלערנט דאַווענען,
אויך געלערנט שרייבן, לעזן;
ליבלאַך זאָגנדיק דערביי:

„לערן, דבור׳קע, לערן, טאָכטער,
און דו וועסט איה״ש
ווערן גרויס און קלוג ביי אידן,
גלייך מיט דבורה דער נביאה...“

און זי זיצט ביים טיש, און הייסע
טרערן טריפן פון די אויגן;
ביטער וויינט זי, וויינט און שעפטשעט:
„הייל אים, העלף אים, ליבער גאָט!...“

3.

אין בית-מדרש שטייט דער עולם.
גרויס און קליין געקומען אַלע
תהילים זאָגן; וויינען, בעטן
צו דעם בורא... נאָר עס העלפט נישט.

שוין פון וואָקס אַ ליכט אַ גרויסע,
אַקוראַט די מאָס פון קראַנקן,
אויסגעגאָסן, אין תכריכים
אָנגעטאָן און, ווי דער מנהג

איז ביי אידן פון פאַרצייטן,
זי באַגראָבן אין אַ קבר
ווי אַ בר-מינן... עס העלפט ניט;
אַלץ געפּרואווט און אַלץ אומזיסט...

אמת, איינס נאָר איז געבליבן,
איינס נאָר: יעדער פון דעם עולם
זאָל אוועקשענקען אַחלק
פון זיין לעבן פאַר דעם חולה. —

מענער, ווייבער, קינדער, זקנים,
ווער אַ טאָג און ווער אַ חודש —
דאָס פאַרשרייבט מען אויף אַ צעטל
און פאַרשליסט אין אָרון-קודש...

4.

אַז צום אַלטן שמש'ס שטיבל
איז מען מיט דעם כתב געקומען,
האָט זײַן טאָכטער די גבאים
אָפּגעשטעלט, און שטיל און רויִק

זײַ געזאָגט: „פֿאַרשרײַבט, איך בעט אײַך".
— וויפֿיל, דבורה, שענקסטו? — „וויפֿיל?
אַך, מײַן גאַנצעס, גאַנצעס לעבן!...
יאָ, פֿאַרשרײַבט: איך שענק אַוועק

אים מײַן גאַנצעס לעבן!" — „דבורה, —
האָבן זײַ זי אָנגעהויבן
אָפּצורעדן, — נאַריש קינד,
„ווי געשיקט זיך?..." — אָבער אַלע

טענות האָבן ניט געהאָלפֿן,
ניט געהאָלפֿן האָבן דאָ
אויך דעם אַלטן טאַטנס בעטן,
זײַנע רייד און זײַנע טרערן.

און פֿאַרשריבן האָבן זײַ
מיט איר חתימה אין דעם צעטל,
ווי זי האָט פֿון זײַ געפֿאָדערט:
„ד ב ו ר ה ש ע נ ק ט א י ר ג א נ צ ע ס ל ע ב ן".

און בשעת דער שליח
האָט דעם כתב אין שול געבראַכט
און פֿאַרשלאָסן אים אין אָרון,
אין דעם זעלבן אויגנבליק —

איז דער חולה אויפֿגעשטאַנען
ווידער פֿריש, געזונט און יונג;
און די אומגליקלאַכע דבורה,
דאָס אומשולדיק־ריינע קינד,

איז דעם זעלבן טאָג געקומען
אין איר רו... דער אַלטער טאַטע
האָט זי ערנסט, היִים באַוויינט
און געזאָגט דעם ערשטן קדיש.

אויף איר הערלאַכער לויה
איז געווען דער גאַנצער עולם
און געווינשט פון פולן האַרצן
איר אַ ליכטיקן גן־עדן...

.5

שטיל און רואיק גייט די צײַט
אין דעם קליינעם, שטילן שטעטל.
מענשן לעבן, האָבן קינדער,
קינדער — ווערן יונגעלײַט,

וואַקסן, ווערן אַלט און שטאַרבן.
אויף דעם אַלטן בית־הקברות
זענען דאָ פיל נײַע קברים...
וואָס זשע מאַכט דער אַלטער רב?

דאַנקען גאָט, ער לעבט אין פרידן,
לערנט תורה, פסקנ׳ט שאלות,
און געדענקט דאָס ליבע קינד.
ער געדענקט די טויטע דבורה,

ער פאַרגעסט ניט יעדן יאָר־צײַט
קויפן ליכט און זאָגן קדיש.
און אַזוי גייט שטיל און רואיק
טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר.

.6

טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר
גייען פאַר, ער ווערט ניט עלטער;
אָבער טרויעריק ניט זעלטן
זעט ער אויס; דערציילט ניט קיינעם,

וואָס ער פילט און וואָס ער טראַכט.
אוּן עס ווייסט פון דעם גישט קיינער,
אַז ביינאַכט, בשעת ער
זיצט און לערנט, ווי געוויינלאַך,

הערט זיך אים אַ פרויען־שטימע.
זיסע לידער, ליבע לידער
קלינגען, פליסן פון דערווייטן,
און פאַר זיינע אַלטע אויגן

שטייט אַ בילד... אַך, ער דערקענט,
ער דערקענט דאָס זיסע פנים
פון זיין תלמיד׳קע — פון דבורה׳ן,
און ער בעט זי: — „זיי מיר מוחל!

זיי מיר מוחל, ליבע טאָכטער,
וואָס דורך מיר ביסטו געגאַנגען
פון דער וועלט... ווען דו וואָלסט לעבן,
וואָלסטו איצט געווען אַ כלה...“

7.

טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר
גייען פאַר; און איינמאָל הערט ער
אַ געשריי פון אַ יולדת...
און ער וויינט, באַגיסט מיט טרערן

די גמרא... „— זיי מיר מוחל! —
בעט דער זקן — ליבע דבורה!
אַז דו וואָלסט געבליבן לעבן,
וואָלסטו איצט געווען אַ מוטער...“

און אַזוי אויך יעדע נאַכט
הערט זיך אים איר יונגע שטימע —
זיסע, ליבע וויג־לידער
זינגט ביינאַכט די טויטע מוטער...

8.

דרײַצן יאָר גײַט פאַר... ער הערט
ווי איר זון, שוין אַ בר־מצוה,
זאָגט אַ גרויסע, שײנע דרשה...
„ — ער וואָלט זײַן אַ גרויסער למדן.

— טראַכט דער רב. — און וויפיל פרײַד
וואָלט געהאַט פון אים די מאַמע!"
ווײַטער הערט ער — קלעזמער שפּילען:
פידלען, טאַצן און קלאַרנעטן

קלינגען, זינגען פון דערווײַטן...
„ זי מאַכט חתונה אַ טאָכטער. —
טראַכט דער אַלטער, — צו דער חופּה
פירט זי איצט די טויטע מאַמע..."

9.

און פון דעמאָלט אָן טאָג־טעגלאַך
הערט און פילט און זעט דער זקן
יעדן צושטאַנד פון איר לעבן.
און ער וויינט מיט הייסע טרערן

און ער בעט דעם בורא־עולם:
„ — גיב מיר, גאָט, איך זאָל דערהערן
איר געוויין, איר ביטער זיפצן,
אירע טרערן זאָל איך זען —

כאָטש די איינציקע נחמה
זאָל איך האָבן, אַז אין לעבן
וואָלט זי אויך געליטן צרות,
וואָלט זי אומגליק אויך געפילט,

און עס וואָלט בײַ איר געוועזן
כאָטש איין־איינציקע מינוט,
ווען זי וואָלט די וועלט פאַרשאָלטן
און געוואונשן זיך דעם טויט!..."

10.

נאָר אומזיסט איז זײַן בקשה:
זיסע לידער, ליבע לידער
הערט ער זינגען אין דער פינסטער:
גליקלאַך וואָלט געווען איר לעבן, —

יענעם שטילע פרויען-לעבן,
וועלכעם גלענצט ניט ווי די זון,
נאָר עס שײַנט אָן ווינט און וואָלקן,
ווי דער העלער מאָרגן-שטערן...

און עס גיסן זיך און גיסן
זײַנע טרערן טעג און יאָרן.
„— ליבער גאָט! — איז ער מתפּלל. —
טו מיט מיר דײַן גרויס גענאָד!

אַך, באַפרײַ, באַפרײַ מײַן אַלטע,
מײַן פאַריאָמערטע נשמה!
שטאַרבן, שטאַרבן העלף מיר גיכער,
ליבער פאָטער, גרויסער גאָט!...“

11.

טאָג נאָך טאָג און יאָר נאָך יאָר
גייען פאָר. דאָס קלײנע שטעטל
איז שוין לאַנג אַ שטאָט געוואָרן,
אַ באַקאַנטע, רײַכע שטאָט.

הונדערט מענשן, צענדליק זקנים,
וועלכע ער געדענקט אַלס קינדער,
ליגען שוין אויף דעם בית-עלמין;
ער נאָר אײנער לעבט און לעבט.

נײַע צײַטן, נײַע מענשן,
נײַעם לעבן און מנהגים;
פרעמד און איבעריק, ווילד און עלנד
איז דער זקן צווישן זײ.

דונקל זענען זיינע אויגן,
אויסגעדאַרט דער גאַנצער קערפּער;
און ער קלאָגט צום בורא־עולם,
וויינט און בעט אויף זיך דעם טויט...

12.

איין געדאַנק און איין געפיל
איז דעם זקן נאָר געבליבן:
שטאַרבן! שטאַרבן!... און צולעצט
האָט זיך גאָט אויף אים דערבאַרימט.

פינסטער איז געווען די נאַכט,
שרעקלאַך האָט גערוישט דער שטורעם;
ווי אַ קינד געקלאָגט, געיאָמערט
האָט די קאַלטע, שוואַרצע נאַכט.

אָפּעוויינט שוין לאַנג פון אַלע
לעבנס־פריידן, לעבנס־שמערצן,
זיצט דער זקן אין בית־מדרש...
מיט אַמאָל דערהערט זיך אים —

אַ געוויין, אַ קלאָג פון קינדער...
פּושקעס קלאַפּן אין די גאַסן
און מען זינגט „אל מלא רחמים...“
„דאָס וואָלט זי געשטאָרבן איצט!“ —

האָט מיט פרייד געזאָגט דער זקן. —
„ — אויס, אַ סוף צו מיינע שמערצן!...
נעם מיך מיט, מיין ליבע דבורה,
אויף דער ריינער וואַרער וועלט!...“

* * *

שטיל און רואיק האָט באַפרייט זיך
פון דעם קערפּער זיין נשמה...
און אויף מאָרגן האָט דער עולם
היים און ערנסט אים באַוויינט.

אַ ווי־כוח.

(פאַנטאַזיע)

1.

אין די פינסטערע און לאַנגע
ווינטער־אָוונטן, אין יענע
טויטע שטונדן, ווען דאָס גאַנצע
שטעטל ליגט אין שניי פאַרגראָבן,
און דער ווינט צעשפּרייט די ברייטע,
קאַלטע פליגל אויף די דעכער,
קלאָגט און יאָמערט ווי אַ יתום, —
אין די נעכט שטייט אויף אַן אַלטעס
ליבעס בילד פאַר מיינע אויגן:

„— זיידעניו! דערציייל אונז עפּעס".
„— וואָס זשע זאָל איך אייך דערציילן,
קינדערלאַך?"...
און שטיל און רויִק
איז אין צימערל. דער זיידע
לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ דעם גרויען,
טוט אַ זיפץ, אַ טיפן זיפץ,
און אויף זיינע בלייכע ליפּן
שוועבט אַרום אַ מילדער, ליבער,
זיסער שמייכל... ביי דעם אַלטן
זענען זיי צונויפגעגאָסן,
אָט דער העלער, זיסער שמייכל
מיט׳ן ביטערן און שווערן
זיפץ אינאיינעם: ווי די שיין
פון די שטערן מיט די שאָטנס
אין אַ שטילער זומער־נאַכט...
„— וואָס זשע זאָל איך אייך דערציילן?" —
און דעם זיידנס שוואַכע שטימע

ווערט מיט יעדן וואָרט אַלץ שטאַרקער,
רייִנער, אינגער...
— אויב איר ווילט,
ליבע קינדער מײַנע, וויסן,
וואָס עס הייסט די גרעסטע שנאה,
שנאת־מות, טאָ ערלויבט מיר
אײַך צוויי שכנים פאָרצושטעלן:
פּראַ־דיעגאָ, אַ קאַטויליק,
און רב יוסף פון נאַוואַראַ
האָבן צוואַנציק יאָר אין שכנות
אָפּגעלעבט. אין פּרקי־אָבות
שטייט געשריבן, אַז דאָס בעסטע
פאַר דעם מענשן אין זײַן לעבן
איז אַ שכן טוב. רב יוסף
איז געווען אַ גוטער שכן,
פּראַ־דיעגאָ — אויך נישקשה.
ביידע האָבן זיך גאַנץ רואיק
צוואַנציק יאָר גע׳פּסק׳נט שאלות.
יעדערער פון זיי גאָר פאַר זיך,
פון אַן אַנדער יורה־דעה.
ניט געמישט זיך מיט די ספרים,
ניט געטאָן זיך איבערוואַרפן
מיט המצאה׳לאַך, מיט פּשט׳לאַך,
מיט פּירושים׳לאַך, מיט ווערטלאַך,
ווי דער מנהג איז בײַ אידן.
יעדערער פון זיי האָט פאַר זיך
צוואַנציק יאָר גע׳פּסקנ׳ט שאלות,
פאַר זיך ביסלאַכווײַז געקליבן
מעשים טובים, עולם־הבא
און געלעבט זיך שטיל און רואיק,
ווי די בעסטע, ליבסטע פרײַנד.

יאָ, אַזוי האָט אויסגעוויזן
פּאָר אַ פרעמדן על־כל־פּנים,
ווען ער וואָלט אַמאָל געזען,
ווי עס פלעגן זיך באַגעגענען
אָפּט פאַרנאַכט די בײדע זקנים:
„ — אַ גוטנאָוונט, פּראַ־דיעגאָ!“
„ — אַ גוטנאָוונט, רבי יוסף!“...
„ — נו ווי פילט איר זיך!“ — „אַ דאַנק אײַך,
עפּעס קאַלט איז הײַנט געוואָרן“...
„יאָ, אַ פרעסטל“... און אַזוי
גײט בײַ זײ דער שמועס רואיק
װעגן דעם און װעגן יענעם.

בײדע זענען זײ געוועזן
גוטע, עכטע בעלי־בתים:
יעדערער געהאַט אַ גאָרטן
אײלבערט־בײמער, אויך אַ שטיקל
פעלד צום אַקער. און ניט זעלטן
פלעגן זײ זיך האַלטן עצות
וועגן ווירטשאַפט־זאַכן. רואיק,
שטיל און פרײַנטלאַך זיצן בײדע
אויף אַ בענקל לעבן טויער...

פּײַן? אַ יאָ?... איך מוז אײַך אָבער
אַלץ אַנטפּלעקן ביז'ן סוף.
פּראַ־דיעגאָ און רב יוסף...
איר פאַרשטײט דאָך, ליבע קינדער,
פילט דאָך גוט, וואָס פאַר אַ טיפער,
גרויסער חילוק איז געוועזן
צווישן זײ אין תוך, אין מקור...
נו, איז וואָלט איר נאָר געזען,
ווי אַזוי אָט די צוויי גראָע,

פײַנע, גוטע, פרומע שכנים
פלעגן זיך אַמאָל צעקאָכן
און צעזידן — גאָט דו מײַנער!
עס איז גאָר ניט צו באַשרײַבן:
פונקען פליען פון די אויגן,
ווי בײַ ווילדע, בײזע חיות;
יעדער אבער ציטערט ממש
ווי אין פיבער... קולות גײען
טאַקע ווי מען וואָלט זײ שנײַדן,
שטעכן, בויערן מיט עגבערס...

פראַ־דיעגאָ און רב יוסף,
דאַרפט איר וויסן, זענען בײדע
ניט נאָר פרומע מענשן, אָבער
אויך פּאָליטיקער געוועזן
און דערצו אויך פילאָזאָפן,
שאַרפע מוחות, גאָר פאַרשפּיצטע;
האָבן ליב געהאַט צו שמועסן
וועגן יענע גרויסע שאלות,
איבער וועלכע גאַנצע פעלקער
האָבן טײַכן בלוט פאַרגאָסן.
יענע שאלות, יענע חידות,
וועלכע וועלן פאַר דעם מענשן
אײביק בלײַבן אומפאַרשטענדלאַך...
אַך, געגנוג אײַך, אַלטע, גוטע,
ליבע לײַט! איר ווײסט, פאַרשטײט דאָך —
ניט פון הײַנט און ניט פון נעכטן,
אַז אומזיסט איז אײַער טרחה:
שרײַט און שרײַט פון הײַנט ביז מאָרגן,
וועט דאָך פאָרט ניט ווערן גאָרניט,
פשוט גאָרניט אָט פון אַלע,
אַלע אײַערע וויכוחים;

ווײַל דעם רײנעם, רעכטן אמת
ווײסט דאָך נאָר אײן גאָט אין הימל.
וואָס קאָן וויסן פּראַ־דיעגאָ?
וואָס קאָן וויסן רבי יוסף?
יעדערער פון זײ איז זיכער,
אַז דער רײנער, רעכטער אמת
איז בײַ אים אַלײן פאַראַנען.
נאָר פאַר אים איז דער גן־עדן
מיטן גאַנצן עולם־הבא;
ער אַלײן איז דער בן־יחיד
און דער יחסן בײַ דעם בורא.
אים געהערט אַלץ, ביז אַ ברעקל,
און דעם אַנדערן — אַ לעק ניט...

אַך, די אַלטע, אַלטע שאלות!
לאָזט זײ רוען: ניט מיט צאָרן
און מחלוקות קען מען קומען
צו דעם רעכטן, רײנעם אמת...
נײן, אומזיסט! די פילאָזאָפיע
האָט אין זיך אַזאַ מין קליפּה —
ניט פאַר אײַך געדאַכט — עס קאָרטשעט,
ברענט און שטעכט; עס ציט, עס ווילט זיך
איבעררײדן, איבערשרײַען...
צוואַנציק יאָר האָט זיך געצויגן
דער וויכוח, די מחלוקה,
ביז דער טויט איז אָנגעקומען
און געזאָגט: „גענוג, רבותים!
צוואַנציק יאָר האָט איר געשריען,
צײַט שוין אײַך זיך אָפּצורוען...
קומט מיט מיר, איך וועל אײַך פירן
אין אַן אָרט, וואו איר וועט אפשר
מיט אַמאָל דערגײן, דערוויסן,

וואו עס ליגט דער רעכטער אמת“...

2.

אויף דער קירכע אין נאַוואַראַ
קלינגען טרויעריק די גלעקער;
אין אַ רײַכער שײַנער טרונע
ליגט דער אַלטער פּראַ-דיעגאָ.
אין בית-המדרש אין נאַוואַראַ
זאָגט דער גאַנצער עולם תהילים,
ווײַנט און קלאָגט... אומזיסט — עס העלפט ניט:
רבי יוסף איז געשטאָרבן.

ווײַט פון אונזער נאַריש וועלטל,
אין דער לופט אַלץ העכער, העכער
צו דעם ווײַטן בלויען הימל
פליען — שוועבן צוויי נשמות:
פּראַ-דיעגאָ און רבי יוסף...
(„סטײַטש! ווי הײַסט? ווי איז עס מעגלאַך?
— פרעגט איר, — האַ? אַ איד אַ למדן
און אינאײַנעם אויפן הימל
מיט אַ...“ אמת, קינדער! אָבער
וואונדערט זיך ניט: איך דערצייל דאָך
אײַך אַ מעשה שלא היה,
אַ געשיכטע, ווי די וועלט זאָגט,
„ניט געשטויגן, ניט געפלויגן.“
פרעגט זשע, כ׳בעט אײַך, ניט קיין קשיות,
זוכט ניט, כ׳בעט אײַך, דאָ קיין חידות,
און הערט בעסער אוים מײַן מעשה.)
פּראַ-דיעגאָ און, להבדיל,
רבי יוסף זענען בײדע,
ווי מען זאָגט, שוין אָפּגעקומען
דאָס פאַרפינסטערט, נאַריש וועלטל —
און צום ווײַטן, בלויען הימל

שוועבן, פליען צוויי נשמות
פון צוויי גוטע, פרומע שכנים,
פון צוויי גרויסע, בייזע שונאים.

„נו, אצונד, מיין ליבער שכן, —
טראַכט דער אַלטער פּראַ־דיעגאָ —
גרייט זיך נאָר, אָקאָרשט, מיין ליבער!
איך וועל דיך שוין גוט אויסצוואָגן.
אָ, וואַרט אויס, וואַרט אויס אַ ביסל,
וועסט שוין וויסן, וועסט שוין פילן,
ווער עס איז גערעכט געוועזן...
גרייט זיך, גרייט זיך, רבי יוסף!
און דער אַלטער פּראַ־דיעגאָ
שטעלט צונויף אין קאָפּ אַ לאַנגע,
גרויסע, שרעקלאַך־גרויסע רעדע,
פול מיט למדות און מיט חכמה.
די הקדמה צו דער רעדע
וואָלט אַליין כמעט פאַרנעמען
אַ מסכתא בבא־קמא...
אָ, דער אַלטער פּראַ־דיעגאָ
איז ניט פויל — זיין גאַנצע למדות,
די פּרושים׳לאַך און פּשט׳לאַך,
אַלע מליצות, אַלע גראַמען,
גמטריאות און נוטריקון —
אַלץ פאַרמישט ער, אַלץ פאַרקנייטשט ער
אין דער לאַנגער שאַרפער דרשה.
און די דרשה ווערט אַלץ גרעסער,
טיפער, שאַרפער... „נו, רב יוסף —
טראַכט דער אַלטער פּראַ־דיעגאָ —
אַי, אַ באָד וועסטו דאָס האָבן,
אַי, אַ צוואָג! — דעם גרעסטן שונא

וואָלט איך, כ׳לעבן, ניט געוואונשן
אויף דיין אָרט צו זיין, מיין ליבער,
טרייער שכן, רבי יוסף!
טייער, טייער וועט דיר קאָסטן
וואָס איך בין פון דיר אין לעבן
אויסגעשטאַנען!״...

אַט אַזוי

טראַכט זיך, שוועבנדיק צום הימל,
פּראַ־דיעגאָ. און רב יוסף?
אָ, רב יוסף איז פאַרנומען
גאָר מיט אַנדערע מחשבות.
פּאָליטיק און פילאָזאָפיע
האָט ער גאָר אין גאַנץ פאַרגעסן;
איין געדאַנק און איין געפיל
זיצט ביי אים אין קאָפּ, אין האַרצן:
היינט וועט דאָך מקוים ווערן
די מחשבה פון זיין גאַנצן,
גאַנצן לעבן... אָך, דאָס בעסטע
און דאָס טייערסטע, דאָס ליבסטע,
וואָס ער האָט געגאַרט פון קינדהייט
מער פון אַלע פאַרגעניגנס,
דאָס וועט ער לסוף באַקומען:
אין גן־עדן, אין גן־עדן
פליט אַצונד דאָך רבי יוסף!!!...

קינדער מיינע, ליבע קינדער!
אַך, ווי גוט איז דאָרט, ווי ליבלאַך,
ווי געשמאַק איז אין גן־עדן!...
וואָס? איר מיינט, ווייל דאָרט איז ליכטיק,
וואַרים, פריש, עס פליען פויגל,
פליען, שוועבן, זינגען שירה;

וואונדער־שײַנע בײַמער וואַקסן,
וואונדער־שײַנע בלומען בליען,
פון קריסטאַל, פון גאָלד און זילבער
שטײַנען פאַלאַצן און שלעסער —
אָפּגעשפּיגלט אין די רײַנע,
זילבער־קלאָרע קוואַלן, שטראָמען;
אײַביק וואַקסן יענע בײַמער,
אײַביק בליען יענע בלומען,
און די פײַגל מיט די שטראָמען,
און די בלומען מיט די שטערן
גיסן דאָרט צונויף די שטימען
מיט די שטראַלן, מיט די ריחות
אין אַ ליבן שיר־המעלות,
אין אַ זיסן לויב־געזאַנג.
און די גליקלאַכע נשמות
טוען אײַביק דאָרט געניסן
פרײַד און פרײַהײַט, רו און פרידן?
אָט מיט דעם איז דער גן־עדן
אַ גן־עדן?... קינדער, קינדער!
בײַמער, פײַגעלאַך און בלומען —
נאַרישקײַט!... צו וואָס? ווער דאַרף עס?
ווען קערט דאָס אָן, איך בעט אײַך?!
אין גן־עדן, מײַנע ליבע,
איז פאַראַנען עפּעס אַנדערש,
עפּעס בעסערס פון די אַלע
פוסטע זאַכן... וואָס? איר פרעגט נאָך?
סטײַטש! אָט דאָרט איז דאָך דער מקור
פון דער תורה. אַלע גרעסטע
אַלע טיפסטע, שאַרפסטע מוחות,
וואָס די וועלט האָט נאָר געזען,
זענען אַלע דאָרט בכבודו.

אין אַ גרויסן, שײַנעם גאָרטן
שטייט אַ גרויסער, שײַנער פּאַלאַץ;
אין דעם גרויסן, שײַנעם פּאַלאַץ
שטייען לאַנגע בענק און טישן;
גרויסע שאַפעס פול מיט ספרים
בײַ די ווענט, אין יעדן ווינקל,
און אַרום די לאַנגע טישן
זיצן זיי, די גרעסטע לומדים
און גאונים... בערן! לייבן!...
אַלע קשיות, אַלע תיקו׳ס,
אַלע חידות און פּלפּולים —
זענען דאָרט שוין לאַנג פאַרענטפערט...
וואָס? עס איז אײַך עפּעס קשה
אינ׳ם תוספות? — גייט צום תוספות!
דער מהרש״א ניט גלאַט אַ ביסל?
פרעגט, זײַט מוחל, גייט, אָן זיצט ער;
פרעגט, ער וועט אײַך אַלץ באַשיידן,
מאַכן אַלץ אײַך קלאָר, פאַרשטענדלאַך...
אַלע ל״ב מפרשים
זיצן דאָרטן; אויף די קעפּ
שײַנען, בליצן כתרי-תורה,
און די שכינה רוט אויף זיי...
גאָט דו מײַנער! וואָס קאָן בעסער,
ליבער זײַן פון דײַן גן-עדן?!...
פּראַ-דיעגאָ... ע, אַן עסק,
גיי און האָב מיט אים וויכוחים!...
קום אַהער, דו גראָבער יורקע,
ווײַז זיך נאָר אַרוים מיט דײַנע
ווילדע פּשט׳לאַך, וויסטע דרשות;
קום, מ׳וועט דיר דאָ אַזעלכע
תּרוצים געבן, אַז דו וועסט שוין

איִיביק מער קײַן קשיות פרעגן !...

אָט אַזוי טוט ביַי זיך טראַכטן
רבי יוסף... ווײַט פון אונזער
נאַריש וועלטל, העכער, העכער,
צו דעם טיפן, בלויען הימל
פליען, שוועבן צוויַי נשמות,
און אין גיכן וועלן קומען
זיַי אַהין, צום גרויסן בית־דין,
וואו עס וועלן קלאָר, פאַרשטענדיק
ווערן אַלע שאלות, קשיות,
אַלע חידות, אַלע תיקו׳ס,
און זיַי וועלן שוין דערוויסן
דאָרט דעם רעכטן, ריַינעם אמת...
און וואָס וויַיטער, און וואָס העכער,

3.

ווערט די לופט אַלץ קלערער, בלויער,
און די שטערן ווערן גרעסער,
שײַנען ליכטיקער און העלער ;
און וואָס נעענטער צום בית־דין,
ווערט רב יוספ׳ן אַלץ זיסער
און געשמאַקער אויפ׳ן האַרצן.
און דער אַלטער פראַ־דיעגאָ
ווערט אַלץ מער צעקאָכט, צעזאָדן :
וואַרט נאָר, וואַרט, דו וועסט שוין וויסן,
וועסט שוין פילן, ווער גערעכט איז,
ווער פאַרשטייַט...

נאָר, סטאָפּ ! אָט איז שוין
זייער ציל — געגנוג צו פליען...
פראַ־דיעגאָ און רב יוסף...
אַך, ווי באַלד עס האָט זיך שטיל
אָנגעהויבן אויפצומאַכן

דער באַקרוינטער, וואונדער־שיינער,
גרויסער טויער פון גן־עדן,
האָט אויף ביידן אין איין רגע
אַ מין בליץ געטאָן פון דאָרטן,
אַז זיי זענען באַלד פאַרטומלט
און פאַרבלענדט געוואָרן ביידע!...
אַלע ווערטלאַך, אַלע פשט׳לאַך,
גמטריאות און נוטריקון
זענען באַלד ביי פּראַ־דיעגאָן
פונ׳ם קאָפּ אַרויסגעפלויגן.
רבי יוסף איז געבליבן
ווי פאַרגליווערט, ווי פאַרפרוירן,
האָט אַפילו ניט פאַרשטאַנען,
וואָס עס רעדט צו אים דער בת־קול
דאָרט פון אויבן, פון דעם גרויסן,
בלויען וואָלקן מיט די לאַנגע
העלע שטראַלן; האָט געציטערט
און געפרירט ווי אין קדחת...

צו זיך איז צוערשט געקומען
פּראַ־דיעגאָ, דער קאַטויליק;
האָט זיך אויסגעווישט די אויגן,
האָט זיך אויסגעהוסט גאַנץ רואיק,
דעם געגאָלטן קאָפּ אַ ביסל
אויפגעהויבן. און פון זיינע
דיקע, פעטע, רויטע ליפּן
האָט זיך אָנגעהויבן גיסן
די באַרימטע לאַנגע דרשה.
האַלב פון איר איז אים אַפילו
פונ׳ם קאָפּ אַרויסגעפלויגן;
צענדליק פסוקים, גראַמען, מליצות
האָבן זיך ווי באַב געשאָטן;

עס איז אָבער אויך ניט ווייניק,
דאַנקען גאָט, ביי אים געבליבן.

„ — אָ, דו האַר פון אַלע האַרן ! —
האָט ער האַסטיק אויסגעשריען, —
טו אַצונד דיין אויער נייגן
צו דיין קנעכט. פאַרנעם מיין תפילה,
גרויסער ליבער גאָט ! איך בעט דיך :
לאָז דיין גרימצאָרן טאָן פאַלן
אָט אויף דעם פאַרפלוכטן אידן,
וועלכער שטייט פאַר דיינע אויגן !
לאָז דיין שטראָף אויף אים טאָן פאַלן
פאַר דער חוצפה, פאַר דעם עזות
וואָס ער טראָגט אין זיין פאַרגרעבטן,
בייזן האַרצן !... ליבער פאָטער,
מיין באַשעפער, מיין באַשיצער !
טו מיט מיר דיין גרויסן חסד
און באַשטראָף אים, ווי עס קומט אים,
פאַר זיין חוצפה !... הערט אַ ביסל :
„איך בין, זאָגט ער, ביי דעם בורא
אַ בן־יחיד, אַ מיוחס,
ווייל איך בין געווען דער ערשטער,
וועך עס האָט די ליבע תורה
און דעם עכטן, ריינעם גלויבן
אויף דער וועלט געבראַכט פאַרצייטן“...
נו, בקיצור, כ׳וועל ניט ספאָרען,
אפשר איז דאָס טאַקע אמת...
ווייס איך... זאָל זיין יאָ... נו, מילא,
און אַז יאָ, איז וואָס געוואָרן ? —
איך ווייס אָבער — און אַ גאַנצע
וועלט קאָן זיין אויף דעם אַן עדות —
אַז דאָס ערגסטע און דאָס שלעכטסטע

פאָלק פון אַלע זענען זיי —
די פאַרשאָלטענע אויף אײביק,
בײזע אידן! אַך, עס איז דאָך
פּשוט גאָרניט צו באַשרײַבן,
וואָס מען האָט פון זיי געליטן,
זינט זיי זענען פון מצרים
אַרויסגעגאַנגען און ביז איצטער...
אָבער מער ווי אַלע פעלקער
האָבן מיר פון זיי געליטן,
מיר, די שפּאַניער!... ליבער גאָט!...
(פּראַ-דיעגאָ האָט אַ טיפן,
טיפן זיפץ געטאָן, צוויי גרויסע,
הײסע טרערן, ווי צוויי פּערל,
האָבן זיך אַראָפּגעקײַקלט
איבער זײַנע דיקע באַקן).

„— גאָט דו מײַנער! — האָט ער ווידער
אָנגעהויבן. — ליבער פאָטער!
וויפיל שלעק און וויפיל צרות
איז אויף אונזער קאָפּ געפאַלן!
וויפיל געלט און צײַט און טרחה
האָט געקאָסט אונז אָט דאָס קלײנע,
שוואַכע אומה׳לע! באַרעכנט
אַלץ וואָס אונזער לאַנד איז געבאַך
אויסגעשטאַנען פון די אידן...
גוואַלד! עס איז דאָך אַ רציחה!
וויפיל האָלץ און וויפיל קוילן
איז אויף אים פאַרברענט געוואָרן,
אויף דעם קרבן כולו-כליל,
אויף די הײליקע מזבחות
פון די אַאוטאָ-דאַ-פע!
וויפיל שטריק און וויפיל בײַטשן

האָבן מיר אויף אים צערייסן!
וויפיל טורמעס און אַסטראָגן
האָבן מיר פאַר אים געסטראָיעט!
וויפיל מוסרים און דינים
וויפיל שומרים און תלינים
האָבן מיר פאַר אים געהאַלטן,
שכירות זיי געצאָלט, געשריבן
און געדרוקט פאַר זיי די דינים,
די מנהגים און די סדרים...
וויפיל וואקס און וויפיל ווייראך
האָט מען אויסגעבראַכט אין שפּאַניען
אויף די אידן, — שרעקלאַך, פשוט!
און דאָס אַלץ — אי געלט, אי טרחה —
נאָר פון עולם-הבא וועגן...
און דערביי — ווי פריינדלאַך, ליבלאַך
פלעגן מיר זיך טאָן באַגייען
אַט מיט די פאַרפלוכטע אידן! —
קיין געצאָלט פון זיי געפאָדערט
ניט פאַר ווידוי, ניט פאַר קבורה;
די אַלמנות און יתומים
פלעגן מיר פאַרזאָרגן פריינדלאַך
מיט אַ בגד, מיט אַ דירה
אין די רואיקע און שטילע
קלויסטער-הייזער, מאָנאַסטירן.
ווי מען זאָגט — פאַר לייט געמאַכט זיי...
נו, און דאָס איז אַלץ נאָך ווייניק,
נאָך עד-היום קענט איר הערן
פון אַ אידן קללות, חרמות
אויף דעם אָרימן פאָלק פון שפּאַניען.
ס'איז ניט אויסצוהאַלטן פשוט!...
וואָס? פאַרוואָס? דאָס איז דאָך ממש

אַ רציחה! אַ רציחה!"...
אַט אַזוי האָט פּראַ־דיעגאָ
לאַנג און לאַנג גערעדט, גע׳דרשנ׳ט
פאַר דעם בית־דין. ווי אַ לעמפּערט
האָט געברומט ער און געדונערט.
יעדעס וואָרט האָט ווי אַ האַמער
אין רב יוספ׳ס קאָפּ געשלאָגן,
האָט אים דורך און דורך געשטאָכן
און געשניטן ווי אַ מעסער.
אַ רחמנות איז געוועזן
אויף דעם אַלטן מאַן צו קוקן:
יעדעס גליד און יעדער אָדער
האָט געציטערט, ווי פון פיבער.
און בשעת פּראַ־דיעגאָ
האָט געענדיקט, און דער בת־קול
האָט געווענדעט זיך צום דין
רבי יוסף פון נאַוואַראַ
מיט די ווערטער: „נו, רב איד,
וואָס האָט איר אויף דעם צו זאָגן?"
איז דער אַלטער רבי יוסף
אויפגעשפּרונגען, לא־עליכם,
ווי אַן עכטער חסר־דעה
און משונה׳דיק, דערשראָקן,
האָט אַרויסגעלאָזט אַ ווילדעס,
גרויס געשריי פון טיפן האַרצן:
„ — שמע ישראל! שמע ישראל!
אונזער גאָט איז איינער!... איינער!!!"...

„ — נו, און דאָס איז גאָר אינגאַנצן?"
— האָט געפרעגט ביי אים דער בת־קול, —
האָסט מער גאָר ניט, וואָס צו זאָגן?
נו, בקיצור... פאַרט מיר אויך ניט...

הערט זשע אוים אַצונד, רבותים,
דעם גזר־דין, וואָס וועט אויף בײַדן
טאַקע באַלד מקוים ווערן:
דער קאַטוליק פּראַ־דיעגאָ
קלאָגט אויף דעם, פאַרוואָס די שפּאַניער
האָבן פיל געהאַט הוצאות
אויף דעם פאָלק ישראל, היינו —
צוואַנגען, מעסער, ריטער, קײַטן...
יאָ, ער איז גערעכט; מען מוז אים
געבן שכר דערפאַר... נו, זאָל אים
ווערן אומגעקערט מיט רוח
טאַקע דאָ אין הימל אַלע
צוואַנגען, מעסער, קײַטן, ריטער
האַלץ און קוילן, שטריק און בײַטשן,
גאָר אינגאַנצן ביז אַ ברעקל...
און דעם אידן רבי יוסף,
וועלכער ברויכט שוין צופיל גאוה,
מאַכט זיך גרוים מיט דעם, וואָס זײַנע
עלטער־זײדעס, עלטער־באָבעס
האָבן גוטס געטאָן פאַר לײַטן,
און בכן מעג ער שוין זיצן
ווי אַ פּריץ און געניסן
אַלדאָס גוטס נאָר פון זכות־אָבות, —
אים דער פסק איז: ער זאָל ווידער
גאָר פון נײַ געבאָרן ווערן,
ווידער אָנטאָן זיך אַ קערפּער
אויף דער זינדיקער נשמה.
ווידער וואַקסן, ווידער לעבן...
גײט זשע, גײט, רב איד, זײַט מוחל,
ווידער אויף דאָס נאַרישע וועלטל,
גײט אַהין און איך באַפעל אײַך

אײביק וואָגלען זיך און בלאָנדזשען,
גײן און קריכן אָן אַן אויפהער
איבער פעלדער, איבער טײַכן,
בערג און טאָלן, שטעט און דערפער
און ניט אויפהערן צו שרײַען,
אײביק שרײַען:
„שמע ישראל!
אונזער גאָט איז אײנער, אײנער,
אײן-און-אײנציקער אויף אײביק!...
שמע ישראל! שמע ישראל!"...

משיח׳ס צײטן.

(די פּאַפּירענע בריק).

אין אַ שטעטל (ווי געהײסן
האָט דאָס ליבע שטעטל, — ווײסן,
גלויב איך, אַלע, קלײן און גרויס;
און אויב ניט, מאַכט אויך ניט אויס:
גושן, גינשפּריג, יארמעלינע —
וואָס איז דאָ די נפקא מינה,
וואָסער שטעטל, וואָסער טײַך?
כ׳שרײַב דאָך ניט קײַן גט פאַר אײַך)
אין דעם שטעטל, ערב פּורים,
הויך און מעכטיק ווי אַ שטורעם,
האָט אַ בת-קול זיך דערהערט:
„ — אידן! גליק איז אײַך באַשערט;
אויס בהלות, אויס יללות,
אויס, אַ סוף צו אײַער גלות;
גיכער, ברידער, מאַכט זיך גרײט,
מאַכט זיך גרײט — משיח גײט!"...

*

און משיח איז געקומען...
אידן לויפן, שרײַען, ברומען,
אומגעלומפּערט און צעהיצט,
אי פאַרמאַטערט, אי פאַרשוויצט,

רויט ווי פייער, בלייך ווי מתים.
כאַפּן תפילין און טליתים,
ספרים, בעטגעוואַנט און טעפּ;
ס׳גייען כאַדאָראָם די קעפּ;
אַ יריד, אַ מאַרק, אַ מורא;
ס׳איז אין שטעטל שמחת־תורה;
און שוין פּלאַנען טאַקע באַלד
מאַכן אַלע יונג און אַלט,
ווי אַזוי דאָרט אָנצוהייבן
גאָר אַ נייעס, זיסעס לעבן.

*

מאָטיע טשוואָק דער וואַסערפירער
האָט געכאַפּט דעם לעצטן פירער
און, צעפלאַקערט ווי אַ בליץ,
באַלד אין שענק אַריין מיט היץ:
„— אַ גאָט העלף! אַ נו, רב חיים,
גיסט נאָר אָן אַ כוס לחיים
און פון גרעסטן טאַקע שטאָף.
וואַסער פירן? אוים, אַ סוף,
ווייל אויף גאַנץ ירושלים
וועלן זיין דאָך שואבי מים
די בני גבעון!!... גייט אין דר׳ערד
אי דאָס פעסל, אי דאָס פערד!“...

„— הערסטו, סערדצע, הערסטו האָדל,
צום שוואַרץ־יאָר די שער און נאָדל!
אוים, אַן עק צו שניידערייַ,
און אַ לעבן פון דאָס ניי!“ —
האָט געשריגן יענקל שניידער. —
„כ׳ניי אַט באַלד אַ קלייד פון זייד דיר
און אַ שלעפּ־שאַל קויף איך דיר...
געלט? דו, בהמה, אָן אַ שיעור!
הוליעט, קינדער! הוליעט, ברידער!
ווייל אַז באַלד גאָט וועט שוין ווידער
מיט זיין גרויסער, שטאַרקער האַנט
פירען אונז אין אונזער לאַנד
און דעם בית־המקדש בויען,
בין איך דאָך מיין ווייב, אַ כוהן!
זיץ זיך רואיק אין געצעלט,
און צו דיר אַ גאַנצע וועלט
גייט און טראָגט פון אַלעם בעסטן:
הינער, טויבן גאַנצע נעסטן,
מעשר, תרומה פולע זעק,
מעל און בוימל אָן אַן עק.

וואַרמעס קאָכן, האַרץ מײַנס? אַך
וואָס דיר גלוסט זיך נעם און קאָך:
אַ געבראָטנסל אַן ערך
פון די פעטסטע שוק וירך,
מיט אַ צימעסל פון שלמים,
אָנגעפעפערט פול מיט בשמים!
קלײַב דיר אויס דעם בעסטן ביסן
און פאַרטרינק מיט יין-קפריסין.
„האַ? אַשמאַלץ-גרוב בנאמנות...
עס און טרינק און ברענג קרבנות!“...

בײַ אַ גלעזל גוטן מעד
איז געזעסן און גערעדט
משה טראַליסמאַן דער סקלאַדטשיק
מיט רב שלמה׳ן דעם פּאַדריאַטשיק:
„— הײַסט עס, קלערט איר נעמען דאָרט
דעם פּאָדריאַד? גאַנץ גוט. נאָר פאָרט,
אַ בית-המקדש סטראָיען... שווערלאַך!
הײַנט בײַ אידן גײַ בלײַב ערלאַך...
נײַן, איך נעם דעם אָטקופּ דאָרט, —
אַ געשעפטל פערווי סאָרט;
פּשוט זאָגן, גאָלד צו שפּינען,
ממון קורח צו פאַרדינען“...
„יאָ, רב משה, אָבער פאָרט,
איר פאַרגעסט ניט — וואוינען דאָרט
וועט דאָך נאָר דאָס פאָלק-ישראל,
אונזער לאַנד און אונזער קהל,
זײַן בײַ זײַ אַ סקלאַדטשיק... אָך!
אידנס שכרות ווײַסט איר דאָך:
אויף הבדלה און אויף קידוש“...
„— אַי, רב שלמה, ס׳איז אַ חידוש
מיר אויף אײַך... ווי הײַסט... איר הערט?
אידן טרינקען ניט!? פאַרקערט.
גלויבט מיר, איך וועל זײַן צופרידן;
טרינקען וועלן מוזן אידן,
און טאָקע י״ש למען-השם;
ס׳איז אַ פּסוק דאָ אויף דעם.
איר געדענקט דעם נביא׳ס שרײַען:
הוי שכורים ולא מיין!
הײַנט באַקלערט, אַז ניט פון ווײַן,
מוז דאָך דאָס פון בראָנפן זײַן!“...

נחמן-מענדל ציפּערבלאַט,
אַ ניקאָלאַיעווער סאָלדאַט.

האָט געמאַכט אַ שמועס אין מנין
וועגן חיל (אין דעם ענין·
מן הסתם איז ער געניט)
„ — חיל דאַרף מען, ווי דען, ניט ?
יונגע לײַט איז קײַן עין־הרע
דאָ גענוג, און ס׳איז אַ סברא,
אַז פון פריזיוו ועט מען דאָרט
ניט אַנטלויפן ; אָבער פאָרט
אַלץ דאַרף זײַן דאָך בלאַהאָראָדנע —
אַ פּאָלקאָווניק און אַ ראָטנע,
די אוטשעניע, דער פּאַראַד —
אויסצולערנען דעם סאָלדאַט,
ער זאָל זײַן אין סלוזשבע פלײַסיק...
איז בכן כאָטש אַ יאָר דרײַסיק,
אַז איך גײ אויף קוליעס, האָב
אַ קאָנטוזיע אין קאָפּ,
מיט אַן אויסשפּרונג אַ פּאָנפּאַטן
(בירושה פונ׳ם טאַטן)
און דאָס לינקע אויג זעט אויך
עפּעס אַלץ ווי דורך אַ רויך,
אַגב, אידן, ווי איר זעט,
בין איך כאָטש־בי תיכף גרײט,
כדי אידן ניט פאַרשעמען,
די קאָמאַנדע אויף זיך נעמען ;
אַרטילעריע מיט פּעכאָטע,
מיט האַרמאַטן, ביקסן... בלאָטע :
ניט נאָר אויף מיר אַ מונדיר,
און איך ווער אַ קאָמאַנדיר“...

אויפ׳ן שול־הויף ווערט אַ דראַקע :
צוויי בינדיוזשניקעס, און טאַקע
די, וואָס עברי ניט אַ וואָרט,
האָבן זיך צע׳טענה׳ט דאָרט
וועגן דעם, אויף וואָסער אַרט —
נוסח אַשכנז אָדער ספרד —
דאַוונען ד אָ ר ט ן זאָל דער עולם...
„ — אַשכנז, בהמה !“ „ — ספרד, דו, גולם !“...
„—יורקע!“... „—ממזר!!“... און צום עק —
קלעפּ געבראָטענע, אַ שרעק...

זעענדיק דעם עולמ׳ס פרייד,
הערנדיק די אַלע רייד
מיט די פּלאַנען פונ׳ם קהל
אויפ׳ן גאַנצן לאַנד ישראל,
„ — שטײט, רבותים, וואַרט נאָר אויס,

אײַער גליק איז טאַקע גרויס". —
האָט געזאָגט משיח. — אידן
מעגן טאַקע זײַן צופרידן,
הוליען אויפ'ן העכסטן אָרט,
וואָס זיי האָבן מיך דערוואַרט:
אָבער קודם אַלע זאַכן
דאַרף איך דאָך ד י ב ר י ק אײַך מאַכן,
ווי איר ווייסט דאָך, פ ו ן פ אַ פ י ר.
ברענגט זשע מאַטעריאַל צו מיר"...

*

„וואָס? פּאַפּיר? אַך, מיר פאַרמעגן
דאָס אַפילו אַכצן וועגן:
תנאים... גט... פריכאָד-ראַסכאָד..
אידן שרײַבן. דאַנקען גאָט!"...

אויפ'ן שול-הויף וואו אין בלאָטע
שווימט אַרום אַ גאַנצע ראָטע
גענז און קאַטשקעס טאָג און נאַכט,
איז געווען דער סקלאַד געמאַכט.
אינגלאַך, מיידלאַך, ווײַבער, זקנים
האָבן זיך צעיאָגט אינאיינעם.
און פּאַפּיר האָט יעדער באַלד
אָנגעבראַכט — אַ שרעק, אַ געוואַלד:
ספרים, ביכער, בלעטער, בלעטלאַך;
אידן לומדים — נײַע פשט'לאַך
שאַרפע, טיפע — על-פּי-רוב
אויף וויזתא'ס גרויסן „ו ו אָ ו",
אויף „צ פ י ח י ת", „א ח ש ת ר נ י ם"
מיט נוטריקין און סימנים.

די זשאַרגאָנע ראָמאַניסטן —
גאַנצע פעק פון אַלע מיסטן,
ווי למשל אַ ראָמאַן:
„ד ר ײ צ ן ו ו ײ ב ע ר א ו ן א ײ ן מ אַ ן",
„פ ו ן אַ ב ת - מ ל כ ה מ י ט צ ו ו אַ נ צ י ק
פ ע ל ד - ג ז ל נ י ם ל ע ב ן ד אַ נ צ י ק",
ווי זיי האָבן מיט געוואַלד
אין אַ גרויסן, טיפן וואַלד
זי פאַרפירט און דאָרט פאַרבאָרגן
אין אַ הייל, און ווי אויף מאָרגן
איז געגאַנגען דורכ'ן וואַלד
אַ באַהעלפער יענקל שפּאַלט,
(נאָך אַ שטעקל צו דעם קאַנטשיק
פאַר די אינגלאַך מק"ק דאַנציק)

האָט די בת־מלכּה געפונען,
די גזלנים אין אַ ברונען
זייער קלוג אַרײַנגענאַרט,
אַלע צוואַנציק דאָרט פאַרשפּאַרט
און אַוועק ביַינאַכט פאַמעלאַך
מיט דער בת־מלכּה צום מלך;
ווי דער מלך האָט באַלוינט
דעם באַהעלפער, וועלכער וואוינט
איצט אין גינשפּריק, האַלט דאָרט סקלאַדן,
פירט געשעפטן, נעמט פּאָדריאַדן...
און אַזוי אויף דרײַצן אײַל
אַ ראָמאַן אין זיבן טײַל...

די זשאַרגאָנע גראַמען־קלײַבער —
שאַרפע מוחות, וואַזשנע שרײַבער
מיט פאַנטאַזיעס אַ בראַנד!
האָבען תּיכּף אײַנגעשפּאַנט
אַ פּאָר ציגן אין אַ שליטן
מיט אַ בהמה אין דערמיטן
און געבראַכט פּאַפּיר אַ באַרג
און געזאָגט, אַז אויב ס׳איז קאַרג,
וועלן זײַ — מען זאָל ניט זאָרגן —
נאָך אַזוי פיל ברענגען מאָרגן:
שירים, מליצות, וואָרט צו וואָרט
אָן אַנטיק צונויפגעפּאָרט,
ווי, למשל:
טאַטע, שמאַטע; ציגן, פליגן;
איציע, פּיציע, פּיצעריצע;
קעפּל, קנעפּל, טעפּל, יויך;
אַפּיקומן, קוימען, רויך.
קורץ געזאָגט — אַזעלכע גראַמען,
וואָס מען קאָן מיט זײַ זיך סמ׳ען...
די פאָלעמישע קריטיק —

שמאַטעס, בוי כאַטש דרײַצן בריק.
ספּליאָטקעס, מעשה׳לאַך צום לאַכן
פון אינטימנע פרעמדע זאַכן:
וואָס טרינקט דער, וואָס יענער עסט,
ווער בײַ וועמען זיצט אויף קעסט;
מיט אַ שפּראַך, וואָס זי צו הערן
בעל־עגלה׳ס דאַרף מען ווערן...

אויף פּאַפּיר פון שענסטן אַרט
האָט משיח׳ן געבראַכט
זײַן אַטשאָט דער פּרנס־חודש,

וואו ס׳איז יעדע ציפּער קודש:
וואָס, פון וועמען, ווער און וועם —
און קיין קאָפּיקע ביי דעם...
איר אַטשאָט — די תלמוד־תורה,
אָפּגעדרוקט מיט מרה־שחורה...
און דער הקדש און די שול —
אַן אַטשאָט מיט ציפער פול:
וויפיל שפּאַלטן, וויפיל לעכער
אין די ווענט און אין די דעכער.
וויפיל תּיִיצונג גייט אַוועק,
ס׳זאָל דאָרט זיין אַ קעלט — אַ שרעק.

דער ראַבינער — זיינע דרשות,
וואָס פון זיי שלאָגט אַן חלשות...
בעלי־טאַקסעס — דעם קאָנטראַקט,
וואו עס שטייט בפירוש: „האַקט,
רייסט און שינדט די הויט פון קונה,
ווי פון אייער גרעסטן שונא“...
די רבנים, די מופלגים —
שאלות־תשובות וועגן סיגים.
חברה־שניידער — גאַנצע פּעק
מיט מסירות אַן אַן עק:
אויף די קלעפּ הושענא־רבה
אין בית־מדרש פאַר דעם גבאי,
אויף דעם סטאַראָסטעס „ד אַ כ אָ ד“,
אויף דער שול און אויף דער באָד...

די מלמדים פונ׳ם שטעטל —
אַ פאַדראַבנעם לאַנגן צעטל,
וויפיל מאָל אויף יעדער שעה
שטאַרבן זיי פון הונגער דאָ;
וויפיל קרומע און האָרבאַטע
און זאַאיקע און פאַנפאַטע
זענען צווישן זיי פאַראַן,
און דערצו געמאַכט אַ פּלאַן
אַ קאַרטינע פונ׳ם חדר,
וואו זיין אָרט פאַרנעמט דאָרט יעדער:
וואו די קוואָטשקע, וואו די ציג,
וואו די בעט און וואו די וויג...

וואָכערניקעס — לאַנגע ספּיסקעס,
ווי געמאַטעוועט די קישקעס
ביי יתומים און אלמנות
מיט פּראָצענט — פאַר גרויס רחמנות...
דער פאַדריאַדטשיק פון דער באָד
האָט געבראַכט אַ לאַנגען סטשאָט,

וואו ס׳איז דייטלאך אלץ פארשריבן,
וואס ביי אים איז נ י ט געבליבן...

פון איספראווניק דער דיעסיאטסקע
האט געבראכט א גאנצע טאטשקע
פול מיט אידישע דאנאסן,
און געזאגט בזה הלשון:
„— היות, דער עולם גייט אוועק,
טא נעמט מיט זיך אט די פעק
ספליאטקעס, פראזשבעס אלע סארטן,
לאז מען זיי שוין רעשען ד א ר ט ן“.
קורץ, פאפיר פון אלע ווערק
גאנצע סקירדעס, גאנצע בערג —
א דערקוויקעניש צו זעען!...

אבער הערט, וואס ס׳איז געשעען:
אז משיח האט באטראכט,
וואס דער עולם האט געבראכט —
אט די אלע אלטע שמאטעס,
דא מיט לעכער, דארט מיט לאטעס;
אט דעם שמוץ, דאט מיסט און שטויב,
וואס עס מאכט אונז בלינד און טויב,
וואס פארצאמט דעם וועג דעם ברייטן,
ווי מיט גראבע, שווערע קייטן,
און עס מאכט צו שפאט און שאנד
אונזער פאלק אין גאנצן לאנד,
ביי דעם מינדסטן אין די אויגן, —
האט ער טיף דעם קאפ געבויגן
און געזאגט: „— ניין, ברידער, ניין...
אפשר איז דאס גוט און שיין,
אבער חוץ גאר אלע זאכן,
אויף דער בריק, ו ו א ס א י ך דארף מאכן,
ניט אזא מין סארט פאפיר,
ליבע ברידער, טויג פאר מיר
פון דעם ביטערן און בייזן
גלות — אידן צו דערלייזן“...
און משיח האט זיין פערד
פון דעם שטעטל אפגעקערט
און מיט טרויער, שמערץ און צארן
וויט פון דארט אוועקגעפארן...

ווערטערביכל

פון שווערערע ווערטער, וואָס גייען אַריין אין דעם בוך.

א

אות-זיכרון (אויס-זיקאָרן) — אַנדענקצייכן.

אַטשאָט — רעכענונג, דין וחשבון.

איה״ש — אם ירצה השם (אים אירצע האַשעם, אָדער: אימירצעשעם) — אַז גאָט וועט וועלן.

אימת-מות (איימאַס מאָוועס) — טויטשרעק.

איספּראַוועניק — פּאָליציי-אינספּעקטאָר פון אַ גאַנצן אויעזד (קאַונטי).

אל-מלא רחמים (אייל מאָליי ראַכאַמים) — אַ תפילה צו דערמאָנען אַ געשטאָרבענעם.

אַסטאַטקעס — רעשטלאַך, איבערגעבליבענע שטיקלאַך.

ארבע-כוסות (אַרבע קויסעס) — פיר גלעזער וויין, וואָס מען טרינקט פּסח צום סדר.

אַשכנז (אַשקענאַז) — דייטש, דײַטשעאידן.

אַשמדאַי — דער קעניג פון די שדים.

ב

בבא-קמא (באָבע קאַמע) — ערשטע אָפּטיילונג. דער נאָמען פון אַ מסכתא אין דער גמרא.

בורא עולם (בוירע אוילאָם) — באַשעפער פון דער וועלט.

בינדיוזשניקעס — פורלייט.

בלאַהאַראָדנע — אוידל, שיין.

בלבול (בילבול) — אַן אויסגעטראַכטע זאַך.

בנעימות (בינימעס) — פּאַמעלאַך, פאַרגעניגנדיק.

בן שלשים לכוח (בען שלוישים לאַקויאַך) — צו דרייסיק יאָר איז מען באַזונדערס שטאַרק.

בעל-תוקע (באַל טויקייאַ) — אַ מאַן, וואָס בלאָזט שופר.

בקי אין הלכת-עגלה (באָקי אין הילכעס אַגאָלע) — געניט אין באַגיין זיך מיט אַ וואָגן.

בר-מינן (באַרמינען) — טויטער, מת.

בשמים (בסאָמים) — געווירצן.

ג

גואל-צדק (גויעל-צעדעק) — דער גערעכטער אויסלייזער, משיח.

גלוח (גאָלואַך) — געגאָלטער.

גמטריאות (גימאַטריאָעס) — דאָס צונויפרעכענען די צאָלן, וואָס ווערן אויסגעדריקט דורך די אותיות פון ווערטער.

ד

דאַכאָד — איינקאַמע.

דאַנאָסלאַך — מסירות.

דוואָרעץ — פּאַלאַץ.

דיעסאַטסקע — פּאָליציימאַן.

דענעבורג, איצט דווינסק — אַ שטאָט אין דער ליטע.

דראַקע — געשלעג.

ה

הבטחה (האַווטאָכע) — פאַרזיכערונג, פאַרשפּרעכן.

הוי, שיכורים ולא מיין (הוי, שיקורים וועלוי מייאַין)—אוי, איר שיכור׳ע ניט פון וויין!

היינו (הײַנע)—צום בײַשפּיל: דאָס איז.

הלכת-נזיר (הילכעס נאָזיר) — די געזעצן וועגן אַ נזיר.

המציאה (האַמצאָע) — איינפאַל.

העני ממעש (העאָני מימאַאָס) — אָרים אין גוטע טאַטן.

הפקר (העפקער) — קיינעמס ניט.

הצלחה (האַצלאָכע) — גליק.

הקדש (העקדעש) — הויז פאַר אָרימעלייט; שפּיטאָל.

הקטן (האַקאָטן)—דער קליינער: מיין ווינציקייט.

הרי-חושך (האָרע כוישעך) — פינסטע-רע בערג.

ו

ואלה המשפטים (וועאוילע האַמישפּאָ-טים) — און דאָס זיינען די געזעצן. אַזוי הייבט זיך אָן איין סדרה אין חומש.

ווידוי — אָפענע אַרויסזאָגונג פון די באַגאַנגענע זינד.

וויכוח (וויקואַך) — אַ דיספוט, אַ דע-באַטע.

ז

זאַוועסקעס — העלצלאַך צו פאַרהאַלטן די רעדער.

ח

חידה (כידע) — רעטעניש.

חידוש (כידעש) — וואונדער.

חילות (כאַיאָלעס) — אַרמייען.

חכם עתיק (כאָכעם אַטיק) — גוואַלדי-קער קלוגער יונג.

חסר-דעה (כאָסער דייע) — משוגע.

חצות (כצאָס) — האַלבע נאַכט.

חרמות (כראָמעס) — וויסטע קללות.

ט

טונדרעס — בלאָטעס אין צפון סיביר.

טל-ומטר (טאַל-אומאָטאָר) — טוי און רעגן.

טרעסטשען — סקריפּען.

י

יאָלד — נאַרישער יונג.

יולדת (יוילעדעס) — געווינערן.

יונים (איוואָנים) — סאָלדאַטן.

יורה־דעה (יוירע דייע) — געזעץ־בוך קאָדעקס.

יין-קפריסין (יעין קאַפּריסן) — וויין פון אינזל קיפּר.

ימח-שמו'ניק (אימאַך שמויניק) — איינער, וואָס זיין געדעכעניש וואָלט געדאַרפט אָפּגעמעקט ווערן.

י"ש (יאָש) — בראַנפן.

כ

כוונה (קאַוואָנע) — טיף-דורכגעדראַ-טער געדאַנק; אַ מיין.

כורעים (קוירים) פאַלן — בוקן זיך.

כלאַפּאָטשען — האַוועז.

כל-בו'ניק (קאָלבויניק) — איינער וואָס קאָן אַלץ, און קאָן דעריבער גאָרנישט.

כתב (קסאַוו) — שריפט, געשריבענער אָפּמאַך.

כתר-תורה (קעסער טוירע) — די קרוין פון דער תורה.

ל

לא-עליכם (לוי אַלייכעם) — ניט פאַר אייך געדאַכט.

לאָפּען — פּלאַצן.

ל"ב (לאַמעד בייס) — 32.

לילית וכל כת דילה (לילים ווייכאָל קאַט דיליי) — לילים און איר גאַנ-צע חברה.

למדות (לאָמדעס) — קענטשאַפט, וויסן.

למען השם (לעמאַאַן האַשעם) — אום גאָטעס ווילן; אומבאַדינגט.

לעמפּערט — לעאָפּאַרד, ענלאַך צו אַ טיגער.

לעת-עתה (לעסאַטע) — דערווייל.

מ

מאורים גדולים (מעאוירים גדוילים)— גרויסע ליכטער: גרויסע מענשן.

מדבר-חורב (מידבאַר-כוירעוו) — די וויסטעניש פון דעם באַרג חורב אָדער סיני, וואו מען האָט די אידן געגעבן די תורה.

מהרש"א (מאַהאַרשאָ) — אַ פּירוש, אַ קאָמענטאַר צום תלמוד.

מולד (מוילעד) — די געבורט פון דער לבנה, די נייע לבנה.

מוסרים (מאָסרים) — פּראָוואָקאַטאָרן, שפּיאָנען.

מופלג — געלערנטער.

מזל-ברכה (מאַזל-בראָכע) — גליק און בענשונג.

מחבר (מעכאַבער) — אַווטאָר, פאַרפאַ-סער.

מחלוקת (מאַכלויקעס) — קריגערייי.

מחשבות זרות (מאַכשאָוועס זאָרעס)— פרעמדע געדאַנקען.

מכלכל-חיים (מעכאַלקל-כיואים) — אַ תפילה אַזאַ. מיינט: שפייזט די לעבע-דיקע.

מלוה (מעלאַווע) זיין — באַגלייטן צו דער לעצטער רו.

מליצה (מליצע) — שיינער, בילדלאַכער אויסדרוק.

מלך-יון (מיילאַך יאָוואָן) — קעניג פון די גריכן.

מן-המצר (מין האַמייצאַר) — אַ קאַ-פיטל תהלים, וואָס הייבט זיך אָן מיט אָט די ווערטער. זיי מיינען: פון מיין ענגשאַפט, פון מיינע צרות.

מניעה (מעניע) — אָפהאַלט.

מסכתא (מעסיכטע) — אַ טייל פון דער גמרא.

מעשה שלא היה (מייסע שעלוי האָיע) — אַ זאַך וואָס איז ניט געווען; וואָס ניט געשטויגן, ניט געפלויגן.

מפרשים (מעפאָרשים) — קאָמענטאַרן.

מקוים (מעקויעם) ווערן — פאַרווירק-לאַכט ווערן.

מרה-שחורה (מאָרע שכוירע)—אומעט.

משורר (מעשוירער) — זינגער, פּאָעט.

משקל-השיר (מישקל האַשיר) — דער ריטם פון ליד.

מתפלל (מיספאַלעל) — דאַוונט, בעט.

נ

נוטריקון (נוטריקן) — דאָס צונויפ-שטעלן די ערשטע אותיות פון ווער-טער.

נזיר (נאָזיר) — אַ מאַן, וואָס שיידט זיך אָפּ פון דער וועלט.

נחלה (נאַכלע) — אַ גוט, אַן אייגנטום.

נחמה (נעכאָמע) — טרייסט.

ניאַנטשען — האָדעווען, כאָוועו.

ס

סטאַראָסטע — גבאי.

סטעזשקע — שטעגעלע.

סטראָיען — בויען.

סטשאָט — חשבון.

סלוזשבע — מיליטער-דינסט.

סמירנאָ! — רואיק.

סמעטע — אויסרעכענונג וויפיל אַ זאַך דאַרף קאָסטן; בודזשעט.

סערדצע — האַרץ מיינס!

ספיסקעס — צעטלען.

ספליאָטקעס — רכילות, אָנרייד-ינקעס.

ספרד (ספאַרד) — שפּאַניש. שפאַנישע אידן.

סקירדעס — גרויסע הויפנס.

סקלאַדטשיק — אַ גרויסער קרעמער.

סקעליעס — פעלזן.

ע

עד לב השמים (אַד לייוו האַשאָמאַאים) — ביז'ן מיטן הימל.

על-כל-פנים (אַל קאָל פּאָנים) — ווײ-ניקסטנס.

עם קשה עורף (אַם קשוי אוירעף) — אַ האַרטנעקיק פאָלק.

עניני אמונה (איניאָניי עמונאָ) — גלויבן זאַכן; רעליגיעזע פראַגן.

ערי-מקלט (אָריי-מיקלאָט) — שטעט, וואוהין מען קען אַנטלויפן, פאַר-קלייבן זיך.

פ

פּאַדראָבנע—גענוי, מיט איינצלהייטן.

פּאָדריאַטשיק — איינער וואָס נעמט אונטער גרויסע אַרבעטן.

פּאָטשטאָווע קוריערן—פּאָסט-קוריערן.

פּאַטשערקעס — גלעזערנע פּערל.

פּאָלקאָווניק — עלטסטער אָפיצער פון אַ גאַנצן רעגימענט.

פּאַסטאָי-קאָ — שטוי-קאָר.

פּאָספּיען — באַוויזן צו קומען.

פה נטמן (פּוי ניטמאַן) — דאָ ליגט באַגראָבן.

פּעכאָטע — פוס-סאָלדאַטן, אינפאַנ-טעריע.

פּעסטשען — נאָכגעבן.

פּראָזשבע — אַפּליקאַציע, ביטע.

פּריכאָד-ראַסכאָד — איינגאַמע-אויס-גאַבע.

פרנס-חודש (פאַרנעס-כוידעש) — דער עלטסטער פון די אידן פון שטאָט, דער גבאי.

פּרקי-אבות (פּירקע אָוועס) — די לערעס פון די פאַטערס.

פּ

פּאַרדושען — פּאַרשטיקן, פאַרדעמפּן.

פאַר'חושכ'ט (פאַרכווישעכט) — פאַרפינסטערט.

פּאַרמאַלנע — פאַרמעל, לויט דער איינגעשטעלטער פאָרם.

צ

צאן-קדושים (צוין-קעדוישים) — הייליקע שאָף.

צדק לפניו (צעדעק לעפאָנאָוו) — אַ תפילה וואָס מען זאָגט, ווען מען גייט נאָך אַ לוויה. מיינט: זיין גערעכטיקייט זאָל גיין פאַר אים.

צוואה (צאַוואָע) — דער לעצטער ווילן.

צעזור — קורצער אָפּשטעל אין מיטן שורה.

צפּיחית (צאַפּיכיס) **אחשתרנים** (אַכאַשטראַנים) — שווערע ווערטער פון תנ"ך.

ק

קאַטאיען זיך — אַרומפּאַרן.

קאַנטאָניסט — איינער, וואָס מען האָט אים געכאַפּט און אָפּגעגעבן פאַר אַ סאָלדאַט, ווען ער איז נאָך געווען אַ קליין קינד.

קאָנטשען — ענדיקן.

קאַפּיצע — קופּקעלע.

קאַרטינע — בילד.

קבר-אבות (קייווער אָוועס) — אויף דעם קבר פון נאָענטע מענטשן.

קודש (קוידעש) — הייליק.

קוואָטשקע — הון.

קוואַרטאַלנע — פּאָליציי-אינספּעקטאָר.

קימא-לן (קאַימע לאָן) — דער סך-הכל, די סומע.

קליפּה — שלעכטער גייסט.

ר

ראַבינער — רעגירונגס-רב.

ראַטנע — דער עלטסטער אָפּיצער פון אַ ראָטע, פון אַן אָפּטיילונג סאָלדאַטן.

ראש-הפסגה (רויש-האַפּיסגאָ) — שפּיץ באַרג.

רבותים (ראַבויסים) — מיינע הערן.

רוח (רעוואָך) — פאַרדינסט.

רעשען — באַשליסן.

רשעות (רישעס) — שלעכטס.

ש

שואבי-מים (שויאַווי-מאַאים) — וואַסער-טרעגער.

שולט (שוילעט) — הערשט.

שוק וירך (שויק וואַיערעך) — פוס און דיך, אַ טייל פון אַ קרבן, וואָס דער כוהן נעמט זיך.

שיר-המעלות (שיר האַמאַילעס) — ליד, געזאַנג.

שכינה (שכינע) — אָפּשיין פון גאָט.

שלום-זכר (שאָלעם זאָכער) — דער שבת נאָכ'ן געבאָרן פון אַ אינגל. ווען מען קומט געוואָר ווערן דעם נייגעבאָרענעם.

שלמים (שלאָמים) — קרבן, פון וועלכן דער ברענגער נעמט פאַר זיך אַ גרויסן טייל.

שקל (שעקל) — אַ האַלבער טאָלער. אַ ציוניסטישע בייַשטייערונג.

שכר (סכאַר) — באַצאָלט.

שכר-דירה (סכאַר-דירע) — דירה-געלט.

שנאת-מות (סינאַס-מאָוועס) — אַ פיינדשאַפט ביז צום טויט.

ת

תוך (טאָך) — גרונד.

תוספות (טויספעס) — אַ קאָמענטאַר אויף דער גמרא.

תחית-המתים (טכיאַס-האַמייסים) — דאָס לעבעדיק ווערן פון די טויטע.

תיקו (טייקו) — ניט פאַרענטפערטע פראַגע.

תליה (טליע) — די קלאָץ אויף אויפצוהענגען.

תליון (טאַליען) — הענקער.

תקנות (טאַקאָנעס) — געזעצן.

תרי"ג (טאַריאַג) — 613.

תשובה ותפילה וצדקה (טשוואָווע אוטפילע אוצדאָקע) — חרטה האָבן אויף זינד, דאַוונען און העלפן אַרימעלייט.

מעשה׳לאך

פון די קליינע קינדער׳ס וועגען

— פון —

לעאָן עלבע (ל. באַסיין)

די מעשה׳לאך זיינען געשריבען אין אַ ריינעם אידיש לויט עס ווערט איצט אונטעררינכט אין די „מאָדערנע אידישע פאָלקס-שולען".

די מעשה׳לאך זיינען עכט קינדערשע, אין זיי שפּיגעלט זיך אָפּ דאָס קינדער-לעבען, זייער דענקען, פיהלען און זייער באַגריף איבער אַלעס וואָס זיי זעהען און הערען.

די מעשה׳לאך זיינען געשריבען לויט די פאַנטאַזיעס פון קינדער, און דאַרום וועלען זיי אַפּעלירען צו זייערע יונגע הערצעלאַך, און זיי וועלען עס לעזען מיט גרוים חשק.

די מעשה׳לאך זיינען געשריבען ספּעציעל פאַר קינדער צו לעזען אין זייער פרייע צייט אין שול און אין הויז. אָבער אויך ערוואַקסענע וועלען די מעשה׳לאך מיט פאַרגעניגען לעזען, ווייל זיי זיינען זעהר שעהן און אַמוזירענד.

דאָס בוך איז אילוסטרירט מיט פּראַכטפאָלע צייכנונגען פון באַריהמטע אידישע אַרטיסטען.

דאָס בוך ענטהאַלט 256 זייטען, איז שעהן געדרוקט און פיין געבונדען.

פּרייז 1 דאָלאַר.

היברו פּאבלישינג קאמפּאני
52-50 עלדרידזש סטריט
ניו יאָרק

די נייע אידישע שול

פון י. לעווין

א לעהרבוך פאר אידיש־אנפאנגער צו לערנען לעזען און שרייבען אידיש, מיט צייכנונגען און בילדער. ענטהאלט אויך שעהנע ער־צעהלונגען, מעשה'לאך און פאלקס־ליעדער.

דיזער לעהרבוך איז ארויסגעגעבען געווארען פאר דעם צוועק צו לערנען אמעריקאנער אידישע קינדער אונזער אידישען מאמע־לשון, אום זיי זאלען זיך קענען צוזאמענרעדען און צוזאמענשרייבען מיט דעם גרעסטען טייל פון אידישען פאלק, וועלכע האבען געמאכט אידיש פאר זייער פאלקס-שפראך.

דיזער אידישער לעהרבוך איז אזוי איינפאך, דאס ניט נאר לעהרער, נאר אויך יעדער פאטער און מוטער, וואס קען אידיש, קען זיך מיט איהם בענוצען אויסצולערנען זייערע קינדער אין א קורצע צייט צו קענען לעזען, שרייבען און אויסלעגען אידיש.

אויך דערוואקסענע, וועלכע שרייבען אידיש מיט פעהלערן, וועלען זעהר פיעל פראפיטירען דורכגעהענדיג דיזען לעהרבוך, ווייל זיי וועלען דארט געפינען פיעלע זעהר וויכטיגע גראמאטישע און אר־טאגראפישע כללים, לויט ווי זיי זיינען אנגענומען געווארען די לעצ־טע צייט.

געדרוקט אויף גוטען פאפיער און פיין געבונדען

פרייז 50 סענט

נ[illegible]יע אידישע שול 2טער טייל — — — — — — — פרייז 1.25

נייע אידישע שול 3טער טייל (כריסטאמאטיע פרייז 1.65

HEBREW PUBLISHING COMPANY

50-52 Eldridge Street **New York**